چاودێر
رۆژنامەیەکی سیاسی، روناکبیری، کۆمەڵایەتیی هەفتانەیە
ژمارە (٥٧٣) دو شەممە ٢٠١٦/٨/١

گرفتەکانی بەردەم پرسی یەکگرتنەوەی یەکێتیی و گۆڕان

» 6

(چاودێر) ئامانجی کۆبونەوەی سەرکردەی سێ حزبە ئیسلامیەکە ئاشکرادەکات

چاودێر: تایبەت:

بەپێی ئەو زانیارییانەی دەست (چاودێر) کەوتون، بڕیارە لە چەند رۆژی داهاتودا، سەرکردەی هەر سێ حزبە ئیسلامییەکەی کوردستان، کۆمەڵ و بزوتنەوەو یەکگرتو، کۆبونەوەیەکی لوتکە ئەنجام بدەن و جارێکی دیکە، مەسەلەی پێکهێنانی بەرەیەکی ئیسلامی تاوتوێ بکەنەوە. ئەمە لەکاتێکدایە، ماوەیەکی زۆرە حزبە ئیسلامییەکان باس لە دامەزراندنی بەرەی ئیسلامی دەکەن، بەڵام تا ئێستا هیچ بەرەوپێشچونێک لەو رووەوە بەدی نەهاتوە. هەروەک ئەبوبەکر کاروانی، سیاسەتمەداری ئیسلامی و ئەندامی پێشوی مەکتەبی سیاسیی یەکگرتوی ئیسلامی، ئاماژەی پێدەکات، حزبە ئیسلامییەکان وەک پێویست کاریان بۆ دروستکردنی بەرەی ئیسلامی نەکردوە.

لەوبارەیەوە، عەبدوڵڵا وەرتێ، ئەندامی ئەنجومەنی شورای بزوتنەوەی ئیسلامی، بە (چاودێر)ی راگەیاند، ئەم بابەتە لەسەرەتاوە زەمینەسازی بۆ کراوەو هەر سێ لایەنە ئیسلامییەکە، ئامادەیی تەواویان بۆ دەربڕیوە، ئەوەی ماوەتەوە کاری جدییە کە لەسەری بکرێت".

لەبارەی کۆبونەوەی سەرکردەی هەر سێ حزبە ئیسلامییەکە، وەرتێ، ئاشکرایکرد، بڕیاروایە لەچەند رۆژی ئایندەدا هەر سێ سەرکردەی حیزبە ئیسلامییەکە کۆببنەوە، دواتریش مەکتەبی سیاسیی هەرسێ حزب کۆدەبنەوە، بە مەبەستی گەڵاڵەکردنی پرۆژەیەک، پاشان دەرەنجامی کۆبونەوەکان رادەگەیەنن.

لەلایەکی دیکەوە، هەندێ لە شارەزایانی بواری ئیسلامی سیاسی، پێیانوایە یەکگرتنی حزبە ئیسلامییەکان، یان پێکهێنانی بەرەیەکی ئیسلامی، ئاستەنگی زۆری لەبەردەمەو کارێکی ئاسان نییە. لەوبارەیەوە، مەسعود عەبدولخالق، توێژەری بواری ئیسلامی، بە (چاودێر)ی راگەیاند، زۆرجار ئەو پرۆژەیە باسدەکرێت، بەڵام سەرناگرێت، تەنانەت دوایین کۆبونەوەی سێ حزبە ئیسلامییەکەش بێئەنجام کۆتاییهات، لەبەرئەوەی حزبە ئیسلامییەکان لە روی مەدرەسییەوە هەر یەکەو ناسنامەیەکی تایبەتی ئیقلیمی هەیە، بۆیە ناتوانن یەکبگرن، بە نمونە ناسنامەی یەکگرتو لەگەڵ کۆمەڵ جیاوازەو هەردوکیان لەگەڵ بزوتنەوەی ئیسلامی جیاوازن.

زانیاریی زیاتر لەلاپەڕە ٣دا دەخوێننەوە

زانیاریی نوێ لەبارەی نەخشەڕێگاکەی یەکێتیی و گۆڕان

» بێگەرد تاڵەبانی: نەخشەڕێگاکە هەمەلایەنەیەو وەڵامێکیشە بۆ پێشنیازەکانی پارتی

چاودێر- تایبەت: یەکێتیی نیشتیمانیی کوردستان‌و بزوتنەوەی‌گۆڕان پێکەوە کاربۆ ئامادەکردنی نەخشەڕێگایەک دەکەن، بۆ ئەوەی بتوانن قەیرانە چەقبەستوە سیاسی‌و داراییەکانی هەرێم بەرەو چارەسەرکردن ببەن، کە دوای نزیکەی ١٠ مانگ لە پەکخستنی پارلەمان، هاوڵاتییانی دوچاری دۆخێکی ناهەموار کردوە. سەرۆکی فراکسیۆنی یەکێتییش، لە پارلەمانی کوردستان، ئاشکرایدەکات، لە ئێستادا راپۆرتی زۆربەی لیژنە تایبەتمەندەکانی سەرکردایەتیی هاوبەش کۆتاییهاتوەو دواتریش بە پێی دەرەنجامی راپۆرتەکان نەخشەڕێگاکە ئامادەدەکرێت‌و دەخرێتە بەردەم لایەنە سیاسییەکانی کوردستان، بەرپرسێکی گۆڕانیش ئاماژەی بەوەدا، ئەگەر ویست‌و ئیرادەی بەهێز نەبێت، دەیان پرۆژەو نەخشەڕێگا سودی ئەوتۆیان نابێت، مەکتەبی سیاسی پارتیش جەخت لەچارەسەرکردنی کێشەکان بەگفتوگۆ دەکاتەوە.

3

پلاتفۆرمی دابڕان بەشداریی پرۆژەیەکی توێژینەوەی نێودەوڵەتی دەکات

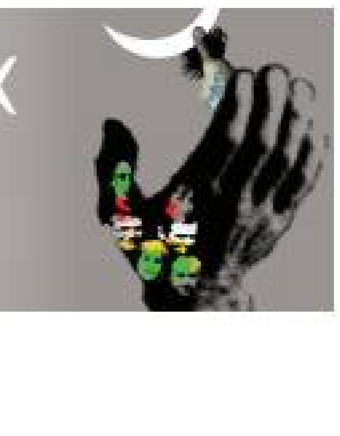

» خانەی زانستە مرۆییەکانی پاریس و فاوەندەیشنی کارینگی ئەمەریکی لە پرۆژەکەدان

2

ڕەخنە

ئیخوان موسلیمین... لەدەسەڵاتەوە بۆ شکست

بەرزانی مەلا تەها

ڕەخنەی

شێرکۆ بێکەس بە پاسکیلێکەوە جیهانی بەجێ هێشت

خانەی زانستە مرۆییەکانی پاریس و فاوەندەیشنی کارینگی ئەمەریکی لە پرۆژەکەدان

پلاتفۆرمی دابڕان بەشداریی پرۆژەیەکی توێژینەوەی نێودەوڵەتی دەکات

چاودێر- سایتی دوریان:

لەمەنگارێکی کەموێنەدا، «پلاتفۆرمی دابڕان» دەبێتە بەشێک لە پرۆژەیەکی هاوبەشی نێودەوڵەتی ستراتیژی کە زیاتر لە دوو ساڵ دەخایەنێت و، پرۆژەکە ئامانجێکی دوورمەودای دەبێت، هەر توێژەرێکی کوردیش دەیەوێت، دەتوانێت بە ئامادەکردنی توێژینەوەیەک، بەشداری بکات.

د.عادل باخەوان سەرپەرشتیاری بازنەکانی ئەورووپای «پلاتفۆرمی دابڕان»، ڕایگەیاند: پرۆژەکە هاوبەشە، لەنێوان هەریەک لە «فاوەندەیشنی دابڕان، فاوەندەیشنی خانەی زانستە مرۆییەکانی پاریس لەگەڵ فاوەندەیشنی کارینگی ئەمریکی».

باخەوان وتی کە هەریەک لە فاوەندەیشنە فەرەنساییەکە کە بارەگاکەی لە پاریسە و ئەمریکاییەکە کە بارەگاکەی لە واشنتۆنە، یەکێکن لە گەورەترین فاوەندەیشنەکانی جیهان و وڵاتانی خۆیان، بۆیە پرۆژەکەش یەکێکە لە پرۆژە پڕبایەخەکان و پێویستە زۆر بەگرنگییەوە لێی بڕوانین.

لەبارەی ناوەرۆکی پرۆژەکەوە وتی: ئەم سێ فاوەندەیشنە پرۆژەیەکی هاوبەشیان هەیە بەناوی «پلاتفۆرمی چوونەدەرەوە لە زەبروزەنگ»، پرۆژەکە لە ١ی تەمموزی ٢٠١٦ـەوە دەستی پێکردووە و تاکو ١-٧-٢٠١٨ دەخایەنێت، بۆ ڕاپەڕاندنی کارەکانی پرۆژەکەش، ئەنجومەنێکی باڵا دروستکراوە کە لە پێنج ئەندام پێکهاتووە لەگەڵ سەرۆکی ئەنجومەنەکە کە پرۆفیسۆر میشێل ڤیڤۆریکایە و ئەندامەکانیش لە کەسانی ئەکادیمی سێ فاوەندەیشنەکەن کە دووانیان لە کارینگی، دووانیان لەخانەی زانستە مرۆییەکانی پاریس و یەکێکیش لە پلاتفۆرمی دابڕان کە خودی «عادل باخەوان»ـە.

لەبارەی دەستپێکی کارەکانی پرۆژەکەوە، د.عادل باخەوان دەڵێت: ئێستا ١٢ چەمک یان ناونیشان ئامادەکراوە و بۆ هەر یەکێک لە چەمکەکان گروپێک توێژەر کە لە ٥ بۆ ٧ توێژەر دەبن، دادەنرێت، هەر گروپێک لەوانەش سەرپەرشتیارێک دیاریدەکات، توێژەرەکانی ناو هەریەکێک لەو گروپانە نابێت سەر بە یەک وڵات یان هەرێم یان ناوچەیەک یان نەتەوەیەک بن، وە نابێت هەموویان لەیەک بواردا توێژەربن، بۆنمونە هەموویان سۆسیۆلۆگ بن یان ئەنترۆپۆلۆگ بن..

وتیشی: «دەوڵەتی نەتەوە، کوردستان وەک نمونە» ئەمە یەکێکە لەو ناونیشانانەی دیاریکراوە، من «عادل باخەوان» دەستنیشانکراوم بۆ ئەوەی گروپێک لەتوێژەر دروستبکەم بۆ ئەوەی پرۆژەکەیان لەسەر ئەو ناونیشانە ئامادە بکەن، بۆیە منیش هیچ توێژەرێکی کوردم نەخستۆتە ناو ئەو گروپەوە، توێژەرێکی تورک کە لەسەر کورد کاردەکات، توێژەرێکی فارس، توێژەرێکی عەرەب، توێژەرانی بەریتانی و فەرەنسایی و... بەشداری پێدەکەم.

بۆ ئەو توێژەرە کوردانەی دەیانەوێت بەشداری بکەن، د.عادل ڕوونکردنەوەی دا و وتی: هەر توێژەرێکی کورد بەبێ گەڕانەوە بۆ ئینتیمای ئاینی و نەتەوەیی و حزبی و... دەتوانێت بەشداری بکات، هەر توێژەرێکی کورد بتوانێت لەسەر یەکێک لەو ١٢ بابەتەی لەخوارەوە نیشان دەدرێت، توێژینەوە ئامادە بکات، دەتوانێت بەشداری بکات، دواتریش پێویستە لیژنەی باڵای پلاتفۆرمەکە (٥ ئەندامەکە و سەرۆک) پەسەندی بکەن و پاشان دەبێتە ئەندامی یەکێک لەو دوانزە گروپەی بۆی دەستنیشان دەکرێت.

لەبارەی چۆنێتی ناردنی توێژینەوەکان، سەرپەرشتیاری بازنەکانی ئەورووپای پلاتفۆرمی دابڕان وتی: پێویستە هەر توێژەرێک کورتەی پرۆژەکەی بەزمانی ئینگلیزی بنێرێت کە لە دوو پەڕە زیاتر نەبێت، ئەو کورتەیەش دەگاتە بەردەست ئەنجومەنی باڵای پلاتفۆرمە هاوبەشەکە و لەوێ هەڵدەسەنگێنرێت و دواتر وەڵامی توێژەر دەدرێتەوە.

ئەو دووپاتیکردەوە: «هەر توێژەرێکی کورد لە هەر شارو شارۆچکە و ناوچەیەکی کوردستان بێت، یاخود کوردانی تاراوگە، دەتوانن بەشداری بکەن.»

«نوێنەری دابڕان لە ئەنجومەنی پلاتفۆرمەکە، لەبارەی بودجەی ئەو پرۆژەیەوە ڕایگەیاند: بودجەی گشتی پرۆژەکە، «یەک ملیۆن و ٤٠٠ هەزار دۆلاری ئەمریکیە»، هەریەکێک لەو دوانزە گروپە کە دیاریکراون بودجەیەکی تایبەتیان لە بودجەی گشتی بۆ دانراوە کە لە ١٥ بۆ ٢٠ هەزار دۆلار دەبێت، ئەوەش بە مەبەستی ئەنجامدانی کۆبونەوە و کاری هاوبەشی ئەندامانی گروپەکان، چونکە ئەگەر گروپێک لە پێنج کەس پێک هاتبێت، ڕەنگە ئەم پێنج کەسە هەریەکەیان سەر بە وڵاتێک بێت، پێویستە ماوە ماوە لەجێگایەک کۆببنەوە کە ئەمەش خەرجی دەوێت.

ئەوەشی ڕاگەیاند، جگە لەکۆبونەوەی گروپەکان، چوار کۆبونەوەی گشتی و گەورەتر هەیە کە بۆ سەرجەم توێژەرەکان دەکرێن، ئەوانیش لەنێوان ٨٠ بۆ ٢٠٠ توێژەر دەبن، کۆبونەوەی یەکەم کە دەستپێکە، لە مانگی کانونی دووەمی ٢٠١٧ لە «پاریس» بەڕێوەدەچێت، کۆبونەوەی دووەمیش لە واشنتۆن دەبێت، سێیەمیش لە سلێمانی دەبێت و کۆبونەوەی چوارەم لە بەیروتی پایتەختی لوبنان دەبێت.

لەدرێژەی لێدوانەکەیدا بۆ «دوریان»، د.عادل باخەوان لەبارەی پرۆژەیەکی تر دوا کە جیاواز لەوەی سەرەوەیە و لە ١٥ی مانگی تشرینی دووەمی ئەمساڵ بەڕێوەدەچێت.

ئەو وتی: پرۆژەکە هاوبەشە و لەنێوان پلاتفۆرمی دابڕان و خانەی زانستە مرۆییەکانی پاریس لەگەڵ سەنتەری نیشتمانی بۆ توێژینەوەی زانستی دەبێت کە ئەو سەنتەرە سەرپەرشتی سەرجەم سەنتەرەکانی توێژینەوەی فەرەنسا دەکات، پرۆژەکەش بریتیە لەکۆنفرانسێکی نێودەوڵەتی کە لە قوتابخانەی خوێندنی باڵای زانستە کۆمەڵایەتییەکانی پاریس بەڕێوەدەچێت و دوو ڕۆژ دەخایەنێت.

لەبارەی ناوەرۆکی ئەو کۆنفرانسە وتی: کاری سەرەکی کۆنفرانسەکە تیشک خستنەسەر ڕادیکالیزەیشن، (التکرف) (توندڕەوی) دەبێت، زیاتر خۆی لە ڕادیکالیزەبون و چونەدەرەوە لە ڕادیکالیزەبون لەگۆشەنیگای دەرەوەی فەرەنسادا دەبینێتەوە، بۆ ئەم پرۆژەیان ١٥ توێژینەوەی توێژەران قبوڵ دەکەن، لەوانەش دووانیان تایبەت دەبن بە توێژەرە کوردەکان، ئەمیش بە هەمان شێوەی پرۆژەکەی تر دەبێت توێژەر کورتەی پرۆژەکەی لە دوو لاپەڕەدا بە زمانی ئینگلیزی بنێرێت، لەبارەی خەرجی و تێچووی هاتوچۆی توێژەریش بۆ وڵاتی فەرەنسا، وتی کۆنفرانسەکە تێچووی ڤیزا و تکتی فڕۆکە و ئۆتێل و سەرجەم خەرجیەکان دەگرێتە ئەستۆ.

پلاتفۆرمی چونەدەرەوە لە زەبروزەنگ

د.عادل باخەوان نوێنەری (دابڕان) لەو پرۆژەیەدا لە دیمانەیەکدا لەگەڵ بەشی کوردی دەنگی ئەمریکا، وەڵامی چەند پرسیارێک لەوبارەیەوە دەداتەوە.

لەو دیمانەیەدا، د.عادل باخەوان سەرپەرشتیاری بازنەکانی ئەورووپای «پلاتفۆرمی دابڕان»، باس لە (پلاتفۆرمی چونەدەرەوە لە زەبروزەنگ) دەکات کە پلاتفۆرمێکی نێودەوڵەتییە لەبارەی تیرۆر و جیهادگەرایی و سەلەفیەتگەرایی و ڕەهەندە جیاوازەکانی. پلاتفۆرمەکە سەرەتای ئەم مانگە بە بەشداری ٢٠٠ توێژەر دەستپێکرد و بڕیارە ماوەی دوو ساڵ بخایەنێت. لەوبارەیەوە د.عادل باخەوان دەڵێت: «ئەم پرۆژەیە یەکەم کۆنفرانسی خۆی لە مانگی یەکی ساڵی داهاتو لە پاریس و دووەم کۆنفرانسی لە واشنتۆن و سێیەم لە سلێمانی و چوارەم لە بەیروت دەبەستێت و دەرفەتێکی گەورەیە بۆ هەمو ئەو توێژەرە کوردانەی کە دەیانەوێت بڕۆنە نێو تۆڕە جیهانیەکانی توێژینەوەی ئەکادیمیەوە، ئەم دەرفەتە بۆ هەموو توێژەرانی کوردە، بەبێ جیاوازی ئاین و ئایدۆلۆژیا وحیزب و جوگرافیا.

لەو دیدارەدا لەگەڵ بەرنامەی ڕەهەندەکان لە بەشی کوردی دەنگی ئەمریکا، نوسەر و کۆمەڵناس دکتۆر عادل باخەوان دەڵێت: «پلاتفۆرمی چونەدەرەوە لە زەبروزەنگ سێ فاوەندەیشنی جیاواز کاریان گرتۆتە ئەستۆ و دەیبەن بەڕێوە و لەسەر ئاستی دارایی پشتیوانی دەکەن، یەکەمیان فاوندەیشنی کارینگیی ئەمریکاییە کە زیاتر بە $٧٠٠,٠٠٠ بەشداری تیادا دەکەن، کە یەکێکە لە فاوندەیشنە گەورەکانی ئەمریکا لەبواری زانستە کۆمەڵایەتییەکان و زانستە مرۆییەکان کە بەشداری زۆر زۆر گەورەی هەیە لەسەر ئاستی جیهان، هەروەها فاوەندەیشنی خانەی زانستە مرۆییەکانی پاریس لەگەڵ فاوەندەیشنی دابڕان. سەرۆکی ئەنجومەنەکە کە پرۆفیسۆر میشێل ڤیڤۆریکایە و ئەندامەکانیش لە کەسانی ئەکادیمی سێ فاوەندەیشنەکەن کە دووانیان لە کارینگی، دووانیان لەخانەی زانستە مرۆییەکانی پاریس و یەکێکیش لە پلاتفۆرمی دابڕان کە من دەیبەم بەڕێوە».

لە وەڵامی ئەو پرسیارەی کە پلاتفۆرمەکە بریتییە لە چی؟ عادل باخەوان دەڵێت: «پلاتفۆرمی چونەدەرەوە لە زەبروزەنگ بڕیارە ٢٠٠ توێژەر بەشداری تیادا بکەن. کە سەر بە دیسپلینی جیاوزن، واتە هەمویان سۆسۆلۆگ نین، ئەنترۆپۆلۆگ نین، هەمویان فەیلەسوف نین، هەمویان ئیسلامۆگ نین، چەندین زمانی جیاواز، چەندین نەتەوەی جیاواز، چەندین تەمەنی جیاواز و وڵاتی جیاواز و کولتوری جیاواز بەشداری تیادا دەکەن، ئەمەش لەبەر ئەوەی کە زۆرترین بەرهەمی زانستی لەناو ئەو پلاتفۆرمە بەرهەمبێت».

سەبارەت بە ماوەی پلاتفۆرمەکە، د.عادل باخەوان ئاشکرایکرد: «دوو ساڵ دەخایەنێت کە لە ٢٠١٦/٧/١ ـەوە پرۆژەکە دەستپێدەکات تا ٢٠١٨/٧/١ و لەو ماوەیەشدا چوار کۆنفرانسی گەورە ئەنجامدەدات. کۆنفرانسی یەکەم لەپاریس دەبێت، کە مانگی یەکە. کۆنفرانسی دووەم لەواشنتۆن دەکرێت، کۆنفرانسی سێیەم لە سلێمانی دەکرێت، کۆنفرانسی کۆتاییش لە بەیروت دەکرێت.»

هەروەها دەشڵێت: «هێنانی ٢٠٠ توێژەر بۆ سلێمانی لەسەر ئاستی جیهان دەسکەوتێکی زۆر گەورەیە، بەشداریکردنی ٧ تا ٢٥ توێژەری کورد لەچوار کۆفرانس لە پاریس، لە واشنتۆن، لە بەیروت، لە کوردستان دەرگایەکی ترە لەسەر توێژەری کورد دەکرێتەوە، بەداخەوە توێژەری ئێمە تا ئێستا بەشێوەیەکی گشتی لەئاستی لۆکاڵدا ئیشدەکات، ئەم پرۆژەیە دەرگای گلۆباڵی بۆ دەکاتەوە».

> **د.عادل باخەوان:**
> **پرۆژەکەی (دابڕان) دەرگای جیهان بەڕوی توێژەرانی کورددا دەکاتەوە**

تێبینی:

توێژەرە بەڕێزەکان دەتوانن لەڕێگەی ئیمەیلی (dwryan.dabran@yahoo.com) یان ژمارە تەلەفۆنی (٠٧٧٣١٦٣٣٨٠٢) پەیوەندی بکەن و توێژینەوەکانیان بگەیەننە دەست پلاتفۆرمی دابڕان، ئاگر بەشداری پرۆژەکان بکەن.

«چاودێر»، زانیاریی نوێ لەبارەی نەخشەڕێگاکەی یەکێتیو گۆڕان بڵاودەکاتەوە

یەکێتیو گۆڕان نەخشەڕێگاکەیان دەخەنە بەردەم لایەنە سیاسییەکانی هەرێم

چاودێر- ڕێبین حەسەن:
یەکێتیی نیشتیمانیی کوردستانو بزوتنەوەی گۆڕان پێکەوە کار بۆ ئامادەکردنی نەخشەڕێگایەک دەکەن، بۆ ئەوەی بتوانن قەیرانە چەقبەستوە سیاسیو داراییەکانی هەرێم بەرەو چارەسەرکردن ببەن، کە دوای نزیکەی ١٠ مانگ لە پەککەوتنی پارلەمان، هاوڵاتییانی دوچاری دۆخێکی ناهەموار کردوە. سەرۆکی فراکسیۆنی یەکێتییش، لە پارلەمانی کوردستان، ئاشکرایدەکات، لە ئێستادا ڕاپۆرتی زۆربەی لیژنە تایبەتمەندەکانی سەرکردایەتیی هاوبەش کۆتاییهاتوەو دواتریش بە پێی دەرەنجامی ڕاپۆرتەکان نەخشەڕێگاکە ئامادەدەکرێتو دەخرێتە بەردەم لایەنە سیاسییەکانی کوردستان. بەرپرسێکی گۆڕانیش ئاشکرایدەکات، ئەگەر ویستو ئیرادەی بەهێز نەبێت، دەیان پرۆژەو نەخشەڕێگا سودی ئەوتۆیان نابێت. مەکتەبی سیاسی پارتیش جەخت لەچارەسەرکردنی کێشەکان بەگفتوگۆ دەکاتەوە.

پرۆژەی نوێ

بەپێی ئەو زانیارییانەی دەست (چاودێر) کەوتون، دوای پێکهێنانی چەند لیژنەیەک لەلایەن سەرکردایەتیی هاوبەشی یەکێتیو گۆڕان-ەوە، سەرقاڵی ئامادەکردنی پرۆژەیەکی نوێن، کە نەخشەڕێگایەکە بۆ دەربازبونی هەرێمی کوردستان لە کۆی ئەو قەیرانو کێشە سیاسیو ئابورییانەی بە هۆی ناکۆکیی بەشێک لەلایەنە سیاسییەکان تێیکەوتوە، بڕیاریشە دوای کۆتاییهاتنی ڕاپۆرتی لیژنەکان، نەخشەڕێگا هاوبەشەکە بخرێتە بەردەم لایەنە سیاسییەکان، بە پارتی دیموکراتی کوردستانیشەوە.

یەکێتی چی وت؟

پێرێ مەکتەبی سیاسیی یەکێتی، لەدوایین کۆبونەوەی کە لە شاری سلێمانی بەڕێوەچو، لە ڕاگەیەنراوێکدا ئاماژەی بەوەکردوە، هاوڕابون لەسەر ئاساییکردنەوەی بارودۆخی سیاسیی هەرێمی کوردستانو ئەنجامدانی گفتوگۆو دانیشتنو دیالۆگ بۆ دۆزینەوەی چارەسەر بۆ سەرجەمی کێشەو قەیرانەکانی هەرێم، هەروا پێشوازی لە هەمو هەنگاوێک دەکەن کە بۆ یەکخستنەوەی نێوماڵی کوردو پاراستنی یەکریزیی گەلی کوردستانو یەکریزیی حزبە کوردستانییەکان بێت.

ئەوەش خراوەتەڕو، «کۆبونەوەکە بە بایەخەوە هەڵوەستەی لەسەر بارودۆخی ئابوریی کوردستانو بژێویی خەڵک کردو جەختی کردەوە، کە ئەرکی حکومەتی هەرێمی کوردستانە چارەسەری بارودۆخی خراپی بژێویی خەڵک بکاتو موچەی فەرمانبەرانو موچەخۆران بە گشتی دابینو جێبەجێ بکات، کە ئەم بابەتەو چارەسەری داواو داخوازییەکانی خەڵک جێگای بایەخی زۆری یەکێتیین».

> **نەخشەڕێگاکە هەمەلایەنەیەو وەڵامیکیشە بۆ پێشنیازەکانی پارتی**
> سەرۆکی فراکسیۆنی یەکێتی

> **بڕوای تەواومان بەچارەسەرکردنی کێشەکان لەرێگای دیالۆگەوە هەیە**
> ڕاگەیەنراوی مەکتەبی سیاسیی پارتی

«پێویستە بڕیاری چاکسازی بۆ سەرجەم جومگەکان بێت»

هەر لەوبارەیەوە، بڕیاردەری فراکسیۆنی گۆڕان لە پارلەمانی کوردستان، بە (چاودێر)ی ڕاگەیاند، ئەگەر حکومەتو بەرپرسە باڵاکانی ئەم هەرێمە ئیرادەی بەهێزیان نەبێت بۆ چاکسازیکردنو گۆڕینی دۆخی خراپو چەقبەستوی هەرێمی کوردستان، دەیان نەخشەڕێگاو پرۆژەی جیاواز جیاوازیش بڵاوبکرێتەوە، ئەوا هەر سودی نابێتو ئەستەمە بچێتە بواری جێبەجێکردنەوە.

عەبدولڕەحمان عەلی، وتیشی «کاتێک کە بڕیاری چاکسازیکردن درا، پێویستە لە سەرجەمی جومگەکاندا بێت، واتە جومگەی سیاسی هەر سێ سەرۆکایەتیی هەرێمو حکومەتو پارلەمان بگرێتەوە، هەمیش جومگەی یاساییو ئابوریو دارایی، چونکە لەم هەرێمەدا تەنیا بە دەست قەیرانێکەوە ناناڵێنین، ئەمانە پێویستە هەر پرۆژەو نەخشەڕێگایەک، جا چ لەلایەن بزوتنەوەی گۆڕانو لایەنەکانی تر بەیەکێتیشەوە بێت، پێویستە گشتگیرو هەمەلایەن بێتو سەرجەمی جومگەکانی فەرمانڕەوایی لە هەرێمی کوردستاندا بگرێتەوە».

تاڵەبانی: لە سەرچاوە ئابورییەکانی هەرێم دەکۆڵرێتەوە

لایخۆشیەوە، سەرۆکی فراکسیۆنی یەکێتی، بۆ (چاودێر) ڕایگەیاند، وەک لەڕێکەوتننامە سیاسییەکەی نێوان یەکێتیو گۆڕان زۆربەی هەر زۆری ماددەکان پەیوەندیدارن بە لایەنی سیاسیو ئابوری، بەتەئکید چەند لیژنەیەک لەلایەن سەرکردایەتیی هاوبەشەوە پێکهێنراونو ئەرکیان هەڵسەنگاندنو لێکدانەوەی دۆخی سیاسیو ئابوریی هەرێمی کوردستانە، بۆیە لە ئێستادا سەرقاڵی ئامادەکردنی نەخشەڕێگایەکن بۆ ئەوەی بزانرێت ئەو داهاتانەی لەکوردستاندا هەیە، ئایا چۆن بەدەستدێتو لەچیدا خەرجدەکرێت؟ هەروا چۆنێتیی هەناردەکردنی نەوتو پەیوەندییەکانی هەرێمی کوردستان لەگەڵ وڵاتاندا چۆن ڕێکبخرێتەوەو جارێکی تر پەرەیان پێبدرێتەوە، تاوەکو بتوانرێت لە ڕوی ئابورییەوە پێشبکەوین.

بیگەرد تاڵەبانی، ڕونیشیکردەوە، هەر لەو نەخشەڕێگایەدا جەخت لە گرنگیدان بە کەرتەکانی کشتوکاڵو بازرگانیو پیشەسازی کراوەتەوە، کە لەلایەن ئەندامانی پارلەمانو خەڵکانی پسپۆڕی بوارە جیاوازەکانەوە ئامادەدەکرێتو لە ئێستاشدا ڕاپۆرتی زۆربەی لیژنەکان تەواوبوەو دراوەتەوە سەرکردایەتیی هاوبەش.

سەبارەت بە کاتی ڕاگەیاندنی نەخشەڕێگاکەش، ناوبراو نەیشاردەوە کە لە ئێستادا سەرکردایەتیی هاوبەش چاوەڕێی ئەنجامی ڕاپۆرتی لیژنەکان دەکاتو پاشان لەسەر ئەوە دەبێت کۆببنەوەو ئینجا بڕیاردەدەن، بۆ ئەو کارەش لە ئایندەدا پێویستیان بە پاڵپشتیو هاوکاریکردنی لایەنەکانی ترە، چونکە دەخرێتە بەردەم هەمو پارتە سیاسییەکان، و دواتریش دەکرێتە پرۆژەیەکی گشتگیر، بۆ ئەوەی حکومەتی هەرێمیش کاری لەسەر بکات.

لەبارەی ئەوەی ئایا ئەو پرۆژەی نەخشەڕێگاکە وەڵامی هاوبەشی یەکێتیو گۆڕان دەبێت بۆ سەردانو کۆبونەوەکانی د.فوئاد حسێن وەک نوێنەری بارزانی، بیگەرد تاڵەبانی وتی «نەخشەڕێگاکە وەڵامی یەکێتیو گۆڕانە بۆ فوئاد حسێنو پارتی، چونکە سەرباری قەیرانی دارایی، قەیرانی سیاسیشمان هەیە، کە هێندەی تر دۆخەکەیان ناهەموارترکردوە، هەر بۆیە زۆر بە ڕونی لە کۆبونەوەی پێرێی مەکتەبی سیاسیی یەکێتی، باسی سەردانەکەی ناوبراو بۆ شاری سلێمانیو دیدارو کۆبونەوەی لەگەڵ لایەنە سیاسییەکان کراوە، بزوتنەوەی گۆڕانیش کۆبونەوەی تایبەتی بۆ ئەو مەبەستە کردوە، واتە بەیەکەوە وەڵامێک ئامادەدەکرێت بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان، هەرچەندە گەشبینین بەو کۆبونەوانەو پێشموایە دۆخەکە بەرەو باشتر دەچێت».

پارتی: چارەسەری کێشەکان بەدیالۆگ دەبێت

هاوکات مەکتەبی سیاسی پارتی دوێنێ کۆبوەوەو لەڕاگەیەنراوێکدا ئاماژەی بەوەکرد، هەڵسەنگاندنێکی ئەرێنی کرا بۆ گفتوگۆو کۆبوونەوەکانی د.فوئاد حوسێن بۆ دۆزینەوەی چارەسەری کێشەکان. ڕاشیگەیاند، پارتی پشتگیری تەواوی ئەو هەوڵانەو بەردەوامی گفتوگۆکان دەکاتو باوەڕی تەواوی بە چارەسەری کێشەکان لە ڕێگای دیالۆگەوە هەیە.

سەرکردەی سێ حزبە ئیسلامیەکە بۆ یەکگرتن کۆدەبنەوە

بەرەی ئیسلامی، ستراتیژە یان تاکتیکی کۆنگرەکان؟

چاودێر- نزار جەزا:
ساڵانێکە باسی دروستکردنی «بەرەی ئیسلامی» دەکرێت، بە تایبەتی لە کاتی کۆنگرەی حزبە ئیسلامییەکاندا ئەم پرسە دەبێتە یەکێک لە تەوەرەکانی کۆنگرە. بە وتەی چاودێرانی سیاسی ئەم پرسە زۆرجار باسدەکرێت، بەڵام سەرناگرێت، چونکە لە ڕوی مەدرەسییەوە جیاوازن. هاوکات سیاسەتمەدارێکی ئیسلامی، دەڵێت «حزبە ئیسلامییەکان وەک پێویست کاریان بۆ پێکهێنانی بەرەی ئیسلامی نەکردوە». بەڵام بەرپرسێکی بزوتنەوەی ئیسلامی پێیوایە، ئەم بابەتە هەنگاوی باشی بڕیوەو لە چەند ڕۆژی ئایندەدا سێ سەرکردەی حزبە ئیسلامییەکە کۆدەبنەوەو ئەم بابەتەش وەک ستراتیژێک سەیردەکرێت، نەک تاکتیکی ناو کۆنگرە.

هەوڵەکان وەک پێویست نییە

ئەندامێکی پێشوی سەرکردایەتیی یەکگرتوی ئیسلامی، بە (چاودێر)ی ڕاگەیاند، ئەم بابەتە ئیشی لەسەردەکرێت، بەڵام تاکو ئێستا ئیشکردنەکە بەو ئەندازەیە نییەو زەمینەکە بەو جۆرە سازنییە، کە هەمو ئەو ئامانجانە بێنێتەدی، کە لە زەینو مێشکی ئەو کەسانەدایە، کە داوایدەکەنو کاری بۆ دەکەنو هێڵی گشتی بۆ دادەنێن، چونکە لێکتێگەیشتنی زۆرتر لەنێوان هێزەکان دەبێت هەبێتو ئامانجپۆشنیی ڕزگاربون لە هەندێک گرێوگۆڵی کۆنو چاوەڕوانیو وێناکردنی خۆ بۆ ئایندە.

ئەبوبەکر عەلی، نوسەرو سیاسەتمەداری ئیسلامی، وتیشی «هەرچەندە دەبێت هێزە ئیسلامییەکان بونیروئازاینولێکنزیکبینەوەو لەسەر چەند خاڵێکی هاوبەش ڕێکبکەونو هەماهەنگی بکەنو لیستی هاوبەشیان بۆ هەڵبژاردنەکان هەبێت، بەڵام بۆ ئەوەی هەنگاوی گەورە بنێن، پێویستە بگەنە ئەوەی چوارچێوەی سیاسیی هاوبەشی نوێ دروستبکەن، لەگەڵ چوارچێوەی بانگخوازی و ڕۆحیو ئەخلاقیی نوێ، ئەمە دەتوانێت گۆڕانکاریی گەورە دروستبکات، کە ئەمەش ئیشی ئەوەی دوەمو سێیەمو چوارەمی ئیسلامییەکانە».

ئاوێراو، لەبارەی ئەوەی بۆچی لە کۆنگرەی حزبەکاندا دروستکردنی بەرەی ئیسلامی زۆر باسی لێدەکرێت، وتی «لەوەو پێش باسکردنی بەرەی ئیسلامی هەندێکجار وەڵامدانەوەبوە بۆ هەندێک پێداویستیی کاتیو مەیدانیو کۆنترۆڵکردنی هەست، بەڵام ئەمجارە باسکردنەکەی بۆ ئەوەیە هەنگاوی کرداری لەدواوەبێتو تاکتیک نییەو پەیوەندی بە کۆنگرەی حزبەکانەوە نییە، بۆیە وروژاندنی ئەمجارە لەجارەکانی دیکە جیاوازە».

بۆ پاراستنی خۆیان بەرە دروستدەکەن

هەر لەوبارەیەوە، توێژەرێکی بواری ئیسلامی، بە (چاودێر)ی ڕاگەیاند، زۆرجار ئەو پرۆژەیە باسدەکرێت، بەڵام سەرناگرێت، تەنانەت دوایین کۆبونەوەی سێ حزبە ئیسلامییەکەش بێئەنجام کۆتاییهات، لەبەرئەوەی حزبە ئیسلامییەکان لە ڕوی مەدرەسییەوە هەر یەکەو ناسنامەیەکی تایبەتی ئیقلیمی هەیە، بۆیە ناتوانن یەکبگرن، بە نمونە ناسنامەی یەکگرتو لەگەڵ کۆمەڵ جیاوازەو هەردوکیان لەگەڵ بزوتنەوەی ئیسلامی جیاوازن.

مەسعود عەبدولخالق، باسی لەوەشکرد، دوای ئەوەی پارتی دیموکراتی کوردستان هەندێک هەنگاوی نایاسایی لە هەولێر نا، بۆیە حزبەکان لەپێناوی مانەوەی خۆیانو لەبەرامبەر ئەو هەڕەشانەی لێیان دەکرێت، هەوڵی دروستکردنی بەرەیاندا، بە نمونە یەکێتیو گۆڕان لەلایەکو ئیسلامییەکانیش لەلایەک، تەنانەت هێزە بچوکەکانیش دێنە پاڵ هێزە گەورەکان.

> **ئیسلامییەکان ناتوانن یەکبگرن، لەبەرئەوەی هەریەکەو ناسنامەیەکی تایبەتی ئیقلیمی هەیە**
> مەسعود عەبدولخالق

«وەک تاکتیک سەیرناکرێت»

ئەندامێکی ئەنجومەنی شورای ناوەندی بزوتنەوەی ئیسلامیی کوردستان، بە (چاودێر)ی ڕاگەیاند، هەلومەرجی ئێستای کوردستانو ناوچەکەو ئەو گۆڕانکارییانەی هاتونەتەئاراوەو ئەو دۆخە چەقبەستو و پڕ قەیرانەی هەیە، چەندین دەقی پیرۆزی لە قورئانو فەرمودە داوا لە هێزە ئیسلامییەکان دەکەن پێکەوە پرۆژەیەکی هاوبەشی ئیسلامییان هەبێت، جا پرۆژەکە بریتیبێت لە یەکخستنی ڕیزەکانیان یان پێکهێنانی پرۆژەیەکی هاوبەش، کە خۆی ببینێتەوە لە بەرەیەکی هاوبەشی ئیسلامی، یان داڕشتنی هەر میکانیزمێک بۆ یەکخستنی نێوماڵی ئیسلامییەکان، ئەمە پێویستییەکی ئایینیو مێژوییو ڕاستینەیە، کە پێویستە ئیسلامییەکان هەنگاوی بۆ بنێن.

عەبدوڵڵا وەرتێ، باسی لەوەشکرد، بزوتنەوەی ئیسلامی ئامادەیە بۆ هەر ئەگەرێکی کراوە بۆ یەکخستنی نێوماڵی ئیسلامییەکان، بۆیە بەهیچ شێوەیەک وەک تاکتیک سەیری ئەم بابەتە ناکرێت، بەڵکو وەک ستراتیژێک سەیردەکرێت.

ناوبراو، وتیشی «ئەم بابەتە لەسەرەتاوە زەمینەسازی بۆ کراوەو هەر سێ لایەنە ئیسلامییەکە، ئامادەیی تەواویان بۆ دەربڕیوە یەکگرتوی ئیسلامی لە کۆنگرەدا بەکۆی دەنگ بڕیاری لەسەر ئەو پرۆژەیەداوە، ئەوەی ماوەتەوە کاری جدییە کە لەسەری بکرێت، ئەمەش هۆکارێک دەبێت بۆ ڕزگارکردنی کوردستان لەم دۆخە».

وەرتێ، ئاشکراشیکرد، بڕیاروایە لەچەند ڕۆژی ئایندەدا هەر سێ سەرکردەی حیزبە ئیسلامییەکە کۆببنەوە، دواتریش مەکتەبی سیاسیی هەرسێ حزب کۆدەبنەوە، بە مەبەستی گەڵاڵەکردنی پرۆژەیەک، پاشان دەرەنجامی کۆبونەوەکان ڕادەگەیەنن.

دانیشتنی تەشریفاتی

عەبدولڕەحمان شێخ عوسمان عەبدولعەزیز، کەسایەتی ئیسلامی لەنوسینێکدا کە لەپەڕەی تایبەتی خۆی لەفەیسبوک بڵاویکردۆتەوە، پێشنیاز دەکات سێ کۆمیتە دروستبکرێن، کە کۆمیتەکانی (هزرو عەقیدە، سیاسی، ڕاگەیاندن)ن، دەشنوسێت «ئەم کارە گەورەیە بە چەند دانیشتنێکی تەشریفاتی تەواونابێت، بەڵکو دەبێت ببێتە پرۆژەیەکی تێرو تەواوی کرداری، کە دەمڕاستانی چمکەکان قەناعەتیان بۆ دروستبێتو بە لێبڕاوانە کاری بۆبکەن، ئەوەش بەدیاریکردنی ئامانجو ڕازیکردنی هەموان».

پارتی لەکوێی باری ئێستای کوردستاندایە؟

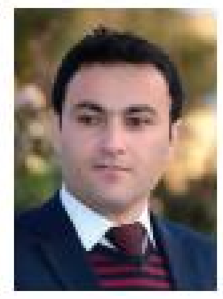

بەهرۆز جەعفەر

ئەوەی کە ئێستا سوکایەتی بە (کوردبونو کوردایەتی) دەکرێت، ئەگەر کەسێک داوای سەربەخۆیی نیشتمانەکەیو دەوڵەتی کوردستان بکات، ئەبێتە جێی مەهزەلەی ئەوانی ترو تەخوین دەکرێت، خەتای کێیە؟ هەر دەسەڵاتێکی تر لەجێگەی پارتی بوایە، ئێستا چینێکو نەوەیەکی تری بۆخۆیو بۆ میللەتەکەی بەرجەستە کردبو، قوتابخانەیەکی فیکریو ڕونیایەکی ڕۆشنو بێ خەوشی بەکۆمەڵگەکەی ئاشنا کردبو، لەگەڵ ئەوەی مانگانە بەملیارەها دینار بۆ ئامرازەکانی میدیای پارتی سەرف ئەکرێت، بەدەیان کۆڕو سیمنار و، ڕۆژنامەی ڕۆژانەو، ئەکاونتی شەوانەی هەیە، هێشتا پارتی ناتوانێ تا ئاستی نیوە قەناعەت بەکۆمەڵاتی خەڵک بکات!. مانگانە بەملیارەها دینارو بەگرتنە بەری دەیان ڕێگەو سیناریۆ ئەتوانێت قەناعەت بەهەرێمێکی بچکولانەی (٤) ملیۆنی بکەیت، تا لێواری قەرزی دەرەکی ئەم نەوەیەو نەوەکانی تریش ببەی، خەڵک تەوسەی بەدەسەڵاتی سیاسیو سەربەخۆیی بێت.. جێگەی هەڵوەستەکردنە بۆ پارتیەکان خۆیان و، ئەوساش بۆ هەمو ئەوانەی سەروەدەرێکیان لەگەڵ کۆمینوکەیشنو ئابوریی سیاسیو چەرخی هاوچەرخ دا هەیە:

یەکەم: کورتهێنان لەسیاسەتی هەناردەکردنی نەوت دا، بەپێی پلانی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ئەبو لەکۆتایی (٢٠١٥)دا هەناردەی نەوتی هەرێم بگاتە (١) ملیۆن بەرمیل نەوت/ لەڕۆژێکدا، کەچی ئەوە سێ بەشی (٢٠١٦) ش ڕۆیشت، هەناردەی مانگی ئایاری ٢٠١٦ بریتیبوە لە (٥١٣) هەزار بەرمیل. لەکاتێکدا پەرلەمان کارا نییەو کەسانی نەشارەزاو هەرزەکار لەپەرلەماندان، تۆکەی، بەڵام کێ بەرپرسیاری یەکەمە لەوەزارەتی سامانە سروشتیەکان و، سیاسەتی نەوتو غاز ؟. بێگومان پارتی.

دوەم: پارتی بەرپرسیارە، لەبەرجەستەکردنی ئابوریەکی ڕەیعی (ئابوریی ڕەیعی: یانی ئەو جۆرە ئابوریەی کە تەنها پشت بەیەک سەرچاوە ئەبەستێت بۆ داهاتی گشتی)، هەرکاتێکیش ئەم جۆرە ئابوریە هەبو، کەواتە (خەرجی گشتی) بۆ بەدیهێنانی (پێداویستی گشتی) لەمەترسیدایە، کاتێک لەئابوریدا بەدیهێنانی پێداویستیە گشتیەکان کەوتە ژێر هەڕەشەوە، ئەوا کێشەی کۆمەڵایەتیو ڕەهەندی خراپی کۆمەڵایەتی دیار ئەدات، وەکو: هەژاری، برسێتی، بێدادی، توندوتیژی، نەمانی ئینتیما.. تادوایی، ئینجا دەستوەردانی دەرەکیو دەست تێکەڵکردنی ناوەوە لەگەڵ دەرەوە زیاتر دەبێت. ئەوسا لەزۆرە تاریکەکان گروپی ئیسلامگەرا، یان گروپی تەکنەلۆژیی، یاخود گروپی بانکی ڕێوی ئاسای بۆ پێکدەهێنن، تا کۆمەڵگەکە داغان بکرێت.. کێ لەمە بەرپرسە؟. بێگومان پارتی.

سێیەم: کۆمەڵێک دەموچاوی ڕۆژنامەوانو نوسیارو ڕۆشنبیرا، بەناوی پاراستنی نیزامو، بەرگریی کردن لەسەرۆکو چیو چییەوە، کەوتونەتە وێزەی خەڵکی ناوچەی سولەیمانیو دەوروبەری، یەکێکیان بەبێ شەرەفو بێ ئەخلاق، ئەویتریان بەئاژاوەگێڕو نابوت و.. تادوایی، ئەکرێت بوترێت ناوچەکە بەدەست کۆمەڵێک سیاسیو ڕۆشنبیری موزەیەفو میدیاکاری بێ عیلمو فەن-ەوە گیرۆدەیە، وەلێ پەلاماردانی هەمو خەڵک لەکاتێکی وادا، یان ئەبێت بەرنامەیەکی دیراسەکراوی پارتی بێت، یاخود لەئەنجامی نەزانینەوەیە. هەر ئەمانەش چینێکن ڕێگری لەهەر کەسێک ئەکەن پرۆژەیەکی بۆ بەرەوپێشچونو قوتاربونی خودی پارتیو سیستەمەکەش پێ بێت! دەرەنجامی ئەو شتانەش مانەوەی ئەم (ئاوە مەنگە)یە بێ جوڵەو، بێ لەبەر ڕۆیشتنو دەربازبون، ڕوەو وشکیە. کێ لەمەش بەرپرس ئەبێت؟. پارتی خۆی.

چوارەم: یەکەکە پێش ئەوەی گروپێکی چەکدار بێت، هێزێکی ئایدۆلۆژیو قوتابخانەیەکی فیکریە، ئیتر ئەم قوتابخانەیە نازیە یان فاشیە، دیموکراتیە یان ئۆتۆکراتی، نەتەوەییە یان کانتۆنخوازە، چەپی ڕادیکاڵە یان لیبراڵی دیموکرات. بۆ هەر توێژەرێک گرنگ ئەوەیە بارگاویە بەفیکرێک و، ئەهجێکی کارکردنە، لەئەرزی واقیعدا هەیەو، تەشەنەش ئەکات، ئەگەر پارتی لاپوایە یەکەکە پشتگیریی نێودەوڵەتی لاوازە، هێزە نێودەوڵەتیەکان بۆخۆیان لەپشتگیریی جێبەجێکردنی پیلانەکانیاندا لاوازن.. پرسیارەکە ئەوەیە، پارتی بۆشایی سیاسیو فیکریی هەیەو، لایەنێکیشە لەدروستکەرانی بۆشایی سیاسی، لەئەنجامدا یەکەکە ئەبێتە پێداویستی، لەشەنگال بۆشایی سەربازیی هەبو، تەنها (٧) گەریلای یەکەکە فریاکەوتن و، دواتر بون بەسەدەها گەریلا.. ئایا پارتی مەدەنێکی فیکری سیاسیی نیشتمانی، یاخود تیمێکی بەشەریی وای هەیە ململانێی لەگەڵ یەکەکە پێ بکات، یاخود هەر بەمشێوەیە کە هێناویەتی؟. کێ لەبەرجەستە نەکردنی ئەمە بەرپرسە، بێگومان پارتی خۆی.

پێنجەم: پارتی بانگەشەی ڕیفراندۆم ئەکات!. گەورەترین قەیرانی هەرێمی کوردستان لەوەندە ساڵی ڕابردودا، بریتی بوە لە» نەبونی دەستور»ێک تا هەمو لایەنەکان لەسایەیدا مامەڵەبکەن و، دەستەبەری مافو ئەرکە گشتیەکانی تیا کرابێت، تەنانەت جێی پێکەنینە، کە (یاسا) لەپەرلەمان دەرئەچێت پشت ئەبەستێت بەیاسایەکی تری پێش خۆی، لەئەنجای عالەما نییەو نەبوە یاسا پشت بەیاسایەک ببەستێت بۆ دەرچونی خۆی. یاسا پشت بەدەستور ئەبەستێت؛ دەستور دایکی یاساکانە، وە لەدەستورو پرۆژە یاسای دەستوردا ئاماژە بۆ سنوری کوردستانو مافی سەربەخۆییو حوکمە گشتیەکان کراوەو ئەکرێت، تازە بەتازە پارتی دێت ڕیفراندۆم ئەکات لەبادینان بەماڵی شەهید هوجام دەڵێ سەربەخۆییتان ئەوێ یان نا؟!. بەکەسوکاری شەهید دکتۆر ڕزگارو لیوا شێرکۆ دەڵێ، سەربەخۆییت ئەوێ یان نا؟.. دەی کەواتە پارتی قەیرانی دەستوریو یاسایشی بۆخۆیو کۆمەڵگەش دروست کردوە.. ڕیفراندۆمی چی کە بەتاکو بەدایکی شەهید بڵێی پارە نییە، شاعیرێکی سەددام-یش لەژێر سایەتانا ئامر لیوا بێت!.

شەشەم: لەچەندین نوسین دا، بەدورو درێژی مەترسیو هەڕەشەکانی پەنا بردن بۆبانکی دوەلیو سندوقی دراوی نێودەوڵەتی مان خستۆتە ڕو. ئەوەی هەرێمی کوردستان (١٧) ملیار قەرزارەو، دانا غازی ئیماراتیو هیلال پیترۆلیوم داوای (١١) ملیار قەرەبو ئەکەن و، (٥) ملیاری کۆمیشنی نەوتەکە هەرلەسەرەتاوە دیار نەماو...تاد. بەکورتی قوڕ بەسەر ئەو هەرێمو وڵاتەی ئەکەوێتە بۆسەو داوی بانکی دوەلیو سندوقی دراوی نێودەوڵەتییەوە.. ئێستا کوردستان بای بیسمیلای لێکردوە.. کێ بەرپرسیارە لێی؟. بێگومان پارتی.

بە ڕوشنی، پارتی خۆی بەشێکە لەدرێژە پێدەری ئەو هەوڵە دەرونیو سیاسییەی کە ئیش لەسەر بێ ئیرادەکردنی تاکی کورد ئەکات تا ئامادە نەبێت بۆ سەربەخۆیی.. تێپەڕبونی هونەرمەندێکی ناسراو لەفرۆکەخانەی نێودەوڵەتی هەولێر کە فەرمانی گرتنی هەبوە، بەهاوکاری کێ بوە؟ بۆچی (٦) ملیۆن دۆلاری حکومەتی لابوە؟ ئەگەر ئەو دو پاسپۆرتی هەبوەو ناوەکەی جیاواز نوسراوە، ئەی خۆ هەمو دزەکانی تریش وان!.. بۆیە ئەگەر ئیدارەدانی قەیران بەقەیران تا هەنوکە واچۆتە ڕێوە، چونکە لەبەر کێشەو ترسی ڕاستەقینەی داعش بو، ئەگەر نوخبەیەک لەدەرەوەی پارتیو هەمو لایەنەکان، ئەمەیان ڕام کردوە لەناوخۆی کوردستان، بەڵام بۆ قۆناغی دوای داعش کوردستان ئەکەوێتە بەردەم (ئەگەر)ی هەڵدێر..

گەرمەباس

یەکێتیو گۆڕان لەقۆناغی پۆست ڕونکردنەوەدا

لەتیف حسێن

دو مانگ بەسەر ڕێککەوتنی سیاسیو نزیکبونەوەی یەکێتیو گۆڕان تێدەپەڕێتو ئەم دو هێزەش دوا کۆبونەوەی سەرکردایەتی هاوبەشیان تەرخان کردبو بۆئەوەی تەماشاو هەڵسەنگاندن بۆ ئەو ڕاپۆرتانە بکەن، کە ئەو دو مانگە ئەم ڕێککەوتنەی تێدا ئەنجامدرابو، بێگومان هەڵسەنگاندنی ڕێککەوتنی دو هێز کە لەبنەڕەتدا یەک هێزی کاریگەری ئەم هەرێمە بون، لەم کاتو ساتەدا لەوپەڕی بەرزبونەوەی پلەی گەرمای ژیانی خەڵک، قسەکردنێکی ئەوتۆ ناهێڵێتەوە لەسەر کاریگەریە بەهێزەکانی ئەم ڕێککەوتنە کە لەسەرەتای ڕێککەوتنەکەوە باسی لێوەدەکرا.....

جگە لەکادرو هەڵسوڕاو هەواداری ئەم دو هێزە خەڵکێکی زۆری ئەم کوردستانەو پارچەکانی ترو دەرەوەی کوردستانیش ئومێدێکی زۆریان بەم ڕێککەوتنەوە هەڵواسی، بۆئەوەی هیچ نەبێت بتوانێت تەکانێکی گرنگ بەپرۆسەی سیاسی لەکوردستان بداتو دواجار کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر ژیانی خەڵک دروستبکات، لەکاتێکدا هێشتا ئەم حکومەتو دەسەڵاتە بەرامبەر بەژیانو گوزەرانی خەڵک لەوپەڕی بێباکیدایە، پێداویستییە سەرەکییەکانی خەڵک لەوپەڕی کەمیدایە، ئەگەرچی ڕۆژانە نرخی نەوت بەرزبونەوە بەخۆیەوە دەبینێ، بەڵام هێشتا حکومەت ناچێتە ژێرباری ئەوەی کە ژیانی خەڵک پێ بەپێی بەرزبونەوەو دەستکەوتەکانی حکومەت بڕواتو بەرەو چارەسەری ببات..

لەوەها بارودۆخێکداو لەکاتێکدا تا هەنوکە پارتی دیموکراتی کوردستان نەک ناتوانێت ئەم ڕێککەوتنە هەزم بکاتو پێشوازی لێبکات، بەڵکو هەرچییەکی پێ کرابێت بۆ نابوتکردنی دەیکاتو هەر کەلێنێکیش لەمەودوا بکەوێتە ناو ئەو ڕێککەوتنەوە، پارتی باشترین سودی لێوەردەگرێو ئێستا چۆن ڕێککەوتنەکە ماوەیەکی زۆری دایە لایەنە سیاسییەکان، تا ئەم بارودۆخە بەردەوامی پێبدەنو هەوڵەکانی چارەسەری بێ ئاکام بمێنێتەوە، ئاواش هەر کەلێنێک هێندەی تر کاتی پێوە دەکوژرێ، بەڵام نابێت ئەوەمان بیر بچێت یاریکردن بەکاتو وەک خۆی هێشتنەوەو بگرە خراپتر بونی ژیانو گوزەرانی خەڵکی، ناتوانرێ وەک ئێستا چاوەڕوانی لێبکرێتو هەتا ئەوکاتەی لایەنە سیاسییەکان لەسوربونی خۆیان لەداواکارییەکانیان پاشگەزدەبنەوە خەڵک چاوەڕوان بکات، چونکە لەئێستا هاوڵاتیان شەری داعشو قارەمانێتی پێشمەرگەو دەستگرتن بەباری ئاسایشو ئارامی شارەکانی هێشتوتییەوەو نایەوێت بگاتە ئاستێک کە ڕۆژانە چیرۆکی تراژیدیو گیان لەدەستدانی هاوڵاتیانو خەڵکی خۆی پێ بگات، کە بەبڕوای من لەئێستاشدا لایەنە سیاسییەکان بەباشی سودیان لەمە وەرگرتوەو کیسەڵی هەنگاو بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان دەبەن، بەڵام دڵنیام ڕۆژێک دێت ئەم هەنگاوە زۆر هێواشانە هەورە بروسکە ئاساش ناتوانێت خۆی لەبەردەمدا ڕابگرێت، ئەگەر لایەنە سیاسییەکان بەهەمان نەفەسەوە مامەڵە لەگەڵ ژیانو گوزەرانی خەڵکی بکەن...

لەناو ئەم ڕوداوانەشدا یەکێتیو گۆڕان پشکی شێریان بەردەکەوێ، هەم لەئاڵۆزبونی کێشەکانو هەمیش لەچارەسەرکردنی کێشەکاندا، تەنها لەبەر دو هۆکاری زۆر سانا، ناکرێت دو هێزی کاریگەری وەک یەکێتیو گۆڕان لەکاتی نزیکبونەوەو ڕێککەوتنیان، هیچ حسابێکی وردی هەمو ئەگەرەکانیان نەکردبێتو پلان (ب) نەبێت بۆئەوەی وەک بەدیل کاری لەسەر بکەن، بەتایبەت لەخەڵکی ئەم وڵاتە باشتر ئەوەیان دەزانی کە پارتی دیموکراتی کوردستان مل بۆ دەرهاویشتەکانی ئەم ڕێککەوتنو نزیکبونەوەیە نادات، جگە لەوەش بەدەرکردنی وەزیرەکانی گۆڕانەوە، یەکێتی نیشتمانی کوردستان لەڕابردو لەئێستاشدا هاوبەشی حکومەتو دەسەڵاتی ئەم وڵاتەیە، بۆیە هەر پاساوێکی تر خەڵکی قبوڵی ناکاتو بەپێوەرێو بنەما دای نانێت، لەم سۆنگەیەوە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە یەکێتیو گۆڕانو ڕێککەوتنەکەیان ئەرکێکی قورسی لەسەر شانەو دەبێتو پێویستە ئەم ڕێککەوتنە بچێتە قۆناغی پۆست داوەتو ڕونکردنەوەوە، چونکە لەپێش ڕێککەوتنەکەو لەپاش ڕێککەوتنەکەش خەڵکێک وەک ئاماژەمان بۆکرد ئومێدی بۆی هەبو، نابێت ئەو ئومێدە لەدەست بدرێتو کاتو ماوەی زیاتر بدرێت بەیاریکردنی لایەنە سیاسییەکان بەبارودۆخەکەوە، هەربۆیە لەئێستادا ئەگەر ئەم دو هێزە بەنیازی جوڵەی کرداریان، بەتایبەت بەو جوڵەو کردارانەی کە خەڵکی دەیخوازێتو داوای دەکاتو خودی ڕێککەوتنەکەش بانگەوازی بۆ بەرژەوەندی ئەوان دەکرد، بهاوێژرێتو چیتر ئەم بارودۆخە بەم چەقبەستوییە نەمێنێتەوە، بەمەش ڕێگە لەدروستبونی کەلێن دەگیرێت کە زۆرێک تا ئێستاش گرەو لەسەر هەڵوەشاندنەوەو سەرنەگرتنی ئەم ڕێککەوتنە دەکەن، هێشتنەوەی بارودۆخەکە بەمشێوەیە، کۆبونەوە ناوخۆییەکانی یەکێتیو گۆڕانو ڕونکردنەوەکانیانو هەڵسەنگاندن بۆ کۆبونەوەکانیان هەر لەلایەن خودی خۆیانەوە، نائومێدی زیاتر دەکەن، چونکە خۆیان باش دەزانن خەڵکی ئەم وڵاتە ئەزمونی خراپی لەسەر درێژەکێشانی ئەمجۆرە کۆبونەوانە هەیە، جگە لەوەش لەبەر هۆکارێک کۆبونەوەی زۆر لەلایەن خەڵکەوە ڕەتدەکرێتەوە ئەویش ئەوەیە کە هیچ لایەنێک بەگەورەو بچوکەوە زانیاری باشی لەسەر کێشەو گرفتەکان هەیەو هەروەها دەشزانن چارەسەرەکان چین، هەربۆیە ئەمە ئەوەی لای خەڵکی دروستکردوە کە لایەنەکان جگە لەکات کوشتن هیچیان لەدەست نایەت، بۆیە بۆ ئەمە یەکێتیو گۆڕان ئەبێت خۆیان بۆ قۆناغی پۆست ڕونکردنەوەی ڕێککەوتنەکەیان ئامادەکردبێتو هەنگاوی کرداریو بەپەلەی بۆ بهاوێژن.

ئەم دۆخە قەتیسەی هەرێم تاکەی؟

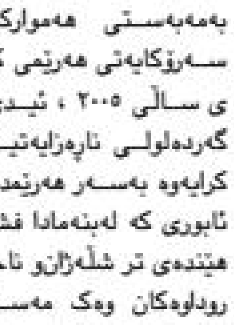

نەوزادی موهەندیس

ئاشکرایە لەدوای دانیشتنی پەرلەمانی کوردستانەوە لە٢٣ی حوزەیران/٢٠١٥وە بەمەبەستی هەموارکردنەوەی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی ژمارە ١ ی ساڵی ٢٠٠٥ ، ئیدی دەرگای ڕەشەباو گەردەلولی ناڕەزایەتیەکانو ئاکۆکیەکان کرایەوە بەسەر هەرێمداو جێگیری سیاسیو ئابوری کە لەبنەماوا فشەڵو لەرزۆک بون هێندەی تر شڵەژاوو ناجێگیرتر بون و ئیدی ڕوداوەکان وەک مەسەلەیەکی سیاسیو نیشتیمانی لێیان نەڕوانراو بەڵکو چونە چوارچێوەی کارو پەرچە کرداری دژ بەیەکەوەو ڕۆژ بەڕۆژیش ئاکۆکیەکان زیاتر توند دەبون لەنێوان سەرجەم لایەنە سیاسیەکانداو هەرێمی کوردستان دابەشبوە سەر (٤+ ١) پارتی لەلایەکو حزبەکانی یەکێتیو گۆڕانو یەکگرتوو کۆمەڵیش لەلاکەی ترەوە. چەندین هەوڵی ئاشکراو نهێنی بێ ئەنجام هاتنە ئاراوە بۆ هێدی کردنەوەی دۆخەکەو ٩ کۆبونەوەی نێوان هەموان سازکرا بەمەبەستی سازانی نیشتمانیو گەڕانەوە بۆ مێزی دایەلۆگو لێکتێگەیشتن بەڵام هەموانیان بێ هودە بون..

دواتر کارگەیشتە ئەوەی بەفەرمانێکی حزبی پارتی دیموکراتی کوردستان دور لەیاساو ڕێساکان ڕێگە بەسەرۆکی شەرعی هەڵبژێردراوی پەرلەمانی کوردستان نەدرا کە بگەڕێتەوە هەولێرو کاری ئاسایی خۆی بکاتو بەهەمان شێوەش لە١٢/١٠/٢٠١٥شەوە ٥ وەزیری بزوتنەوەی گۆڕان نێردرانە ماڵەوە، بەم شێوەیە پارتی هەنگاوەکانی بۆ لەباربردنی هەمو پرۆژەیەکی ئاشتەواییو ئاشتبونەوە لەبار بردو دۆخەکەی هێندەی تر ئاڵۆزتر کردو کارگەیشتە ئەوەی کە هەڵمەتێکی ڕاگەیاندنی توند بەرپا بکەن دژ بەیەکترو سکاڵا تۆمار بکرێت لەسەر ڕێکخەری گشتی بزوتنەوەی گۆڕان، پارتی بەداخەوە تاکو ئێستا سورە لەسەر ڕاو بۆچونەکانی خۆیو هیچ جۆرە ڕێکەوتنو سازشێک قبوڵ ناکاتو تەنها ڕێکەوتنێکی گەرەکە کە بەمەرجی خۆی بێتو لەبەرژەوەندی ئەودا تەواو ببێت بەبێ گوێدانە بەرژەوەندیە باڵاکانی نەتەوەو نیشتیمان بەبێ ئەوەی بەدرێژایی ئەم ساڵە تەنانەت یەک پرۆژەشی هەبێت بۆ چارەسەریو دەربازبون لەم دۆخە قەتیسو چەقبەستویەش.

لەکاتێکدا کە دۆخی سیاسیو ئابوری ناوچەکەش بەشێوەیەکی گشتی لەگۆڕانی بەردەوامدایەو ناوچەکە لەقۆناغێکی ڕاگوزەردایە بەرەو دۆخێکی نوێی پڕ گۆڕانکاریو هەموان لەهەوڵدان نێو ماڵی خۆیان ڕێکبخەنەوەو توندوتۆڵیکەنەوەو بەرژەوەندیەکانیان بپارێزن، بەڵام تەنها کوردە کە نێو ماڵێکی لێکترازاوو شڵەژاوی هەیەو هیچ هەوڵێکی جدیش نادات بۆ ڕێکخستنەوەو تەنها لەخەمی دەسکەوتی حزبیو سەرکردەو بنەماڵەیدان.

هەرێمی کوردستان نزیکەی ساڵێکە دۆخێکی چەقبەستوی بەخۆوە بینیوەو تیادا دەژی تا ئێستاش هیچ ئومێدو ئاسۆیەکی ڕون نیە بۆ چارەسەرو دەرچون لەم تەنگژە مەترسیداریەدا کە فشارو هەژمونە سیاسیو داراییەکان بۆسەر هەرێم لەلایەن دەوڵەتانی ناوچەکەوە ڕۆژ بەڕۆژ زیاتر دەبێت، بەداخەوە هەریەکە لەسەرکردەو حزبەکانیش هەریەکەیان لەژێر هەژمونی یەکێک لەو دەوڵەتانەدانو ئەجێندای ئەوان جێبەجێدەکەنو کێشەو ململانێکانی هەرێم هێندەی دەستی دەرەکی جوڵەیان پێدەکات نیو هێندە کورد خۆی خاوەنی بڕیاری خۆی نیە.

لە ئێستادا وڵاتانی ناوچەکە سەرەڕای شڵەژاویو ناجێگیری دۆخی سیاسیو ئابوری خۆیان کەچی فشارەکانیان بۆ سەر هەرێم بەردەوامە، ئەوەتا تورکیا دۆخێکی سیاسیو ئابوری ناجێگیرو ڕودانی کودەتاکەی ٧/١٥ یش هێندەی تر ئەو وڵاتەی هەڵوەشاندوەو دەسەڵاتی ئەردۆگانو ئاکپارتی خستۆتە بەر مەترسی گەورەو ئەم کودەتایە دەرگای جەهەنەمی بەسەر ئایندەی تورکیادا کردوەو داخستنەوەشی زۆری دەوێتو میلەتو سوپاو سەرجەم دامودەزگاکانی تورکیای کردە دوبەرەی دژ بەیەک و دیموکراسیەتو ئازادیەکانیشی خنکاندوەو ئەردۆگانو پارتەکەی گەرەکیانە ئەم کودەتایە بکەنە هۆکارێک بۆ پاککردنەوەی سەرجەم دامودەزگاکانی دەسەڵات لەلایەنگرانی فەتوحڵاگولەنو خۆی بکاتە تاکڕەو بەپشتیوانی توندڕەوە ئیسلامیەکان وبۆ ماوەیەکی زیاتر بمێنێتەوە بەڵام ئەمە سەرەتای کۆتایی هاتنێتیو ئیدی ئەو دزەی کەوتۆتە لاشەی دەسەڵاتو گەلانی ئەرکیاوە بەئاسانی یەکناگرێتەوە.، هەرچی عێراقیشە وڵاتێکی لێهەڵوەشاوو بێ تواناو لاوازو گیرۆدەی دەیان قەیرانی سیاسیو ئیداریو داراییو کۆمەڵایەتیو سەربازییو گەندەڵیو ململانێی توندی سیاسی بۆتەوە کە تاکاتێکی دور ناتوانێت بگەڕێتەوە دۆخی ساغڵەمی خۆی، بەڵام هەوڵی خۆڕزگارکردنی لەخستنەوەدایەو دوای ڕزگارکردنی فەلوجەو گەیاندنی لەئێستاشدا موسڵ هێزو تواناکانی گەورەی بۆ دەگەڕێتەوە.

وڵاتانی سعودیەو میسرو ئەوانی تریش هەموانیان گیرۆدەی کێشەو ململانێی ناوخۆییو ناوچەیەکان بونەتەوەو تەنها ئێران وەک وڵاتێکی ئاڕادەیەک جێگری سیاسیو ئابوری دەبینرێتو ئاڕادەیەکیش لەململانێ ناوچەییەکاندا سەرکەوتو بەدەر دەکەوێت دژ بەتورکیاو سعودیەو قەتەرو تەنانەت ئەمریکاشو هەژمونی خۆی سەپاندوە لەعێراقو سوریاو لوبنانو یەمەنو هەندێ وڵاتی کەنداویشدا. سوریاو ڕژێمەکەی ئەسەد پێدەچێ چانسی مانەوەیان هەبێت دوای ڕێکەوتنی ڕوسیاو ئەمریکاو دواتریش ئاشتبونەوەی تورکیا لەگەڵ هەریەکە لەڕوسیاو ئیسرائیلدا. هەوڵدانی بێوچانی تورکیاش بۆ ئاساییکردنەوەی پەیوەندیەکانی لەگەڵ سوریای بەشار ئەسەددا بەنێوەند گیری جەزائیری عەرەبی ڕێکەوتنە نهێنیەکانی دژ بەکورد مەترسی نزیکبونەوەی تورکیاو سوریا بۆسەر تەواوی مەسەلەی کورد لەباکورو ڕۆژئاوا زیاتر دەبێت.

لەئێستادا ئەوەی پێویستە لەسەر هەرێمو تەواوی کورد ئەوەیە کە هەوڵێکی جدی بدەن بۆ ڕێکخستنەوەو توندوتۆڵکردنەوەی نێوماڵی خۆیو هەوڵی لێکنزیکبونەوەو بەستنی کۆنگرەی نەتەوەیی بدەنو نەرمی زیاترینوێن لەبەرامبەر یەکتریداو خۆ سازبدەن بۆ قۆناغی ئایندەو پێکەوە کۆدەنگیەکی نیشتیمانی دروست بکەن لەسەر بەرنامەو ئامانجی میلەتەکەمان لەڕیفراندۆمو هەنگاو بەرەو پێکەوەنانی دەوڵەتی سەربەخۆ، دەبێت هەموان ئەو ڕاستیە باش بزانین کە جێگیری سیاسیو ئابوری لەهەرێمدا نایەتەدی بەبێ بونی کۆدەنگی نیشتمانی نێوان سەرکردەو حزبە سیاسیەکانو تاکۆدەنگیش دروست نەبێت ناگەینە هیچ ئاواتو ئامانجێکمان، بۆیە ئەرکو کاری گەورە لەئەستۆی سەرکردەو پارتە سیاسیەکاندایە بەتایبەتیش سەرکردەو پارتە دەسەڵاتدارو گەورەکان چونکە توانای سیاسیو ئابوریو سەربازیو نفوزی ناوچەییو نێودەوڵەتی ئەرکی گەورەتری خستۆتە ئەستۆیانو جەماوەریش ڕوی ڕەخنەو گلەییو گازندەو ئومێدەکانیشی هەر کردۆتە ئەوان کەواتە ئەرکی سەرکردەو پارتە سیاسیە گەورەو کاریگەرەکانە کە نەرمی زیاترو دەستی ئاشتەوایی زیاتر درێژ بکات بۆ هەموان بەبێ جیاوازیو دەبێت هەنگاو بەسەر کێشەو ململانێ حزبیەکاندا بنێت لەپێناو دەبازبونو دۆزینەوەی دەرچەو خۆ ڕزگارکردن لەم قەتیسبونو چەقبەستنەو تەنها هەوڵەکانی ئەوانیش دەتوانێت ئەم گژمە مەنگەی هەرێم بشڵقێنێتو ئومێدو ئاسۆکان ڕونتر بکاتەوە بۆ تێپەڕاندنی ئەم دۆخە چەقبەستوەو هەنگاونان بەرەو ئایندەیەکی گەشترو ڕۆشنتر.

کوردستانی

دەمیرتاش: ستراتیژی نوێ رادەگەیەنین

سەلاحەدین دەمیرتاش، هاوسەرۆکی هەدەپە رایگەیاند: بەمنزیکانە لەسەرتاسەری تورکیا کۆبونەوەی جەماوەری سازدەکەین و بەمەبەستی راگەیاندنی ستراتیژی نوێی پارتەکەمان، ئەویش چەند پرۆژەیەکی دیموکراتی بۆ تورکیا لەخۆدەگرێت.

جەنگیز چاندار: لەتورکیا زوڵم سەردارە

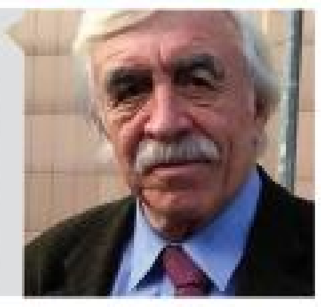

جەنگیز چاندار، نوسەر و رۆژنامەنوس دەڵێت «دوای کودەتایەکی شکستخواردوی تورکیا، دەبینین هەردو رۆژنامەنوس نازلی ئلجاك و شاهین ئەلپای دەستگیر کران، ئەوا لەو وڵاتە نەك هەر دیموکراسی سەرنەکەوتوە، بەڵکو دەتوانین بڵێین زوڵم سەردارە».

یلدرم: دەستی دەرەکی لەپشت کودەتاکەوە بووە

بینالی یلدرم، سەرۆکوەزیرانی تورکیا دەڵێت « ئێستا کاتی ئەوەیە دۆست و دوژمن لەیەك جیابکەینەوە، چونکە هەندێ وڵاتی دەرەکی دەستیان لە کودەتاکە دا هەبوە ویستویانە تورکیا وەك سوریا و میسری لێبێت.

هیومان رایتس وۆچ:
باری نائاسایی لە تورکیا بەواتای «هەرچیت دەوێت بیکە»

راپۆرت: چاودێر

ڕێکخراوی چاودێری مافەکانی مرۆڤ (هیومان رایتس وۆچ) لەدوا راپۆرتیدا رایگەیاند، کەوا راگەیاندنی باری نائاسایی لە تورکیا بە واتای (هەرچیت دەوێت بیکە) دێت.

ڕێکخراوەکە ئاماژە بەوە دەکات راگەیاندنی باری نائاسایی، دەرگای خستۆتە سەر پشت بۆ ئەوەی کە ئەشکەنجەدانی زیندانیەکان لە وڵاتی تورکیا وەک کارێکی ئاسایی سەیر بکرێت و بەبێ هیچ دادگایەک هەزاران کەس لە کارەکانیان دوربخرێنەوە.

پاشان دەڵێت:»بە دەیان ناوەندی خوێندن و نەخۆشخانە و ڕێکخراوی مەدەنی بە بیانوی هەبونی پەیوەندی بە فەتحوڵا گولەنەوە داخراون، هەروەها بە بێ هیچ دادگایی و لێپرسینەوەیەک هەزاران فەرمانبەر و دادوەری دادگاکان لە کارەکانیان دورخراونەتەوە. جگە لەوە ماوەی دەستبەسەرکردنی کەسانی گومان لێکراو لە ٣ رۆژەوە بۆ ٣٠ رۆژ درێژکراوەتەوەو مافی چاوپێکەوتن و دانیشتن لەگەڵ پارێزەرەکانیان تاڕادەیەکی زۆر قەتیس کراوە.»

ئێمما سێنکلەیر سەرۆکی ڕێکخراوەکە، لەو بەیاننامەیەی بڵاوی کردۆتەوە دەڵێت « راستە حکومەتی تورکیا مافی خۆیەتی لێپێچینەوە لەکەسانی تێوەگلاو لە کودەتای سەربازی بکات، بەڵام حکومەتی تورکیا ئەم مەسەلەیە بۆ پاکتاوی ئەو کەس و ڕێکخراو و دەزگایانە بەکاردێنێت کە بەدڵی خۆی ناجوڵێنەوە. وەک بینیمان لەچەند رۆژی رابردودا چەندین دادوەر لە کارەکانیان دورخراونەتەوە و بە دەیان دەزگاو ڕێکخراوی مەدەنی بەبێ هیچ هۆیەک داخراون.»

لەکۆتایی بەیاننامەکەدا سینکلەیر دەڵێت «پێناسەی حکومەتی تورکیا بۆ تیرۆرست یان هەبونی پەیوەندی بە ڕێکخراوی تیرۆریستی، پێناسەیەکی ورد نیە و دەتوانێت بۆ هەرلایەک رابیکێشێت کە دەیەوێت، لەبەرئەوە هەرکەسێک کە ئۆپۆزسیۆن یان رەخنەگر بێت لە کارەکانی حکومەت دەتوانرێت لە چوارچێوەی ئەو پێناسانەدا بکرێتە ئامانج».

فۆکوس:
دەسەڵاتی سەرشێتی ئەردۆغان

گۆڤاری بەناوبانگی ئەڵمانی فۆکوس، لەدوا ژمارەیدا شیکردنەوەی بۆ هەوڵە شکستخواردوەکەی کودەتاکەی ١٥ ی تەموز تورکیا کرد و چەند نهێنیەکی گرنگی سەبارەت بە کودەتاکە ئاشکرا کرد. لە گۆڤارەکەدا مانشێتی (دەسەڵات، سەرشێتی، ئەردۆغان بەکاردەهێنێت و چەند ئیمەیلێکی نهێنی کاربەدەستانی حکومەتی تورکیا بڵاودەکاتەوە، کە لە سەرەتای کودەتاکەدا بۆ یەکتریان ناردوە. فرانک نۆردهاوسەن رۆژنامەنوسی گۆڤارەکە لە نوسینەکەیدا ئاماژە بەو ئیمەیلە نهێنیانە دەکات کە (جی سی ئێچ کیو) هەواڵگری ئینگلیزی بڵاویکردۆتەوە. بەپێی ئەو زانیاریانەی لە گۆڤارەکەدا هاتوە هەر لە سەرەتاوە کاربەدەستانی حکومەتی تورکیا بڕیاریان داوە بۆ تۆمەتبارکردنی زانا و بیرمەندی ئیسلامی فەتحوڵا گولەن و رۆژی دواتر بڕیاری قەڵاچۆکردنی ئەو کەسانەیان داوە کە پێش کودەتاکە دیاریان کردبون، هەروەها لە نوسینەکەدا نوسەر سەرنجی خوێنەر بۆلای قسەکانی رەجەب تەییب ئەردۆغانی سەرۆککۆماری تورکیا رادەکێشێت کە لەسەرەتای کودەتاکەدا وتی «ئەمە لوتفی خودایە» نۆردهاوسەن دەڵێت «لەکاتێکدا بە دەیان لاشەی هاوڵاتیانی تورکیا لەسەر شەقامەکانی ئەو وڵاتە کەوتبون، ئەردۆغان وەک ئەوەی هیچ روی نەدابێت وتی «ئەمە لوتفی خودایە»، ئەمە ئەوە دەردەخات کە ئەم پیاوە لە پێناو دەسەڵاتەکەی هەموو شتێک دەکات.

جەنگیز چاندار: زوڵم سەردارە

جەنگیز چاندار، نوسەر و رۆژنامەنوس دەڵێت «دوای کودەتایەکی شکستخواردو هەردو رۆژنامەنوس نازلی ئلجاک و شاهین ئەلپای دەستگیر بکرێت، ئەوا لەو وڵاتە نەک هەر دیموکراسی سەرنەکەوتوە، بەڵکو دەتوانین بڵێین زوڵم سەردارە».

نوسەر دەشڵێت «با پاکتاو و قەڵاچۆی دادوەران لەولاوە بوەستێت، بە سەردەمێکی ئەم و مژاویدا تێدەپەڕین و کات کاتی گەلەکۆمەکیە لە هەرکەسێک کە بە دڵت نەبێت».

ئەوەی تا ئێستا لێی تێنەگەشتوم ئەوەیە کە (جەلادەکانی کەسایەتی مرۆڤ،بۆ تا ئێستا لەوە تێنەگەشتون کە من کەسێک نیم لە گەلەکۆمەکی جەلادەکان بترسم و بە گوێرەی خواستی ئەوان بیروڕام بگۆڕم.)

ناحەقیان نیە وابزانن منیش کەسێکم لەو کۆمەڵە زۆرە کە بڕبڕەی پشتیان نیەو هەر رۆژەی لەسەر تەلێک دەخوێنن.

کاتێک کە مامەڵەی ئەم جۆرە کەسانە دەبینم بەرامبەر من و کەسانێکی دیموکراسخواز و پابەند بە مافەکانی مرۆڤەوە، تەنیا یەک قسەم هەیە بۆ هەموویان: «برۆن تا دۆزەخ مەوەستن»

ئەم قسەیەم کاردانەوەی منە بۆ تەواوی ئەو شتانەی لە دوای ئەمڕۆوە روودەدات.

من بۆ ئەو کەسانەی کە (نازلی ئلجاک و شاهین ئەلپای) بە تۆمەتی تیرۆر دەستگیر دەکەن تەنیا یەک پێشنیارم هەیە: دەبێت ئەو کەسانەی پشتگیری لە دەسەڵات دەکەن ئەم پرسیارانە لە خۆیان و دەسەڵاتداران بکەن، وەک خۆیان دەڵێن (دیموکراسی سەرکەوت)گەر وایە بۆ قامیترکردنی بنەماکانی دیموکراسی با ئەم پرسیارانە لە خۆیان بکەن.

ئەم پرسیارانە ئەرکی هەموو هاوڵاتیەکی ئەو کۆمەڵگەیەیە. بۆ ئەوانەش کە ئێستا لەسەر شەقامەکانن و خۆیان بە پارێزەرانی دیموکراسی ناوزەند دەکەن پرسیارێکم هەیە:

وتەکانی ئەردۆغان لەڕابردودا کە وتی «گولەنیەکان هەرچیەکیان ویستوە پێمان داون» ئاخۆ ئەم قسانە بە کۆمەکی بۆ ڕێکخراوێکی تیرۆریستی ئەژمار دەکرێت یان نا؟

ئێستا دەسەڵاتێک کە خۆی بە دەمی خۆی وتویەتی «ئێمەهەموو شتێکمان پێداون»کەسانێکی وەک نازلی ئلجاک و شاهین ئەلپای دەستگیر دەکات تەنیا لەبەرئەوەی لە رۆژنامەیەکی سەر بەواندا نوسیویانە و هیچ کاتێک توانای ئەوەیان نەبووە کە «هەرچیەکیان بوێت» بیدات پێیان.

ئێوەش هەست بە نامۆییەک ناکەن؟

چاندار راشیدەگەیەنێت: گەرچی دەزانم ئەم جۆرە پرسیارانە ئیدی کاتی نەماوە و واتایان لە دەستداوە، چونکە لە وڵاتە دیموکراسیەکاندا ئەم جۆرە پرسیارانە ناکرێت و کەس بەدوایاندا ناڕوات!

ئێستا ئێمە لە وڵاتێکدا دەژین کە کەسانێکی وەک ئلجاک و شاهینی تێیدا دەستبەسەرکراوە، کە یەکێکیان تەمەنی زیاتر لە ٧٠ساڵەو تەواوی ژیانی بۆ بەرەنگاربونەوەی کودەتای سەربازی بەختکرد، ئەوی تریشیان تەمەنی بۆ فێرکردنی دیموکراسی تەرخانکردبوو. ئەم قۆناغە تاریکە تا چەند دەخایەنێت نازانم، بەڵام ئەوە چاک بزانن کە هیچ نوسینێکتان یان قسەیەکتان زەرەیەک کاریگەری لەسەر من نابێت.

هەوڵی من تەنیا ئەوەیە وەفای خۆم بۆ ئەو کەسە دڵسۆزانەی ئەم وڵاتە دەربڕم، کە ژیانیان لە پێناو دیموکراسی و دادپەروەری بەرەنگاربونەوەی زوڵم و زۆرداری بەخت کردوە، جا ئەو کەسانە سەر بە هەر گروپ و دەستەیەک بن بە نیسبەت منەوە جیاوازی نیە.

دەستگیرکردنی ئەرتورکونە

پشتیوان عەبدولڕەحمان

زۆرێک لە کەناڵەکانی راگەیاندنی بینراو چاپکراوی تورکیا، ئەو وێنانەی جەنەراڵ و پایە بەرزانی سوپا بەرچاو دەکەون کە لەژێریان نوسراوە ئەمانە خیانەتیان لەوڵات کردووە، لەگەڵ ئەوەی کە هێشتا تۆمەتەکانیان لەلایەن دادگاوە یەکلا نەبۆتەوە!

ئەوەی تاوەکو ئێستا خراوەتەڕوو، بەهەزاران کەس لەنێو پێکهاتە جیاواز و دەسەڵاتدارەکانی تورکیا، بەتۆمەتی ئەنجامدانی کودەتا راپێچی لێپرسینەوەو زیندان کراون، کە هێشتا دیارنیە چارەنوسی زۆرێک لەمانە بەکوێ دەگات، لەسایەی یاسای ئێستا، ئەگەری گۆڕانکاری لە یاسادا چارەنوسیان بەکوێ دەگات.

جەنەڕاڵ، ئەفسەر، پایەبەرز لەنێو سوپا، دادوەر، پرۆفیسۆر، مامۆستا، نوسەر، رۆژنامەنوس، هتد.بۆچی هەموو ئەمانە بونەتە موریدی کەسێکی ئایینی وەک فەتحوڵا گولەن، مایەی پرسیارو سەرسوڕمانە!

ئەو کودەتایەی کە هێشتا زۆر زووە بۆ کەوتنەڕوی بنجو بنەوانی وردو درشتی رووداوەکەو ،پاڵنەرو ڕێکخەرەکانی، بەڵام پەنجەی تاوان بۆ هەندێک کەس و لایەن درێژ دەکرێت، کە داڕێژەری سیناریۆی رووداوەکەن، لەهەردوو دیوی ناوخۆ و دەرەوەی تورکیا خاوەن پێگەی ئابوری و دیبلۆماسی کەناڵی بەهێزن.

دوو دەیەی جیاواز

لە دەیەی یەکەمی دەسەڵاتداری ئاک پارتی، زۆر کەس و لایەن لە ناوەو دەرەوەی تورکیا، زۆر ئومێدیان بە ئەردۆغان و پارتەکەی هەبوو کە بەشێک لەکێشە سەرەکییەکانی تورکیا چارەسەر بکات، بەڵام لە دەیەی دووەمدا، لەگەڵ هاتنە ئارای ئەزمی شەڕو گەندەڵی و هەڵپەی دەسەڵاتی یەک جەمسەری دەیەی خێریان وەلانا و دەیەی شەڕ بەردەوامە، واپێدەچێت ئەگەر وا بەردەوام بێت، کوتایی ئەم دەیە خێر نابێت و لەوانەیە ئەوەندەش درێژە نەکێشێت لەهاتنە ئارای رووداویتردا.

وێنەی دۆخی ئێستای تورکیا چیە؟ تەقینەوەی ناوە ناوە لە مەترەپۆل و شارەکانی تورکیا، دەستگیرکردن و دەستبەسەرکردنی بە هەزاران کەس بە هۆی هاتنەئارای کودەتای سەربازییەوە، داخستنی دام و دەزگا و رۆژنامەو گۆڤار و تەلەفزیۆن، بەرزبوونەوەی رێژەی بێکاری بۆ ١٠٪ ، زیاتر کە بەرلە هاتنەئارای کودەتا، دام ودەزگاو میدیاکانی تورکیا وایان نیشاندەدا، بە دڵنیایەوە ئێستا زیاتریش بەرزبۆتەوە .

تێکچون و بێ هێزبونی پەیوەندییە دیبلۆماسیەکانی تورکیا، لەگەڵ وڵاتانی ناوچەو ئەوروپا و ئەندام لە ناتۆ، هەموو ئەمانە تورکیایان خستۆتە بازنەیەکی سوری مەترسیدار کە ئەو تورکیایەی کە ساڵانە پێشوازی لە دەیان ملیۆن گەشتیار و بازرگان و خاوەن کاردەکرد دەکرد.

گولەنی و باشورییەکان

رون و ئاشکرایە لەپەیوەندییەکانی تورکیا و پارتە سیاسیەکانی باشوری کوردستان، رۆڵی گولەنییەکان زۆر بەرچاوە بە تایبەت لەڕێگەی بونی کۆمەڵێک خوێندنگای تایبەتی و کۆمەڵێک دەزگایتر، بەدوای ساڵانی نەوەدەکان ئەوانە بۆ مەرامی خۆیان بونیان هەبووە لە باشووری کوردستان و تائێستاش هەن.

رونە کە گرتنە دەستی دەسەڵات لەلایەن ئاک پارتی، پەیوەندییە حزبیەکانی باشوری کوردستان هەر ئەوەندە بووە کە تەنها لە چەند کەناڵێکی بەر تەسک و قەتیسکراو بووە لەگەڵ تورکیا، کە ئەویش لەژێر چاودێرییەکی ورد دابووە .

لەگەڵ دەسەڵاتی ئاک پارتی، ڕۆڵی ئەم گروپە چالاک بووە، لەڕێنماییکردنی دەسەڵاتدارانی ئاک پارتی و پەلکێش کردنیان بۆ نێو باشوری کوردستان، ئەم گروپە یەکەم گروپ بون لەژێر ناوی جیا خۆیان گەیاندە باشوری کوردستان، لەژێر ناوی پلاتفۆرمی ئابانت بۆ یەکەمین جار توانیان، کۆمەڵێک رۆشنبیرو رۆژنامەنوسی جیاواز لە تورکیا و باشوری کوردستان لەهەولێر بەیەک بگەیەنن. کە ئەو کات سەرۆکی ئەم پلاتفۆرمە مومتاز ئەرتورکونە بوو، کە وەک کەسێکی نزیک لە گولەن ناسراوەو لە هەفتەی رابردوشدا، لەلایەن پۆلیسی تورکیا دەسگیرکرا بە بەتۆمەتی کودەتاچی.

ئەوانەی کە لە ئایندەدا رۆڵێکیتر بنوێنن لە پەیوەندی و ئایندەی باشوری کوردستان و تورکیا، دەبێت تەنها بازرگان بن یان لە جەمسەری سیاسی بنەماڵە بن، یان سوپا سالار، کە لەڕاستی خۆیدا گولەنیەکان هەرچەند مەبەست و مەترسیدار بون، بەڵام دەناسران ، بەڵام ئەوانەی ئایندە؟

کۆمەڵکوژییەکەی تلعران و قامیشلۆ

هۆزان عەفرینی

لەدوای سێ ساڵ بەسەر کۆمەڵکوژییەکەی تلعران و تلحاسیل، نەیاران و تیرۆریستان هەوڵی ئەنجامدانی کۆمەڵکوژییەکی دیکە لە تلعران و تلحاسێل و ناوچەکانی شەهبا، کۆبانی و عەفرین لەڕۆژئاوای کوردستان دەدەن، بەڵام سەرکەوتو نەبون و لەدواییدا ناچاربون کە لەگەڵ پیاوەکانی رژێمی سوریا پەیوەندی بکەن و لەنێو جەرگی شاری قامیشلۆی پایتەختی رۆژئاوای کوردستان تەقینەوە بکەن.

بەداخەوە، لەهەمان ساڵ رۆژی کۆمەڵکوژییەکەی تلعران و تلحاسێل، تیرۆریستان هەماهەنگی لەگەڵ شەبیحەکانی رژێمی بەعسی سوریا بەناوی (دیفاع الوگنی) ناسراون و تیرۆریستی گەورەی بەعسی کە جاران بە مەزنترین پیاوی سەدام حوسێن ناسراوە بۆ پیلانسازی لە دژی شاری قامیشلۆ رێککەوتن و لە ئەنجامیدا، سەیارەی بارهەڵگر کە ٧ تۆن تی ئێن تی تیابوە لەنزیک مزگەوتی قاسمو تەقێنرایەوە.

وەک ئاماژە پێکراوە لەڕۆژی ٢٧-٧-٢٠١٦ تیرۆریستانی داعش بە هاوکاری پیاوەکانی رژێمی سوریا ئەو تەقینەوەیان ئەنجامداوەو لەو بارەیەوە نوسەر و ئەندامی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان، تەها حامید ئاشکرای کردوە کە دەستی رژێمی سوریای تێدایە و ئەگەر بە هاوکاری رژێم نەبێت ئەو بارهەڵگرە بەو شێوازە دەربازی بۆ نێو قامشلۆ نابێت.

هەروەها ماڵپەڕی خەبەر٢٤ ، بەهەمان هەڵوێست باس لەوە دەکات کە رژێمی سوریا هاوکاری تیرۆریستانی داعشی کردوە و هاوکاری ئامادەکردنی بومبەڕێژکردنی بارهەڵگرەکەی کردوە و هێناوەتە بۆ نێو جەرگەی شاری قامیشلۆ و دواتریش لە لایەن کەسێکی خۆکوژەوە تەقێنراوەتەوە.

لەدوای ئەو تەقینەوەی تیرۆریستیە، زۆربەی کوردەکانی ئەوروپای کە نزیکەن لە ئیدارەی زاتی رۆژئاوای کوردستان، دەستیان کردوە بە چالاکیەکانی مانگرتن و خۆپیشاندان و ریسواکردنی کردوە تیرۆریستەکەی قامیشلۆ و بانگ لە هەموو وڵاتانی جیهانیان کردوە کە خاوەندارێتی لەگەلی کورد بکەن لەبەرئەوەی کە گەلی کورد لەڕۆژئاوای کوردستان ئەمە زیاتر لە چوار ساڵە شەڕی تیرۆریستەکان دەکەن ئەوەش بەبێ بەرامبەر شەڕی تیرۆر دەکەن لەجیاتی هەموو دونیا.

هەروەها حکومەتی هەرێمی کوردستانیش ئەو کردوە تیرۆریستییەی شەرمەزارکردوە و سێ تۆن دەرمانیشی ناردوە و هەروەها یەکێتی نیشتمانی کوردستان و بزوتنەوەی گۆڕان و زۆربەی لایەنەکانی کوردی هەڵوێستی خۆیان بۆ پشتیوانیکردن لەخەڵکی قامیشلۆ و رۆژئاوای کوردستان و ئامادەی خۆیان بۆ هاوکاری نیشانداوە.

لەلایەکی دیکەوە دکتور فەرهاد سلێمان بە بڕی ١٧٠٠ کیلۆ دەرمان لەلایەن لیژنەی پزیشکەکانی سەربە دەستەی تەندروستی کانتونی جەزیرەوە لەخەڵکی کوردی خێرخواز داخوازکراوە بۆ دەرمانکردنی بریندارەکان وەک هاوکاری پێشکەش بە بریندارەکانی قامیشلو کردوە و بە فەرمی لەلایەن نوێنەری هاوپەیمانی نیشتمانی دیموکراتی سوریاوە لە شاری سلێمانی وەریگراوە ودواتریش بە فەرمی رادەستی نوێنەرایەتی پارتی یەکێتی دیموکراتیک (پەیەدە) کراوە و دواتریش نێردراوەتەوە بۆ قامیشلۆ.

چاودێرانی سیاسی پێیان وایە کە هۆکاری ئەم کردوە تیرۆریستیەی قامیشلۆ ئەوەیە کە ئیتر داعش لە ناوچەکانی رۆژئاوای کوردستان لاوازبووە و بەرەو نەمان دەڕوات و رژێمیش رازی نیە کە تەنها کورد حکومڕانی ناوچەکانی خۆیان بکەن و پێی خۆشە کە داعش و بەرەی نوسرە لەوێ هەبن بۆ ئەوەی ئارامی و سەقامگیری لەنێو رۆژئاوای کوردستاندا نەمێنێتەوە.

ئەمەش لەدوای پاکردنی زیاتر لە ٩٠٪ ی شاری مونبیج لەتیرۆریستانی داعش و ئەم هەنگاوە هەموو عەرەب و تورکەکانیش نارەحەت کردوە و و ئیتیلافی ئۆپۆزسیۆنی سوریا بە ئاشکرایی هاوکاری داعش دەکات لەڕووی سیاسی و راگەیاندنیەوە و بەتایبەتی کەناڵی ئۆریەنت و الجزیرە ئەم کردوە تیرۆریستیە وەک نامەیەک وایە بۆ هەموو لایەنەکانی کوردی لەهەر چوار پارچەی کوردستانە، کە ئیتر کاتی ئەوا هاتوە بەزوترین کات کۆنگرەی نەتەوەیی کورد ببەسترێت.

گرفتەکانی بەردەم پرسی یەکگرتنەوەی یەکێتیو گۆڕان

سەردار عەبدولکەریم عەبدوڵڵا

باسی یەکگرتنەوەی یەکێتیو گۆڕان لە دوای ڕێککەوتنەکەی هەردوولا بۆتە بابەت، ئایا هەنگاوی دوای ئەم ڕێککەوتنە بەتەئکید یەکگرتنەوەیە؟ ئەگەر وایە یەکگرتنەوەکە کەی و چۆنە؟ ئایا دۆخی ناوخۆی یەکێتی هاندەرە بۆ ئەوەی گۆڕان (کاک نەوشیروان مستەفا،)لەمکاتەدا ئامادەیی یەکگرتنەوە بێ؟ ئایا لەم یەکگرتنەوە مەزەندەکراوەدا یەکێتی ئامادەیە دەستبەرداری ناوەکەیو توانەوەبێ لە فۆرمێکی نوێدا یان گۆڕان ماڵەکەی تێکەڵ بە ماڵە گەورەکە دەکاتەوە؟ یان کار بۆ دووبارە کردنەوەی ئەزمونی ساڵانی حەفتاو هەشتاکانی یەکێتیی دەکەن؟ یان تەنها ڕێککەوتنێکی ئاساییە بۆ تێپەڕاندنی قەیرانەکانی زۆنی سەوز- نیلی؟

باڵنباڵێنەو لەنگەرگرتنی دەنگەکان:

بەهۆی دەنگۆی یەکگرتنەوەی یەکێتیو ئاینده، هەروەها ڕێککەوتنەکەی لەگەڵ گۆڕان باس لەپەخسانی پانتاییەکەک بۆ سازانی ناوخۆیی دەکرێ، ئەگەرچی یەکگرتنەوەکە هێشتا دەنگۆیە، بەڵام ئەگەر ئەنجامیش بدرێ، ئەو جۆرە کاریگەرییەی نابێ تا ببێ بە هێزێک، فاکتەری خێرێن بۆ سازانی ناوخۆییو لاوازکردنی باڵباڵێنەو دواتریش هاندەرێک بێ بۆ خێراکردنی پرۆسەی یەکگرتنەوەی یەکێتیو گۆڕان، چونکە ئاستی گرفتە ناوخۆییەکانی یەکێتی زۆر لەوە گەورەترن تا بە یەکگرتنەوەی حزبە بچوکەکان بتوانرێ پارسەنگی هێزە ڕکابەرە ناوخۆییەکانی بگۆڕێ.

یەکێتییەکانی هەولێر دەڵێن: ئەوە پارتی نەبوو لە ٣١ ی ئاب ئێمەی لە هەولێر دەرپەڕاند، تا دیگەڵە ببێتە سنوور، بەڵکو هێزەکانی سەدام بوون، بۆیە هەمیشە هەولێر بەهی خۆمان دەزانینو لەگەڵ هیچ جۆرە ڕێککەوتنێک نین، گەر بمانباتەوە پشتی دیگەڵە یان دوو ئیدارەیی، هەروەها هۆکاری سەرەکی بەهێزبوونی پارتیش دەگەڕێننەوە بۆ گۆڕان، نەک بۆ بەرەنجامەکانی ٣١ی ئاب، لای بەشێکیش لە گۆڕانەکان هێشتا ئەو دۆخە دەروونییە ئەحەکومیان پێدەکا، کە لەو باوەڕەن هێزی (دراو درۆ) بزوێنەری یەکێتییە، ئەم بۆچوونانە بەهۆی کۆمەڵێ هۆکاری ترەوە، گرێیەکی دەروونی وایان لای بەشێکی بەرچاوی ئەندامانی هەردوولا دروستکردووە کۆدەنگی لە هەردوولا نەک تەنها لەسەر یەکگرتنەوەکە، بەڵکو لەسەر ڕێککەوتنەکەیش سەخت بکا، بۆیە لە ئێستادا ئەگەری یەکگرتنەوە دوورە، بۆ یەکگرتنەوە، بۆ گونجاوی دۆخەکە بۆ هەردوولا کات زۆر گرنگو پێویستە.

زۆر کەس لەو باوەڕەدان هەر ٢٥ بڕگەی ڕێککەوتنەکە بە نەفەسی گۆڕان نووسراون، بەڵام لەگەڵ ئەو تێبینیانەش دەکرێ ئەم ڕێکەوتنە وەک بەیانی ڕاگەیاندنی بەرەیەک ببینین لەسەر ئاستی کاری پەرلەمانیو حزبیو جەماوەریدا، کەوتنەیەکی تازەی یەکێتییەکەی حەفتاو هەشتاکانە، لەم چوارچێوەیەدا کات هاوکارێکی گرنگ دەبێ بۆ خاوکردنەوەی بارە دەروونییەکانو سازانی هەردوولا، بۆیە ئەگەر یەکێتی بیەوێ قورسایی گرفتە ناوخۆییو دەرەکییەکان لە پێناو ئەو یەکگرتنەوە مەزەندەکراوە لە کۆڵخۆی بکاتەوە، سەرخستنی ڕێککەوتنەکە دەبێتە چاکترین بژاردە لەبەردەمیدا.

> **هەنگاوەکانی بەر لە کۆنگرە، یەکێتی ناچاردەکەن بیر لە سازانی ناوخۆیی بکاتەوە، چونکە ئەوەندە ئاسان نیە بەو هەموو گرفتە ناوخۆییانەیەوە بتوانێ بەبێ فلتەری کۆنگرە هەنگاو بۆ یەکگرتنەوە بنێ، چارەسەری ئەو گرفتانە ڕێگا خۆشکەرن بۆ یەکگرتنەوەکە، لای گۆڕانیش مەزەندە ناکرێ ڕێگاکانی بەردەم نەوشیروان مستەفا، ئەوەندە تەخت بن تا بتوانێ بە ئاسانیو بێ کۆنگرە کۆدەنگی لەسەر یەکگرتنەوەیەکی بە پەلە دروستبکا**

ماڵە گەورەکەو ناوی یەکێتییو سمبولەکان:

تائێستاش مام جەلال سکرتێرو سمبولی بێ ڕکابەری ماڵە گەورەکەیە، پرسی ئەو سمبولەو پۆستەکەی لای ئەندامانی پرسێکی زۆر هەستیارە، ئایا لەم یەکگرتنەوەدا مەقامی مامو پۆستی کاک نەوشیروان مستەفا، ، چۆن دادەڕێژرێنەوە؟ کە هێشتا زۆر زووە بتوانرێ وێنەی یەکێتییەکی بێ مام جەلال لە هزری یەکێتیو زۆر لایەنی تریش بکێشرێ، بەڵام گەڕانەوەی نەوشیروان مستەفا-یش بۆ ئەم بازنەیە جێگای پرسیارە، لە باشترین دۆخدا تەنها ئەگەری ئەوە هەیە مام جەلال، ببێتە سەرۆکو سمبول، نەوشیروان مستەفا، یش سکرتێرەکەی، بەڵام لە چ فۆرمێکو چ جۆرە یەکگرتنەوەیەک؟ بە تەئکید ئەم جۆرە بڕیارانەش تەنها لە کۆنگرەدا یەکلادەبنەوە، بۆیە ناکرێ بەبێ بەستنی کۆنگرە یەکێتییەکان خەون بە یەکگرتنەوە ببینین.

ئەگەر زۆرە بەهۆی بەردەوامی نەسازانی کاراکتەرە بڕیاردەرەکانی یەکێتی لە ناوخۆیاندا، گەڕانەوەی نەوشیروان مستەفا، مستەفا، ببێتە هەوێنی بۆ کۆدەنگییەک لەسەر براگەورەیی ئەو، چونکە زۆربەیان ناتوانن خۆ لە قەرەی بدەن، لە ئاستیدا تەسلیم بە ئەمری واقیعدەبن، ڕەنگە ئەم بیرۆکەیە لەسەرەتادا بۆ خاوکردنەوەی ململانێ ناوخۆییەکانی یەکێتی پێشوازی لێبکرێو کاریگەریشی هەبێ بەسەر زەمینەسازی کۆنگرە، بەمەرجێ کاک نەوشیروان مستەفا، بتوانێ بەربەستێک لەبەردەم محاسەسەو بەرژەوەندییە شەخسیەکان دابنێ، کە ئەمەش زۆر ئاسان نیە.

ناوی یەکێتیش پوئنتێکی لاوازی، گرفتێکی مەبدەئیو پرسێکی هەستیاری ترە لەم پرۆسەیەدا، وا ئاسان نیە بەبێ کۆنگرە بتوانرێ بڕیار لە گۆڕینی بدرێ، بۆیە دەبێ ڕەچاوی ئەمەشبکرێ، هەروەها لای گۆڕانیش کێسی توانەوە یان تێکەڵکردنەوەی ماڵەکەیان لەگەڵ ماڵە گەورەکەو ناوەکەیان پرسێکی هەستیارە، پێویستی بە کۆدەنگیو بڕیاری کۆنگرە دەبێ، ئەگەر ئەم پرسە بۆیەکێتییەکان لە کاتی یەکگرتنەوەی حزبە بچووکەکان زۆر جێگای مشتومڕ نەبووبێ، ئەوا لەگەڵ گۆڕان مەرج نیە وا ئاسان بێ. بۆیە چارەی ئەم جۆرە پرسانە تەنها لە کۆدەنگیو دەسەڵاتی کۆنگرەی هەردوولا دایە، لەوانەیە بەستنی کۆنگرەی گۆڕان ئاسانتربێ لەوەی یەکێتی، کەواتە بەر لە سازانو بەستنی کۆنگرە نابێ یەکێتییەکان هیچ هیوایەکیان بەیەکگرتنەوە هەبێ.

دەستکەوتەکانی ڕێککەوتنەکەو نیگەرانی پارتی:

یەکێتی لەم ڕێککەوتنەدا بە کۆمەڵێک مەرج پابەندکراوە، کە ڕۆڵو پێگەکەی لەم کاتە هەستیارەدا ئەوەی نەدەخواست، بەڵام بۆ بەڵانسی هێزیش لە هەرێم ئەم ڕێککەوتنە گرنگی خۆی هەیە، ئەگەرچی بەهۆی نیگەرانییەکانی پارتی تائێستا جگە لە ترسی گەڕانەوەی دوو ئیدارەیی، هیچ بەرەنجامێکی پۆزەتیفیمان لەم ڕێککەوتنە نەدیووە، ڕێکەوتنەکە وایکردووە یەکێتی لەترسی کاردانەوەی گەورە، خۆی لە بچووکترین بەریەککەوتن لەگەڵ پارتی بپارێزێو سازیش لە زۆرێک لە ئیستحقاقاتەکانی هەڵبژاردنو ڕێککەوتنی ستراتیجیش بکا، هەروەها کاراکتەری میانگیریش لەدەستبدا، بۆیە واقیع بەسەریداسەپاندووە نەتوانێ وەک گۆڕان هەڵسوکەوت بکا، بەپێچەوانەوە گۆڕان زۆر بێ منەتتر، ئەرەدستوو ئازادانەتر هەڵسوکەوت دەکا، زیاتر پەرۆشی (ڕەدی ئیعتبار) و ساڕێژکردنی برینەکەی (سەیتەرەی پەردێ) یە، بەڵام لە کاردانەوەی پارتیدا ئەوە دەخوێنرێتەوە، کە پارتی دەیەوێ بەردەوامی بدا بە ڕابردوو (لانی کەم ڕێککەوتنی ستراتیجی)، ئەمەلای یەکێتی کراوەتە بنەمایەک بۆ مانەوەی (شعرە معاویە)و ڕاگرتنی هاوسەنگی لە نێوان ناڕەزایتیو داخوازییەکانی جەماوەر، خۆپاراستن لە دووبارە نەبوونەوەی (٣٠ حوزەیران) ێکی ترو کارکردن بۆ نەترازانو ڕکابەرێتی پارتی، نەک دوژمنایەتی، بۆیە بەناچاری یەکێتی بۆتە وەزیری ئاشتی بۆ چارەسەری چەندین کێسی هەڵپەسێردراویش، بۆیە بەرامبەر کێسی پارتی ناتوانرێ چاوەڕوانی کۆدەنگییەکی رەها لە یەکێتییەکان بکرێ تا بەیەک پێوەر بچنە ژێر باری داخوازییەکانی گۆڕانو ڕێککەوتنەکە. ئەمەش وادەکا بۆ سەرکەوتنی ئەم ڕێککەوتنە، یەکێتی پەرۆشیسازانو ئاسایی بوونەوەی دۆخی هەرێم بێ، نەک ترازان، چونکە لە دوو ئیدارەی یان لە ئاڵۆزی دۆخەکە، نە ڕێککەوتنەکەو نە یەکگرتنەوەکەشیان هیچ ماناو بەهایەکی نابێ.

> **ئەگەر یەکێتییەکان بەنیازن بە هەر شێوە و پێوەرێك بێ ماڵەکەیان لەگەڵ گۆڕان تێکەڵ بکەنەوە، لەسەریانە لە ئێستادا کەمتر خەون بە یەکگرتنەوە ببینن، زیاتر کار بۆ سەرکەوتنی ڕێککەوتنەکە، سازانی ناوخۆییو زەمینەسازی بۆ کۆنگرە بکەن**

پرنسیپی زۆرینەو کەمینە:

بەڕای بەشێکی بەرچاوی یەکێتییەکان شتێک بە ناوی پرنسیپی (زۆرینەو کەمینە) لە ناو یەکێتی نەماوە، بەڵکو کاراکتەری بڕیاردەری باڵادەست هەن، نمایشی ڕۆڵو نوێنەرایەتی یەکێتی دەکەنو لە پەنای ناوەکەشیەوە بەرژەوەندییە شەخسیەکانیان دەپارێزن، بە ڕای هەندێکیش ئەم پرنسیپە کارپێکراوو ڕێزلێگیراوە، هەرچۆنێکبێ ئەمانە بەڵگەی نەسازانی ناوخۆیی یەکێتیین، ئایا یەکێتی بەو بارودۆخە ناوخۆییەی دەتوانێ لانی کەمی ئەو خواست یان مەرجانە دەستەبەربکا، کە بۆ دروستکردنی قەناعەتێکی جیدی لای نەوشیروان مستەفا، پێویستن تا قبوڵی بێ، بەبێ بەستنی کۆنگرە بڕیار لە یەکگرتنەوە بدا؟

هەموو ئاماژەکان ئەوە دەسەلمێنن هێشتا گۆڕانکارییەکی ئەوتۆ لە تێڕوانینە کۆنەکەی نەوشیروان مستەفا، مستەفا، سەبارەت بە کوالیتی کاراکتەرەکانو فۆرمی بڕیاردانی یەکێتیو گرفتە مەبدەئیەکانی ڕوویندەداوە، کە بەر لە ٢٠٠٥ لەمپەر بوونەو هانی کاک نەوشیروانیان داوە جیاببێتەوە، مانەوەی ئەم لەمپەرانە بەتەئکید هەڵوەستە بە نەوشیروان مستەفا، دەکەن، پەلە لە هیچ جۆرە تێکەڵکردنەوەیەکی ماڵەکەی نەکا، جگە لەو ڕێککەوتنەی کە هەیە، بۆیە دەتوانین بڵێین بەبێ گۆڕانکاری لەم قەناعەتەی نەوشیروان مستەفا، ، مەسەلەی یەکگرتنەوە نە ئەوەندە ئاسانەو نە پرۆژەیەکی هەنوکەیشە، چونکە باوەڕناکرێ نەوشیروان مستەفا، کەسایەتیەکی ئەوەندە ساویلکەبێ جارێکی تر وا بەئاسانی خۆی گرفتاری هەمان سەرئێشەکانی بەر لە جیابوونەوەکە بکاتەوە، لەمەوە تێدەگەین باشترین بژاردە بۆ یەکێتی لە ئێستادا سازانی ناوخۆییو زەمینەسازی بۆ بەستنی کۆنگرەو سەرخستنی ڕێککەوتنەکەیە.

کۆنگرە تاسەیەکی بەردەم یەکگرتنەوە:

هەنگاوەکانی بەر لە کۆنگرە، یەکێتی ناچاردەکەن بیر لە سازانی ناوخۆیی بکاتەوە، چونکە ئەوەندە ئاسان نیە بەو هەموو گرفتە ناوخۆییانەیەوە بتوانێ بەبێ فلتەری کۆنگرە هەنگاو بۆ یەکگرتنەوە بنێ، چارەسەری ئەو گرفتانە ڕێگا خۆشکەرن بۆ یەکگرتنەوەکە، لای گۆڕانیش مەزەندە ناکرێ ڕێگاکانی بەردەم نەوشیروان مستەفا، یش ئەوەندە تەخت بن تا بتوانێ بە ئاسانیو بێ کۆنگرە کۆدەنگی لەسەر یەکگرتنەوەیەکی بە پەلە دروستبکا. ئەگەرچی گۆڕان لە رووی بڕیاردانەوە بەهۆی بوونی کاک نەوشیروان مستەفا، لە ترۆپکە، تا رادەیەک لە یەکێتی باشترە، بۆیە بۆ یەکێتی سەختە بەبێ ڕێکخستنەوەی ناوماڵەکەیو بەستنی کۆنگرە بتوانێ بڕیاری لێبڕاوانە لە یەکگرتنەوە بدا، یان گۆڕان بوێرێ پێشوازی جیدی لێ بکا، بۆیە تەنها ڕێگایەک لای گۆڕان وەک پێشمەرجێک بۆ ئەم یەکگرتنەوەیە، ناچارکردنی یەکێتییە بۆ سازانی ناوخۆییو ڕێگەخۆشکردن بۆ کۆنگرە، بەڵام تائێستا هیچ ئاماژەیەکی دڵنیاکەر بۆ سازانی ناوخۆییو کۆدەنگی لەسەر بەستنی کۆنگرە بوونی نیە، بۆیە ئەگەر یەکێتییەکان بەنیازن بەهەر شێوەو پێوەرێک بێ ماڵەکەیان لەگەڵ گۆڕان تێکەڵ بکەنەوە، لەسەریانە لە ئێستادا کەمتر خەون بە یەکگرتنەوە ببینن، زیاتر کار بۆ سەرکەوتنی ڕێککەوتنەکە، سازانی ناوخۆییو زەمینەسازی بۆ کۆنگرە بکەن.

سیاسەتەکانی ئەردۆگان پاش کودەتا سەربازییەکە

دیار سالار

مێژوی دامــەزراوەی ســەربــازی لەتورکیا مێژوییەکی دێرینی هەیە، بەردەوام کاریگەری لەمەیدانی سیاسی وڵاتـدا هەبوە، تەنانەت دامــەزراوەی سەربازی خۆی بەدامەزرێنەری سیستەمی سیاسی تورکیا دەزانێت، هەروەها ئەوەشمان لەیادنەچێت لـەدوای هاتنە سەر دەسەڵاتی ئەردۆگانو ئەکپارتی کاری حکومەت سەرەتا وا خۆی پیشاندا کە کەسایەتیەکی ئاشتیخوازەو دەیەوێت لەرێی دانوستانەوە هەمو گەلانی تورکیا لەدەوری یەک کۆبکاتەوە، تەنانەت لەم هەڵوێستانەیدا هەندێک جار سوپا دژی نزیکبونەوەی بون لەگەڵ کورد، کەچی ئەو توانی دەنگی زۆرینەی کوردەکانی ناوچە کوردیەکان مسۆگەربکات، بـەڵام لەئێستادا دەرکـەوتـوە کە ئەردۆگان نەک هەر هەوڵی مانەوەی خۆی دەدات لەدەسەڵات، بەڵکو کەسانێک کە پێشتر هاوفیکرو هاوپارتی بون دوریاندەخاتەوە لەدەسەڵاتو هەندێک پێیانوایە تورکیا لەسایەی دەسەڵاتی ئەردۆگاندا بەرەو دیکتاتۆری هەنگاو دەنێت، زیاتر بو بۆ گەڕانەوەی عەرشی سوڵتانی کاردەکرێت، ئەردۆگان هەمو هەوڵی حستوەتەگەڕ بۆئەوەی زۆرترین جومگەی سەربازی لەکەسانی نزیک خۆیو ئەوانەی هاوکاری ئەون کۆبکاتەوە، لەلایەکی تـرەوە سیاسەتی ئـەردۆگـان بۆ بەکارهێنانی سوپا بەشێوەیەکی خراپو بۆ مەرامی شەخسی ئـەوەنـدەی تر فەرماندە سەربازییەکانی توڕەکردوە، ئەمە بێجگە لەوەی کە حکومەتی تورکیا لەدوای هاتنی داعش بەردەوام ناوچەیەکی ئارام بو بۆ ئەندامانی داعش پێش گەیشتنیان بەناو ریزەکانی ئەو رێکخراوەو، بریندارەکانی ئەو رێکخراوە لەنەخۆشخانەکانی تورکیادا تیماردەکرێن، ئەم هەنگاوەش زیاتر فەرماندەکانی سوپای تـوڕەکـردوە، ئەمانە هەموی هۆکاربون بۆ سەرهەڵدانی شۆڕشەکە.

شکستو گۆڕانی دینامیکی سیاسەت

بێگومان رەنگە هەتا ئێستا نازانرێت بۆچی لەماوەیەکی زۆر کەمدا کودەتا سەربازییەکە هــەرەســی هێـنـا، چـونـکـە وەک ئـەوتـرا، کودەتاچییەکان زۆر سەرکەوتوبون لەقۆناغەکانی سەرەتادا زۆر سەرکەوتوانە کارەکانی خۆیانکرد، بەڵام لەناکاو هەواڵێک جیهانی توشی شۆکرد کرد، ئەویش شکستی کودەتاکەبو، من لەم هۆکارەنەدا کورتی ئەکەمەوە:

ـ پشتگیری زلهێزەکانی جیهان لەئەردۆگان بەتایبەتی ئەمریکاو روسیاو بەریتانیا لەلایەکی ترەوە وڵاتانی هەرێمی وەک قەتەرو سعودیەش هاوکاری بـەردەوام بون بۆ لەناوبردنی ئەو کودەتایە ئەمە بێجگە لەوەی کە هیچ وڵاتێکی ناوچەییو نێودەوڵەتی پشتگیری خۆیان بۆ کودەتا چییەکان پیشاننەدا، تەنانەت زۆر لـەسـەرچـاوە هەواڵییەکان باسلەوە دەکـەن کە ئەمریکا ناراستەوخۆ هاتوتە مەیدان بۆ پشتگیری ئەردۆگانو دژایەتی کودەتاچییەکان.

ـ کاتو زەمینەی کودەتاکە لەروی سیاسیەوە گونجاو نەبو، چونکە ئێستا ئەردۆگان پەیوەندیی لەگەڵ روسیاو ئیسرائیلدا ئاساییکردۆتەوە، واتا هیچ دوژمنێکی دەرەکی نەماوە.

ـ ئەردۆگان بەبەراورد لەگەڵ حکومەتەکانی پێشوتری تورکیا زۆرتـریـن مـاوەی مانەوە لەدەسەڵات تۆمارکردوە، ئاک پارتی لەساڵی (٢٠٠٢)ەوە لەدەسـەڵاتدایە، هەتا ئەمرۆ ئەمەش ماوەیەکی زۆر درێژە بۆ گروپێک کە بتوانێت کونترۆڵی دەسەڵاتی سیاسی بکات.

ـ ئەردۆگان لەیەکەم رۆژی دەسەڵاتەکەی بەسیاسەتێکی ورد بەبیانوی جێبەجێکردنی مەرجەکانی ئەندام بون لەیەکێتی ئەوروپا رۆڵی سوپای لەپێکهاتەی گشتی وڵاتدا کەمکردۆتە.

ــ ئـەردۆگـان سەرکەتوبو لەزاڵکردنی ئەندامانی ئاک پارتی لەدەزگایەکانی وەک میتو هەواڵگری سەربازیو پۆلیسو داگاکان ئەمەش کاریگەریەکی گەورەی لەسەر درێژکردنەوەی تەمەنی هەیە.

ـ ئەم کودەتایە لەلایەن بەشێک لەسوپاوە ئەنجامدرا، بەشەکەی تری سوپا بەرامبەریان وەستایەوە لەهەمان کاتدا هێزەکانی پۆلیسو ئاسایشی (مـیـت) تـورکـیـاش پاڵپشتی حکومەتیان کرد.

ـ کودەتاچییەکان نەیانتوانی لەئەردۆگان بدەن کە دەسەڵاتداری یەکەمە لەحکومەتو حزب لەتورکیا، وەک دەزانـرێت ئەردۆگان لەکاتی کودەتاکەدا لەفرۆکەیەکدا خۆی بەرەو وڵاتێکی نادیار دەربازکردوە، دواتر لەرێگەی ئەمریکیەکانەوە بۆ تورکیا گەڕاوەتەوە.

ـ فەرماندە سەربازییەکانی کودەتا کەسانی ناسراو نەبون، تەنانەت لەکاتی دەستپێکی کارەکەدا خۆیان ئاشکرا نەکردبو، ئەمەش وایکرد کە تەمومژیو ناڕۆشنیی باڵی بەسەر کودەتا کێشا.

ـ نەبونی پەیوەندی دەرەکـی لەلایەن فەرماندە سەربازییەکانی کودەتا لەکاتێکدا ئەردۆگان دوژمنی زۆری وەک وەک پەکەکەو حکومەتی سوریاو میسرو فەنزویلا هەیە، بەڵام ئەوان نەیانتوانیوە کونتاکێکت لەگەڵ ئەو وڵاتەدا دروستبکەن، تەنانەت نەیانتوانیبو لەگەڵ پارتە نەیارەکانی ئەردۆگان لەناوخۆ وەک هەدەپە دروستبکەن.

تورکیا دەبێتە دەوڵەتێکی پۆلیسی

رونو ئاشکرایە دوای شکستی کودەتا سەربازییەکە ئـەمرۆ ئـەردۆگـان لەرێگەی راگەیاندنی باری نائاسایی کەوتۆتە گیانی هاوڵاتیانو سـەدانو هـەزاران کەسی راپیچی زیندانەکان کردوە، هەرئەمەش وایکردوە کە بەشێکی زۆر لەچاودێرانی سیاسی پێیانوایە کە ئەو کودەتایەی لە (١٥)ی حوزەیراندا رویدا، بەجۆرێک لەجۆرەکان سیناریۆی ئەردۆگان بـوە بۆ لێدانی نەیارەکانی بەتایبەتیش گروپی فەتحوڵلاگولەنو پارتە چەپڕەوەکانو سەرجەم گروپو پارتە کوردیەکان، بێگومان ئـەردۆگان هەتا ئێستا زۆر سەرکەوتو بوە لەقەڵاچۆکردنی سەرجەم نەیارەکانی هەر لەکوردو فەتحولاگولەنو سەرجەم پێکهاتەکانی تردا، ئایە تورکیای دوای کودەتا بەچی دەگات لەکاتێکدا کە ئەردۆگان کودەتاکەی کردۆتە بیانو بۆ لەناوبردنی هەمو پێکهاتەکان تەنانەت بەشێکی زۆر لەسیاسەتمەداران ئەوەیان نەشاردۆتەوە کە هەڵمەتەکەی ئەردۆگان دژی هەمو بەها مرۆییەکانەوە هیچ جۆرە رێزێکی بۆ بنەماکانی مافی مرۆڤ نەهێشتۆتە بۆ نمونە لەرۆژانی یەکەمی دوای کۆتایی هاتنی کودەتاکە هەتا ئەمرۆ دەسەڵاتدارانی تورکیا بەشێوەیەکی زۆر بـەرنـامـەداڕێـژراو بـەردەوامـن لەگرتنو لەسەرکارلابردنی فەرمانبەرانو مامۆستایانو دادوەرانو فەرمانبەرانی وەزارەتەکانی تورکیاو ئائێستا نزیکەی ٥٠ هـەزار کەس بەتۆمەتی تێوەگلان لەکودەتا دەستگیرکراون، یان لەکارەکانیان دورخراونەتەوە، ئەوەی جێگەی سەرنجی هەموانە لەو رێژەیە تەنیا (٦٠٣٨) سەربازو ئەفسەری سوپان، بەڵکو سەرجەم کەسەکانی تر کەسانی مەدەنین لەوانە (٦٥٠) هاوڵاتیی مەدەنی دەستگیرکراون ئەمە بێجگە لەوەی کە ئەردۆگان لەم هەڵمەتەدا دەستەڵاتی قەزائیشی تـوشـکـردوە (٢٧٤٥) دادوەرو داواکاری گشتی لەکارەکانیان دوخراونەتەوە، لەم هێرشەی ئەردۆگاندا رۆژنامەنوسانیش بێبەری نەبون ئەوەتا (٣٧٠) فەرمانبەری تەلەفزیۆنو رادیۆی (TRT) لەکار راگیراون، ئەمە بێجگە لەوەی کە زیاتر لە (٢٠) هەزار سایتی هەواڵی قەدەغەکراونو مۆڵەتی کارکردنی (٣٤) رۆژنامەنوسیش هەڵوەشێنراوەتەوە، هەروەها مۆڵەتی کارکردنی (٢٥) ئاژانسی راگەیاندن هەڵوەشێنراوەتەوە، واتا ئەردۆگان توانی کودەتا بکاتە بیانویەک بۆ لەناوبردنی ئازادییەکانو قەتڵوعامی رۆژنامەنوسان بکاتو دەنگی ئازاد کپبکات.

لەلایەکی تـرەوە وەک دەبنین ئەردۆگان کەوتۆتە گیانی سیستەمی پەروەردەو مۆڵەتی (٢١) هەزار مامۆستای خوێندنگە تایبەتەکان هەڵوەشێنراوەتەوە، ئەمە بێجگە لەوەی کە (٦٢٦) خوێندنگەو دامەزراوەی تایبەت بڕیاری داخستنیان دراوە، (١٥٢٠٠) فەرمانبەری وەزارەتــی خوێندنی بـاڵا لەکارەکانیان دورخـراونـەتـەوە لێکۆڵینەوەیان لەگەڵدا دەکرێت، (١٥٧٧) راگری کۆلیژەکان سڕکراون، ئەمەی بینیمان ئەردۆگان گوڕزێکی کوشندەی لەسیستەمی پەروەردەو ئازادی رۆژنامەگەریدا.

تورکیا بەرەو خەلافەتی عوسمانی دەگەڕێتەوە

ئەو ئامارو داتـاو زانیاریانە پێماندەڵێن ئـەردۆگـان تورکیا دەکـاتـەوە بەسیستەمی سوڵتانیو چیتر تورکیا نە کۆمارێکی علمانییە، نە وڵاتێکی ئیئتیلافی پەرلەمانییە، بەڵکو مێژوی ئەم وڵاتە بۆ نزیکەی دوسەد پێش ئێستا دەچێتەوە دواوە، ئەردۆگان دەبێتە سوڵتانێکی عوسمانی، بـەڵام لەبەرگێکی نـوێـدا واتـا ئەتوانین بڵێن کە ئەم کودەتایە دەبێتە هۆی بەهێزکردنی زیاتری ئەردۆگانو مامەڵەکردن بەشێوەیەکی نادیموکراسیانە بەرامبەر بەنەیارو ئۆپۆزسیۆنەکانی لەهەریەک لـەدامـەزراوەی سەربازیو پارتە سیاسیەکانی تر، ئەمە بێجگە لەوەی کە بەشێکی زۆری دەزگاکانی راگەیاندنی تورکیا یان روبـەروی داخستن دەبنەوە، یان لەناودەچن بەمەش تورکیا دەبێتە حکومەتێکی ئیسلامی لەشێوازی سوڵتانشیندا.

لێرەدا ئەو کاریگەری ئەنجامانە دەخەمەڕو کە ئەردۆگان پەیرەوی دەکات:

ـ تورکیا وڵاتێکی گەشتیارییە بەشێکی زۆری داهاتی ئەو وڵاتە لەرێگەی گەشتەوە دەستکەوێت، ئەگەر سیاسەتی ئەردۆگان بەمشێوەیە بێت، کەرتی گەشتیاری وێران دەبێت، لەم حاڵەتەشدا تورکیا بۆ دابینکردنی بودجەی ساڵانەی دەبێت پشت بەسعودیەو قەتەر ببەستێتو دەبێتە پاشکۆیەکی ئەوان لەناوچەکەدا.

ــ یەکێک لـەو سیمایانەی لەساڵانی ئـەوەدەکـانـەوە تورکیا وەک داهاتێکی زۆر گرنگ پشتی پێدەبەستێت بونی سەدان زانکۆو دامەزراوەی ئەهلی بون کە بەشی هەرە زۆری ئەم زانکۆیانە لەلایەن فەتحوڵا گولەن سەرپەرشتی دەکران، ساڵانە ژمارەیی بەرچاو لەفێرخوازان لەزۆربەی وڵاتانی عەرەبیو ئیسلامیو بگرە ئەوروپییەکانیشەوە لەم زانکۆیانە دەیانخوێند، لەئێستادا ئەردۆگان بەرنامەڕێژی دەکات بۆ داخستنی ئەم زانکۆیانەو دەیەوێت زانکۆکان لەژێر چەپۆکی خۆی دابێت.

ـ تورکیا بەسیاسەتی ئەردۆگان دەبێتە باشترین سەربازگەی تیرۆریستانو داعشو نەسراو ئەحرار شامو نورەدین زەنگیو جەیشو ئیسلام سەرجەم گروپە تیرۆریستەکانی جیهان خۆیان لەم وڵاتەدا دەدۆزنەوە.

ـ ئـەردۆگـان دەیەوێت ئاقیکردنەوەکەی عومەر حەسەن بەشیر دوبارەبکاتەوە کە لەساڵی ١٩٨٩ لەسودان ئەنجامیدا، وڵاتی روبەروی جەنگێکی ناوخۆیی کردەوە.

ـ لەچەند ساڵی داهاتودا کۆچو رەوێکی گەورەی خەڵکانی رۆشنبیرو خوێندەوار لەناو تورکیاوە بۆ دەرەوە دەستپێدەکاتو تورکیا دەبێتە ئەفغانستانێکی نوێو خەڵکانی رۆشنبیر ناتوانن لەژێر چنگی سوڵتانێکی نوێدا بژین.

ئایندەی کێشەی کورد لەباکوری کوردستان

ئـەردوگـانو ئاکەپە لـەدوای ئـەم کودتا سەربازیيە دەگەڕێنەوە بۆ سیاسەتی لەناوبردنو پاکتاوکردنی کورد لەباکور، ئەگەرێکی زۆریش هەیە تورکیا بۆ زیاتر سەرقاڵکردنی سوپاکەی بەجەنگەوە سەرلەنوێ تونوتیژی دژی کورد نەک هەر لەباکوردا، بگرە لەرۆژئاواش بەرفراوان بکات، بەتایبەتی ئێستا پارتی کرێکارانی کوردستان بەوردی چاودێری دۆخەکە دەکاتو ترسی ئەوەی هەیە کە ئەردۆگان بەناوی باری نائاساییەوە شارەکانی باکور بەتەواوەتی خاپور بکات.

لەلایەکی ترەوە تورکیا لەئێستادا خۆی بۆ جەنگێکی نوێ ئامادە دەکات ئەویش وەشاندنی گورزێکی زۆر گورجکبڕە لەبەرامبەر کانتۆنەکانی رۆژئـاوای کوردستان، بەتایبەت لەئێستادا کە هێزەکانی سوریاو دیموکرات لەهەوڵی گرتنی رەقەی پایتەختی داعشدانو تورکیاش لەسەرەتاوە دژی ئەم هەوڵە بوەو ئێستاش زیاتر دەیـەوێـت تۆڵەی خـۆی لەکوردەکان بکاتەوە.

لەکۆتایدا دەکرێت بڵێم کە ئەردۆگان بەهیچ شێوەیەک ئامادەی جێبەجێکردنی پرۆسەی ئاشتی نابێتو رەنگە لـەدوای ئەم روداوانـە ئەردۆگان بەرنامەڕێژی بکات بۆ لەناوبردنی هەمو هەنگاوێکی کـورد لەهەر پارچەیەکی کوردستاندا.

کۆتایی سوری متبونی داعش لەئەوروپا

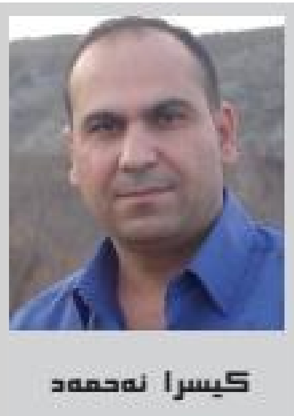

کیسرا ئەحمەد

ئەوکاتەی داعش ئیعلانی خەلافەتەکەی لەموسڵ کرد، زۆربـەی وڵاتەکان لەهەمو کیشوەرەکاندا ئامادەیەک بەڵای تیرۆریان لەکۆڵبۆوە، چونکە هەرچی تیرۆریستێکو ئەوانەی فیکرەی داعشیان هەبو، پەیتا پەیتا لەرێگەی تورکیاوە خۆیان دەگەیاندە سوریاو لەوێوە بۆ عیراق بۆ ناو سەنتەری خەلافەتەکە.. زۆرجار وێنەکان بڵاودەکرانەوە زۆربەی زۆریان وا رۆیشتبون کە نەگەڕێنەوەو پاسپۆرتەکانیان دەدڕاندو وێنەکانیان بڵاودەکردەوە. کاتێکیش لێشاوی کۆچ سەریهەڵداو هەر لەو رێگەیەوە چەندان تیرۆریست خۆیان خزاندە ناو کۆچبەرانەوە بەرەو ئەوروپا کەوتنەڕێ.

یەکەم وڵاتیش کە ماری داعش پێوەیدا فەرەنسا بو کە ئائێستاش گیرۆدەی دەستی تیرۆرە، بەوپێیەی یەکەم وڵات بو لەدوای هێرشەکەی سەر مەخمور بوە داینەمۆی پێکهێنانی هاوپەیمانییەکی نێودەوڵەتی کە ئائێستا بەردەوامە، دوای ئەویش ئەنگێلا مێرکڵی راوێژکاری ئەڵمانیا بو کە داکۆکی لەبەر نەگرتنی لێشاوی کۆچی دەکردو زۆرترین ئەو کەسانەی لەوڵاتەکەی خۆیدا گرتە ئەستۆ کە ئەمرۆ هێرشی تیادا دەکرێت.

داعش لەرێگەی لێشاوی کۆچەوە دەستیکرد بەدانانی گەراکانیو لەزۆربەی وڵاتانی ئەوروپادا بڵاویکردنەوە، وا ئێستا بەرە بەرە ئەو گەرایانە ئەشونما دەکەنو وابروات وڵاتانی ئەوروپا بۆچەند ساڵی داهاتو خراپتر دەبێت، چونکە فیکری داعشی فیکرێکە بەئاستەمو بەدرەنگ گۆڕانکاری بەسەردا دێت، ئەگەر ژینگەی وڵاتانی خۆرئاواش بەبەراورد بەخۆرهەڵات زۆر جیاوازیش بێت، رۆیشتنی داعشە متبوەکانی ئەم ناوچەیە بۆ وڵاتانی ئەوروپا ئامانجی یەکەم تێکدانو دوەمیش راگەیاندنی ویلایەتێکە، ئەم بیرۆکەیەی داعش رونەو خۆشیان لەراگەیەنراوەکانیاندا نکوڵیان لێنەکردوە، هەندێک وڵاتیش خۆیان زۆر باشتر هەستیان بەمەترسییەکانی ئەم داعشانە کـردوەو رێوشوێنی توندیان گرتەبەر بەتایبەت لەدۆسیەی پەنابەریدا.

ئێستا رێکخراوی داعش بۆتە دیفاکتۆ، ئەم دیفاکتۆیەش بەڕونی دیارە دوای رۆشتنی لێشاوی کۆچەرانو ئەو خەڵکەیە کە رویان لەوڵاتانی ئەوروپا کرد، ئەوە لەپاریسەوە رۆیشتە نەرویجو ئەنجامدەرەکانی لەو وڵاتە گیران، چەند رۆژێ رابردوش لەوێستگەیەکی شەمەندۆفێر هەر لەئەڵمانیا داعشێکی ئەفغانی کەتنێکی نایەوەو وائێستاش هەر لەئەڵمانیاو لەشاری میونخ دەستی خۆیان وەشاند.

ماوەیەک لەمەوبەر مێرکڵ بەئاشکرا وتی، ئێمە پێداچونەوە دەکەین بەدۆسیەی پەنابەراندا بۆ هەر ئەگەرێکیش خۆمان ئامادە کردوە، چیتر لەدوای ئەم هێرشەوە رەنگە جدی تر حکومەتەکانی ناو یەکێتی ئەوروپا دیدی خۆیان لەبارەی مەلەفی پەنابەران بگۆڕن.

لـــەدوای هێرشەکەی وێستگەی شەمەندۆفێرەکەش پەیمانگەیەکی ئەو وڵاتە بۆچونی هاوڵاتییەکانی وەرگرتو زۆربـەیـان ترسیان زیاترە کە وڵاتەکەیان ببێتە ئامانجی تیرۆریستەکان، لەوانە سێ لەسەر چواریان دەڵێن بەم نزیکانە دەبینە ئامانجی تیرۆریستان.

پەیمانگەی ڤالسن کەبارەگاکەی لەمانهایمە راپرسییەکی کردو تیایدا ١٢٧١ کەس بەشداریان تیادا کردو ئەوانەی کە پێیانوابو هێرشیان ناکرێتە سەر رێژەکەی ٢٠٪ بو، بەڵام ٥٩٪ یان پێیانوابوە پێویستە رێوشوێنی توند بگیرێتە بەر بۆ خۆپاراستن لەهێرشی تیرۆریستیو زۆربەیان داوایان کردوە باشتر هێزە ئەمنییەکان بیانپارێزن، هەر لەناو ئەو راپرسییەدا بۆچونی هایکۆ ماکس وەزیری دادی ئەو وڵاتە وەرگیراوەو ئەویش پێوابوە چاوەڕوان دەکرێت هێرشی تیرۆریستی بکرێتە سەر ئەڵمانیا.

کەواتە لەدوای ئەو هێرشەوە دەردەکەوێت کە دۆزینەوەی داعشەکان لەناو ئەوروپا وەک دۆزینەوەی داعشێک لەناو عیراقو سوریادا نییە، تیرۆریستێکی ناو ئەوروپا بەئەستەم تر دەدۆزرێتەوە لەڕوی روخسارو جلوبەرگییەوە، بۆیە ئەگەر بێتو ئەنجامەکانی هێرشەکەش دورین لەرێکخراوەکەی داعشو لێپرسراوێتییەکەی هەڵنەگرن کە بەئەگەرێکی دور دەزانرێت، ئەوا لەمەودوا لەهەمو کاتێکدا پێداچونەوە بەدۆسیەی پەنابەرانی سوریاو عیراق بەتایبەتی (عەرەب) و فیکرە توندڕەوەکان لەکارە هەرە جدییەکانی ئەوروپا دەبن.

لەبەرامبەردا ئامانجی داعش لەم هێرشانەدا بۆ سەر وڵاتانی ئەوروپا، ئەگەر بێتو بۆی بڕەخسێت راگەیاندنی ویلایەتە هەرچەندە کارێکی زۆر ئەستەمە، دوەمیش رێگەیەکە بۆ فشار خستنە سەر وڵاتانی ناو هاوپەیمانی شەڕی دژیان، بۆئەوەی رزگاریان ببێت لەبۆردومانو ئەو ئاگر بارانەی بەسەریاندا دادەبارێت.. لەکۆتاییدا نزیکی بـەرواری هێرشەکانی داعش لەفەرەنساو ئەڵمانیا وا دەردەخەن گەراکانی داعش لەئەوروپا بەرەو کۆتایی سوڕی متبونیان دەچێت.

www.chawdernews.com
ÇAWDÊR
Political, Educational & Social Weekly Press No. (573) 01-08-2016

ناونیشان:
سلێمانی – گردی ئەندازیاران – گەڕەکی ١٠٥، کۆڵانی ٤١ نزیک هۆڵی ڕۆشنبیری
کورەتێل: ٣٣٠٢١٥٨ ئاسیا: ٠٧٧٠١٩٥٩٩٩٩
کۆرەک: ٠٧٥٠١١٤٧١٣٢ فانۆس تیلیکۆم: ٠٧٤٨٠١٢٤٦٨٧
دابەشکردن: ٠٧٧٠١٥١٧٥٣٢
چاپخانە: کوردستان نرخ: ٥٠٠ دینار
info_chawder@yahoo.com

ناوەندی ڕۆشنگەریی چاودێر دەریدەکات
خاوەنی ئیمتیازو سەرنوسەر: مەلا بەختیار
ستافی کار: سامی هادی – بەهمەن تاهیر نەریمان – رزگار فایەق
بەڕێوەبەری هونەری: جەلیل حسێن
یەکەمین ژمارەی چاودێر لە ٢٠٠٤/١٠/٤ دەرچوە

مانشێت

مەلۆکان دەکەین بەشارا، یان خەرمان دەدەین بەبادا!

سیروان جەلال

لەدۆخی ئاڵۆزو پڕ گێرمەو کێشەی ڕۆژهەڵاتی ناویندا، لەدەمی کودەتای سەربازی سەرنەگرتو، کودەتای سڤیلی ئەردۆغانیدا، لەساتەوەختی ئەفەرۆزکردنی کێشەکانی نێوان (تورکیا-ڕوسیا، تورکیا-ئیسرائیل)دا، لەخۆڕێکخستنەوەی عیراق بۆ کۆتایی پێهێنانی سەربازیانەی داعش لەعیراقدا، لەبەرەو پێشچونە سەربازییەکانی ڕۆژئاوای کوردستانو ئاڕادەیەک بێدەنگەکردنو جۆرێک لەڕێککەوتن لەسەر مانەوەی بەشار ئەسەددا، لەم چرکەساتە مێژوییەدا کە ئەگەری زۆرە ئەم ناوچەیە نەخشەیەکی نوێ بەخۆیەوە ببینێت، زلهێزەکانی دونیاو وڵاتانی هەرێمایەتیو دەرو جیران، هەمو بەخەونو خولیاو ئەجندای خۆیەوە لەگەڵ دۆخەکە مامەڵە دەکەنو ئاراستەی ڕوداوەکان دەکەن، بێخەمترینو بێئاگاترین میللەتیش لەناوچەکەدا کوردە، وەک ئەوەی مێشێک میوانی نەبێت، بەئەعسابێکی زۆر ساردەوە، نەخۆی تێدەگەیەنێت، نەبەرنامەی هەیە، نە ڕوئیای ڕونی هەیە، نەدەیەوێت وەک پێویست کەڵک لەقۆناغەکەو بارودۆخەکە وەربگرێت، سەرباری ئەمانەش، ڕۆژبەڕۆژ قەیرانە دارایی و سیاسی و یاساییەکان قوڵترو فراوانتر دەبن، ناکۆکیو ناتەباییو دڕدۆنگی نێوان پارتە سیاسییەکان وەک خۆییو خراپتریشە، میللەت تا بینەقاقای لەنەهامەتیو بەدبەختیدا نوقمبوە، تروسکایی هیوا بەئاراستەی چارەسەرکردن بەدیناکرێت، ناشەفافیو دیزەبەدەرخۆنەکردنی سەروەتو سامانی هەرێمی کوردستانو ناڕونی لەزۆربەی کەرتو بەشەکانی بەڕێوەبردنی سیاسەتی ئابوریو جۆری پەیوەندیەکانی ئەم هەرێمە لەگەڵ دەرەوەی خۆیدا، هەمو ئەمانە تا ئەندازەیەک هاونیشتمانیانی بێمتمانەو پڕ گومان کردبو، لەدەسەڵاتە خۆماڵیەکەی، ئێستاش ئەو هەمو بەڵگەنامانەو ئیمەیڵانەی پارتی دادو گەشەپێدانی ئەردۆغانو میتی تورکی کە (ویکلیکس) خستونیەتیەڕو، کۆمەڵانی خەڵکی زۆرتر نیگەرانو تورەو بێمتمانەتر کردوە، پرسیارە جەوهەریەکە لێرەدا ئەوەیە، ئایا لەئێستایەکی بەو شێوەیەدا کە بەکورتی وێنامانکرد، سەرکردایەتی سیاسی کورد بەم پەرتەوازەییو شێواوییەی ناوماڵی کوردەوە چاوەڕوانی چی لێدەکرێت؟

ریفراندۆم بۆ سەربەخۆییو دەوڵەتی کوردی لەوەها دۆخێکی پەرتەوازەییدا جێبەجێدەکرێت، یان تەنها وەک دروشمو موزایەدەی سیاسی، بۆ سەرمەستکردنو سڕکردنی میللەتی بەشمەینەت، ئەم دەستەواژە خراوەتە نێو بازاڕی سیاسیەوە، ئەوەی لەماوەی ڕابردودا چ لەڕێگری لەسەرۆکی پەرلەمانو پەککخستنی پەرلەمانو دەرکردنی وەزیرەکانی بزوتنەوەی گۆڕان لەحکومەتدا، تۆخکردنەوەی سەنگەرو بازگەکانی سەردەمی شەڕی نەگریسی ناوخۆو جاروبار خستنەوە ئەمدیوەوەی دیگەڵەی ڕۆژنامەنوسانو چالاکوانانی کۆمەڵی مەدەنیو ڕێکخراوەکان ئاماژەی ڕونو بەرچاوێن بۆ بەدو ئیدارەیی کردنەوەی ئەم هەرێمۆچکەیە؟

جا کەوابو سەرباری هەمو نەهامەتییەکان، بەم دۆخو عەقڵیەتەی ئێستای سیاسیەکانەوە بێت، نەک ناتوانین سود لەم گۆڕانکاریە گەورانە وەربگرین کە بەڕێگاوەن، بەڵکو مەترسی زۆریش هەیە ئەوەی بەدیمان هێناوە لەدەستیبەین.

پێدراوەکان بەمجۆرەن کە بەسانایی دەبینرێنو دەخوێنرێنەوە، هەروەک هاوکێشە بیرکارییەکە وایە یەک کۆ یەک، یەکسانە بەدو، قسەی دیکە هەڵناگرێت، سەرنجامی ئەم لێکترازانانەی نێوان هێزە سیاسیەکانو خەڵکو دەسەڵات، ئایندەی ئەم هەرێمە بەرەو کارەساتی گەورە دەبات، کەواتە خێرە چارەسەری هەنوکەیی ئەم کێشانە ناکرێتو دەیانەوێت شاهیدی مەرگی دەستکەوتە بەدیهاتوەکانو لەگۆڕنانی خەونی سەدان ساڵەمان بین؟!.

ئاخۆ دەبێت ئێمەش هەلە هەمیشەییەکانی مێژوی گەلەکەمان دوپاتبکەینەوە، ئەی بۆ نابێت پەندێک لەمێژو وەرگرین، بۆ تەنها جارێک ئێمەش بەعەقڵو لۆژیک لەگەڵ قۆناغەکەدا مامەڵە بکەین، وەک هەر میللەتێکی دیکەی ئەم سەر زەمینە بەئامانجەکانمان شادبین، یان هەر ئەوەیە ئێمە هەر دەبێت خۆخۆرو دوژمنی خۆمانو ژێردەستو پاشکۆی داگیرکەران بین، ئەمێستا دەپرسم دونیا گۆڕا، سەردەم گۆڕا، هاوکێشەکان هەمو گۆڕاون، کورد هەرگیز لەئاستی نێودەوڵەتیدا وەک ئێستا خاوەن ناو و سەدا نەبوە، خۆشبەختانە ئێمەو زلهێزەکان لەیەک بەرەداین، پەیوەندی دیپلۆماسیو سەربازی ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆمان هەیە، ئایا ئەمجارەیان مەلۆکان دەکەین بەشارا، یان خەرمان دەدەین بەبادا؟!.

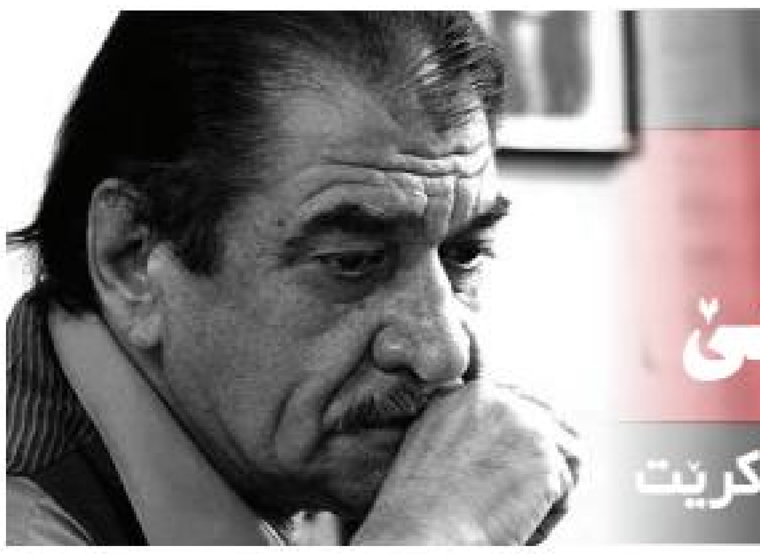

لەسێیەمین ساڵیادی کۆچکردنیدا

مەراسیمی یادکردنەوەی شێرکۆ بێکەس بەڕێوەدەچێ

ئەمساڵیش خەڵاتی شێرکۆ بێکەس دابەشناکرێت

سلێمانی، ڕاڵاو ڕۆژگار:
بەبۆنەی یادی سێیەمین ساڵەی کۆچی دوایی شاعیری گەورەی گەلەکەمان مامۆستا شێرکۆ بێکەس، ڕۆژی ٢٠١٦/٨/٤ دەزگای چاپو پەخشی سەردەم، لەسەر مەزاری شاعیر، مەراسیمی یادکردنەوەکە ڕێکدەخات.

لەمبارەیەوە (هیوا قادر) ئەندامی ئەنجومەنی دەزگای سەردەم بە (چاودێر)ی ڕاگەیاند: لەمەراسیمەکەدا وتەی بنەماڵە، وتەی دەزگای چاپو پەخشی سەردەم لەلایەن مامۆستا (ڕەوف بێگەرد)ەوە دەخوێندرێتەوە، پاشان پێشکەشکردنی پارچە مۆسیقایەک لەلایەن (تیپی ژێدار)و پێشکەشکردنی گۆرانیەک لەلایەن هونەرمەند (ناسری ڕەزازی)یەوە، دواتریش خوێندنەوەی هەڵبژاردەیەک لەشیعرەکانی شێرکۆ بێکەس، لەهەمان ڕۆژداو بۆماوەی سێ ڕۆژ لەگەڵەری سەردەم، کاتژمێر ١٠ی بەیانی تاکو ٦ی ئێوارە، پیشانگەیەکی کتێب لەلایەن هەمان دەزگاوە بۆ کتێبو بڵاوکراوەکانی دەزگای سەردەم دەکرێتەوە.

ناوبراو وتیشی: مەراسیمی یادکردنەوەی ئەمساڵ وەکو ساڵانی تر وەهایەو هیچ شتێکی تایبەتمەندی تێدا نییە، گەرچی ساڵی یەکەم خەڵاتی دامێنانی تێدابو درایە (بەختیار عەلی)، بەڵام ئەم دو ساڵەی دوایی بەهۆی ناهەمواری باری داراییەوە ئەو خەڵاتەی تێدا نییە.

ماڵی سینەما، کەمپینی پاڵپشتیی (فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی دهۆک) ڕادەگەیەنێ

» زانا حەمە غەریب: ڕاگرتنی ئەو فێستیڤاڵە، بڕیارێکی کوشندەیە

چاودێر: تریفە حەسەن:
دوای ئەو بڕیارەی کە ڕۆژی ٢٠١٦/٧/٢٥، سەبارەت بەڕاگرتنی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی دهۆک درا، ماڵی سینەما بەمەبەستی پشتیوانی بۆ بەردەوامبونی ئەو فێستیڤاڵە کەمپینی (پاڵپشتیی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی دهۆک) ڕادەگەیەنێ.

سەبارەت بەڕاگرتنی ئەو فێستیڤاڵە، (زانا حەمە غەریب)، سەرپەرشتیاری ماڵی سینەما بە (چاودێر)ی ڕاگەیاند: لەکاتێکدا فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی دهۆک، لەماوەی سێ خولی ڕابردوی خۆیدا، توانیویەتی خزمەتێکی گەورە بەبواری هونەری فیلمسازی بکاتو توانی ببێتە پردێکی گەورەی پەیوەندی کولتوری نێوان فیلمسازانی کوردو بیانیو کۆمەڵێک لەسینەماکارانی بەناوبانگی جیهان، سەرەڕای ئەوەی سەدان فیلمی جیهانیو کوردییان بەباشترین کوالیتی بەبینەری کورد ئاشنا کرد، ئەتوانین بڵێین، فێستیڤاڵی نێودەوڵەتیی دهۆک، بەهەمو پێوەرێک، یەکێک بوە لەباشترین فێستیڤاڵەکان لەناوچەکەداو توانی متمانەی سینەماکارانو هەوادارانی سینەما بۆ خۆی دەستەبەر بکات.

سەبارەت بەڕاگرتنی ئەو فێستیڤاڵەیش وتی: ڕاگرتنی ئەو فێستیڤاڵە بڕیارێکی کوشندەو زیانێکی گەورەیە لەڕەوتی هونەری فیلمسازی و پێویستە لەسەر حکومەتو وەزارەتی ڕۆشنبیریو کۆمپانیاکانی کەرتی تایبەتو هونەرمەندان پشتیوانی خۆیان بۆ ئەم فێستیڤاڵە ڕابگەیەنو ڕێگە نەدرێت ماندوبونو شەونخونی ساڵانێکی ئەوانەی لەپشت سەرکەوتنی فێستیڤاڵەکەوە بون لەناو ببرێتو ڕاگرتنی فێستیڤاڵی دهۆک ببێتە دەسپێکێک بۆ ڕاگرتنی چالاکییە هونەرییەکانی تر لەکوردستان، داواکارین لەسینەماکارانو هونەرمەندانو ڕۆشنبیرانی کورد پشتیوانی لەم کەمپینە بکەن.

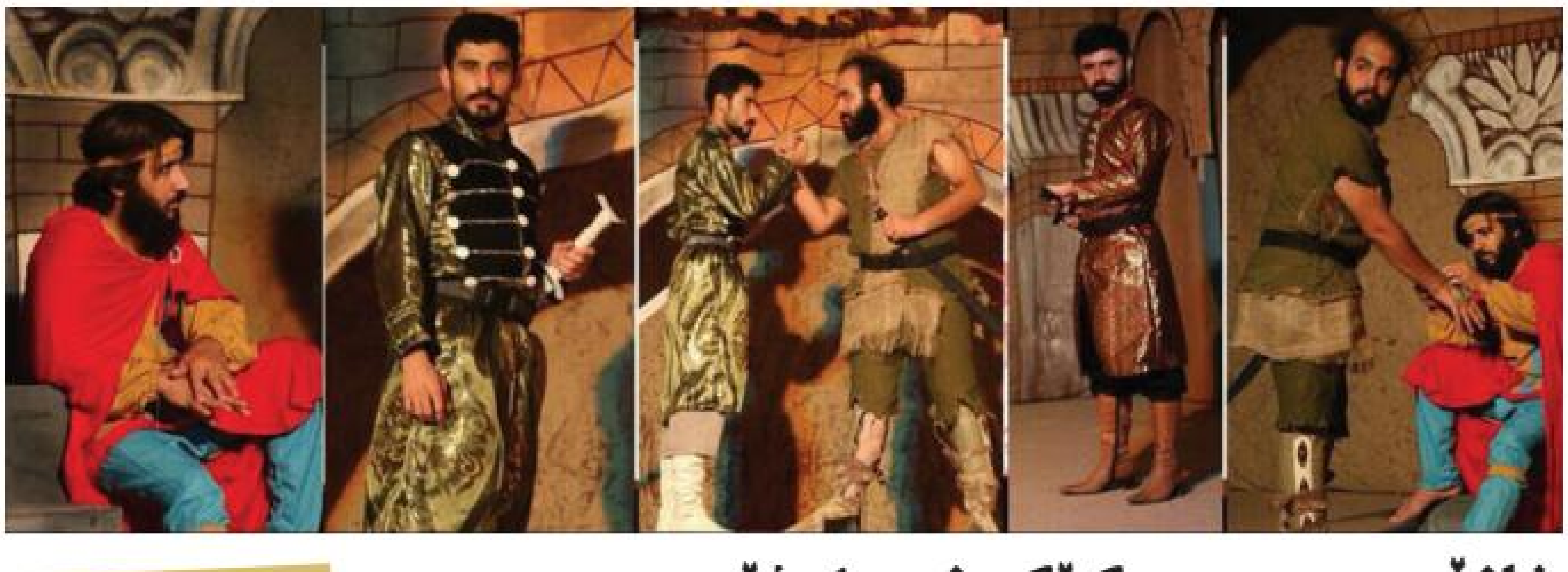

شانۆیی (من یەکێک نیم لەئێوە) لەسلێمانیو دەربەندیخان نمایشدەکرێ

چاودێر: تریفە حەسەن:
بەسپۆنسەری ڕێکخراوی هاوکاری ئەڵمانیو مۆزەخانەی کولتوری شار، دوای ئەوەی ڕۆژانی ٢٥-٢٠١٦/٧/٢٦ لەهۆڵی ڕۆشنبیری شاری کفری، گروپی شانۆیی (ڕوبەند)، شانۆیی (من یەکێک نیم لەئێوە)ی نمایشکرد، بڕیارە بەمنزیکانە لەشاری سلێمانیو دەربەندیخان نمایشبکرێتەوە.

ئەم شانۆییە لەنوسینی (بەختیار عەلی) یەو ئامادەکردنی دەق (دڵشاد حسێن) و هونەرمەند (زەنگین ئیبراهیم) کاری دەرهێنانی بەئەنجامگەیاندوەو هەریەک لەهونەرمەندان (چیا نوری، ڕەوەند حەسەن، دلاوەر نوری، مەریوان کەریم) ڕۆڵی تێدا دەبینن.

سەبارەت بەم کارە شانۆییە، هونەرمەند (مەریوان کەریم) کە ڕۆڵی سەرەکیی تێدا دەبینێ بە (چاودێر)ی ڕاگەیاند: ئامانج لەم شانۆییە ئەوەیە کە دەبێت خەڵکی بزانێت لەهەناوی شۆڕشدا چی دەگوزەرێت، چۆن دەسەڵاتی بۆگەن شکست دەهێنێ، دیسانەوە ئاوڕدانەوەیەکە لەمێژوی سەرکردەی خائین، پێویستە بەخەڵکی بڵێین ئەوەی حوکمی دیکتاتۆری بەسەر میللەتدا دەسەپێنێ، ڕۆژێ دێت لەقەفەزی زیندانەوە بەدەنگێکی کرخو بێزار هانا بۆ میللەتەکەی دێنێ، یاخود لەئاست هاوڕێکانیدا سەری شۆڕ دەکات.

زیاتر ئاماژەی بەناوەڕۆکی شانۆییەکە داو وتی: ئەم شانۆییە بۆ فراوانکردنی دیدی کۆمەڵگەو هێنانە پێش چاوی بینەرو خەڵکی ئێستایە، بۆ تێگەیشتن لەمێژو، جەنگو ململانێ.

شێوەکارێکی کورد لەسوید بەشداری پێشانگەیەکی هاوبەش دەکات

چاودێر: تایبەت:
بڕیارە ڕۆژانی ٤-٢٠١٦/٨/١٤، هونەرمەندی شێوەکار (ئاریان ئەبوبەکر)، وەک کوردێک بەشداری پێشانگەیەکی شێوەکاری هاوبەش لەشاری ستۆکهۆڵمی سوید بکات.

سەبارەت بەم پێشانگە شێوەکارییە هاوبەشە، ئاریان ئەبوبەکر بە (چاودێر)ی ڕاگەیاند: ئەم پێشانگەیە لەشاری ستۆکهۆڵم بەبەشداری ٢١ هونەرمەند کە لەوڵاتانی جیاوازەوە هاتون دەکرێتەوە، منیش وەک کوردێک بانگهێشتی ئەم پێشانگەیە کراوم.

دەربارەی سەفەرو کارەکانیش وتی: ئێستا لەخۆئامادەکردندام بۆ سەفەرکردن بەرەو سوید، هەر هونەرمەندێک بەدو تابلۆ بەشداریدەکات، دەبێ لەوێ تابلۆکان دروست بکەینو دواتر ئەو پێشانگە هاوبەشەی پێبکەینەوە، ئەمە بەرنامەی ئەو پێشانگەیەیەو دروستکردنی تابلۆکان لەوێ ئەو مەرجەی لەسەرە.

ڕەخنەی چاودێر

٥١٤

سەرپەرشتیار: سامی هادی

ژمارە (٥١٤) دووشەممە ٢٠١٦/٨/١

پاشکۆیەکی هەفتانەی ڕەخنەیی ئەدەبی ڕووناکبیرییە

www.chawdernews.com

rakhnachawder@gmail.com

تازەترین وتاری

شێرزاد حەسەن

لاپەڕە (٢)

سێ ساڵ لەمەوبەر

شێرکۆ بێکەس بە پاسکیلێکەوە جیهانی بەجێ هێشت

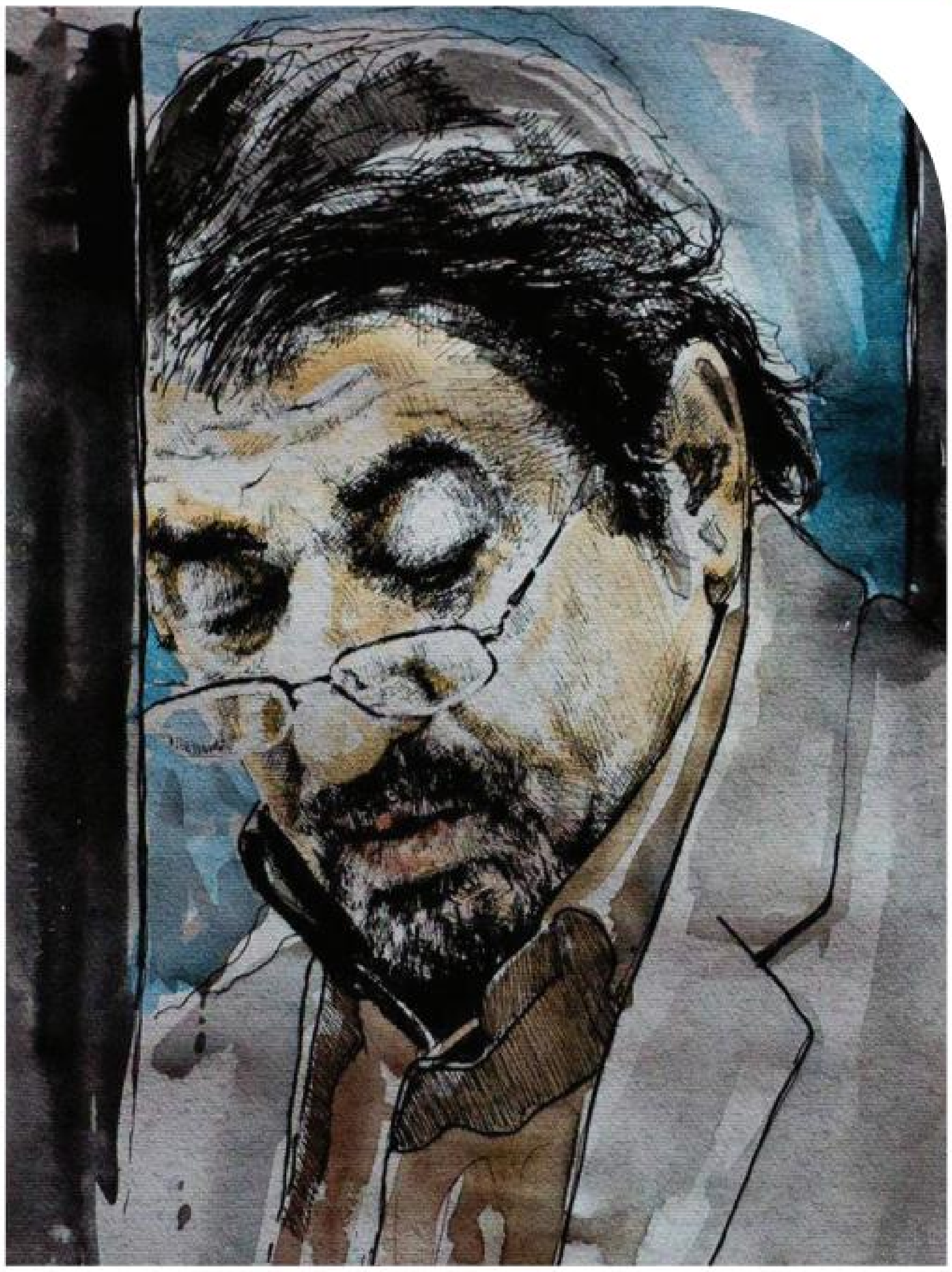

کاری هونەرمەند چنوور عوسمان

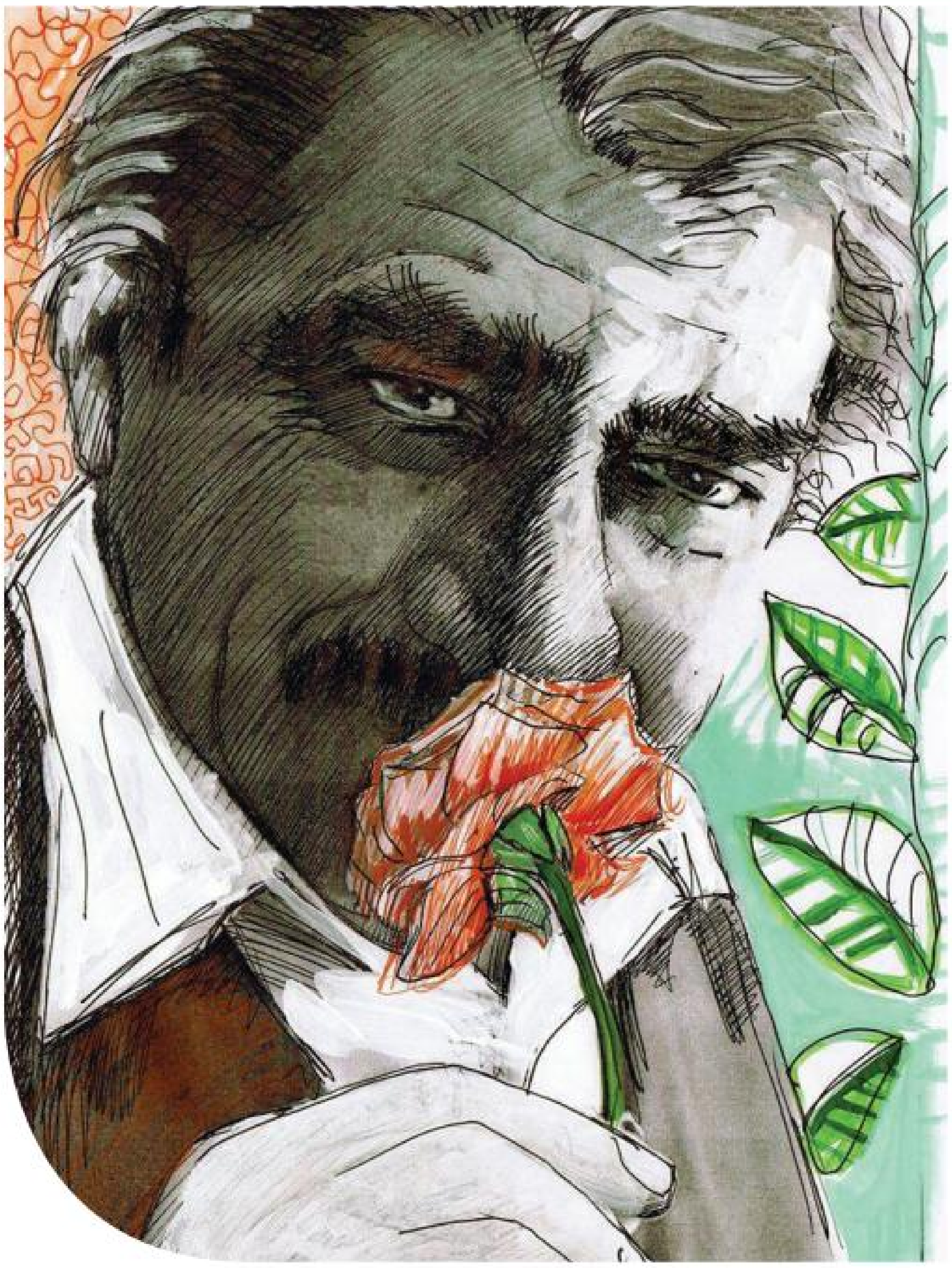

کاری هونەرمەند ئاریان ئەبووبەکر

رەخنەی چاودێر

سێ ڕۆژی تر دەبێ بڵێین: سێ ساڵ لەمەوبەر، شاعیرێک بەو پاسکیلەوە کە هێشتا کەس نەیبینیبوو، کتێبەکان و خوێنەرەکانی پێکەوە بەجێ هێشت. ئەوەی بۆ هەمیشە وەک پرتریتێک لە زەینی ئێمەدا دەمێنێتەوە؛ پیاوێک بوو کە هەمیشە جگەرەکەی لەسەر لێو بوو. ئەو بە شێوەیەکی بەردەوام، وەک کارێکی هەمیشەیی، هەم شیعری دەنووسی و هەم جگەرەی دەکێشا، هەرگیزیش کوردەی بەجێ نەهێشت. ئەمەش یەکێک بوو لە شانازییەکانی، چونکە ئەو بە پڕ واتای وشە، شێرکۆ بێکەس بوو؛ ئەو شاعیرەی کە دەیویست شیعرەکانی کەسی هەموو مرۆڤێکی کورد بن.

ڕەنگە بۆ شاعیرێک کە تا لە ژیاندا بوو هەموو شتێکی (بە چاک و خراپەوە) لە بارەوە نووسرا، ئێستا قسە کەمتر بێت، بەڵام هەر بەو بۆنەیەوە کە سێ ڕۆژی تر ساڵڕۆژی مردنەکەیەتی، مەرگ لای ئەو لە بابەتە هەرە جددییەکانی نێو ئەدەبیات بوو. بەدەر لەوەی کە کتێبی «ڕەنگدان»ـی بە ڕەنگی ڕەش-وەک سمبولی مەرگ، کۆتایی پێ هێنا، هاوکات بەردەوامیش شیعر و کتێبی بۆ مەرگی هاوڕێ و کەسایەتییە ئەدیب و هونەرمەندەکانی کورد دەنووسی. هەر ئەمە دەکرێت وەک ڕووبەڕووبوونەوەیەکی مەرگ ببینین، یان تێگەیشتنێکی قووڵتر لەو چەمکە کە تەنیا لە ڕێی ئەدەبیاتەوە دەتوانین لێی نزیکتر ببینەوە، بەڵام سەرەنجام دوور لە زێدەکەی خۆی و لە سەرماوسۆڵەی وڵاتێکی تردا، کە سوید بوو، مەرگی ئەزموون کرد. ئەوکاتیش، جگە لە کتێبەکانی و پاسکیلێک (کتێبێکی تەواونەکراوی) کە هێشتا کەس نەیبینیبوو، هەروەها تەپڵەکێکی جگەرە کە ئەمجارەیان هیچ فلتەرێکی تێدا نەبوو، هیچی بەجێ نەهێشت، چونکە لە دواڕۆژەکانی ژیانیدا جگەرەی لێ قەدەغە کرابوو، بەڵام وەک هاوڕێکانی ئەو چەند ڕۆژەی کۆتایی ژیانی دەیگێڕنەوە، بەردەوام پاکەت و چەرخ و تەپڵەکەی لەسەر مێزەکەی لە بەرامبەر خۆی دادەنا، وەک ئومێدێک کە بتوانێت بۆ جارێکیش بوویت ڕووبەڕووی ئەو ڕەنگە ببێتەوە کە هەموو ڕەنگەکانی تر دادەپۆشێت، بەڵام سەرەنجام ئەو مرد و ئەستێرەکان هێشتا لێرەن.

من بۆ دەمرم

ئەی ئەستێرەکان بۆ نامرن!

شێرکۆ بێکەس بە کتێبەکانی ڕووبەرێکی گەورەی لەسەر نەخشەی شیعری کوردی بۆ خۆی داگیر کرد، مەبەست لەمە تەنیا ئەو ژمارە زۆرەی کتێبی شیعریی نییە کە چاپی کردن، بەڵکو جیهانبینیی شیعری ئەو و جۆری تێڕوانینی شیعریی بۆ چەمک و ڕووداو و خودی شیعر وای کردبوو کە لەگەڵ هەر کتێبێکیدا قەڵەمڕەوی ئەدەبیاتەکەی لە شیعری کوردیدا فراوانتر ببێت.

شێرکۆ بێکەسیش یەکێک بوو لەو شاعیرانەی کە پێی خۆش بوو ڕۆژێک لە ڕۆژان بتوانێت ڕۆمانێک بنووسێت، بەڵام هەرگیز نەیتوانی، هۆکاریش تەنیا شیعر بوو. شیعر هەرگیز نەیهێشت شێرکۆ بێکەس ببێت بە ڕۆماننووس. گەرچی چەندین جاریش هەوڵی دا، بەڵام زمانێکی شیعری کە بەسەر پەخشانی ئەو شاعیرەدا زاڵ بوو، هەمیشە ڕێی لێ دەگرت و ڕکێفی (ڕۆمانە سەرنەکەوتووەکانی) لە دەست دەردەچوو. ڕەنگە هەر ئەمەش بێت وای کردبێت لە «کورسی»ـیەوە دەقی واڵا بخولقێنێت و لە یەک کاتدا هەم شیعر بخوێنیتەوە، هەم پەخشان، هەم چیرۆک و هەمیش دەقی شانۆیی. ئەمەش وای کردبوو یەک چەمک، یان یەک ڕووداوی ئەدەبی، لە چەند دەلاقەیەکی جیاوازەوە ببینێت، کە هەر ئەم کردە ئەدەبییەش تێڕوانینێکی جیاوازی بۆ خودی شیعر و جۆری جیهانبینیی شیعریی لای ئەو و خوێنەرەکانی دروست کرد.

شێرکۆ بێکەس، کە لە ٢ی ٥ی ساڵی ١٩٤٠، لە سلێمانی لە دایک بوو، هەر لە یەکەم کتێبییەوە (تریفەی هەڵبەست) دەردەکەوێت کە مەیلێکی یەجگار زۆری بۆ وشەی کوردی هەیە. هەستیاریی ئەو بەرامبەر وشەکان، لە ساڵانی دواتری هەڵکشانی ئەزموون و پرپەرەمیدا زیاتر دەبینرێت، کە نەختەنەختە ڕووی کردە فەرهەنگەکانی وەک «هەنبانەبۆرینە» و «خاڵ» و چەندان فەرهەنگی تر... و وشە لەبیرکراو و پەخسیرکراوەکانی نێو ئەم فەرهانگەی گواستەوە بۆ نێو زمانێکی شیعری. بە دیوێکی تردا، هاوکات ئەو ڕزگارکەری وشە بوو. وشەی جوانی کوردی کە لە هەر دەقێکی درێژیدا هەوڵی دەدا زیاترین وشەی فەرهەنگی لە دێڕی زۆر گونجاوی شیعرەکانیدا بەکار بهێنێت؛ بەم جۆرەیە کە زمان دەتوانێت فراوانتر و دەوڵەمەندتر ببێت، بەڵام سەرەنجام یەک وشە پێشی بە هەموو چالاکییەکانی شێرکۆ بێکەس گرت، کە ئەویش مەرگ بوو. وشەیەک کە تا شیعر و ژیان مابێت، نابێتە وشەیەکی فەرهەنگی و هەڵبگیرێت.

ماوەتەوە بە خوێنەران ڕابگەیەنین، کە لە ساڵڕۆژی مەرگی شێرکۆ بێکەسدا، لە ڕۆژی ٤ی ئەم مانگەدا، کاتژمێر ٧ی ئێوارە، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، لەسەر گڵکۆی شاعیر، لە پارکی ئازادی، مەراسیمێک، بە ئامادەبوونی نووسەران و بنەماڵەی شێرکۆ بێکەس، ڕێک دەخات. لەم مەراسیمەدا جگە لە چەند وتارێک هێندێک لە شیعرەکانی بێکەس لە لایەن هەڵۆ شێرکۆ بێکەسەوە دەخوێنرێنەوە. هاوکات گرووپی ژێداری سلێمانییش پارچەمیوزیکێک پێشکەش دەکات. لە لایەکی تریشەوە هەمان ڕۆژ لە گەلەریی دەزگای سەردەم، پێشانگای کتێبەکانی ئەو دەزگایە بە داشکانی ٥٠٪ دەکرێتەوە.

باڵندە زەردەکان لە عێراقەوە

سێ پرسیار لە کوین پاوەرز

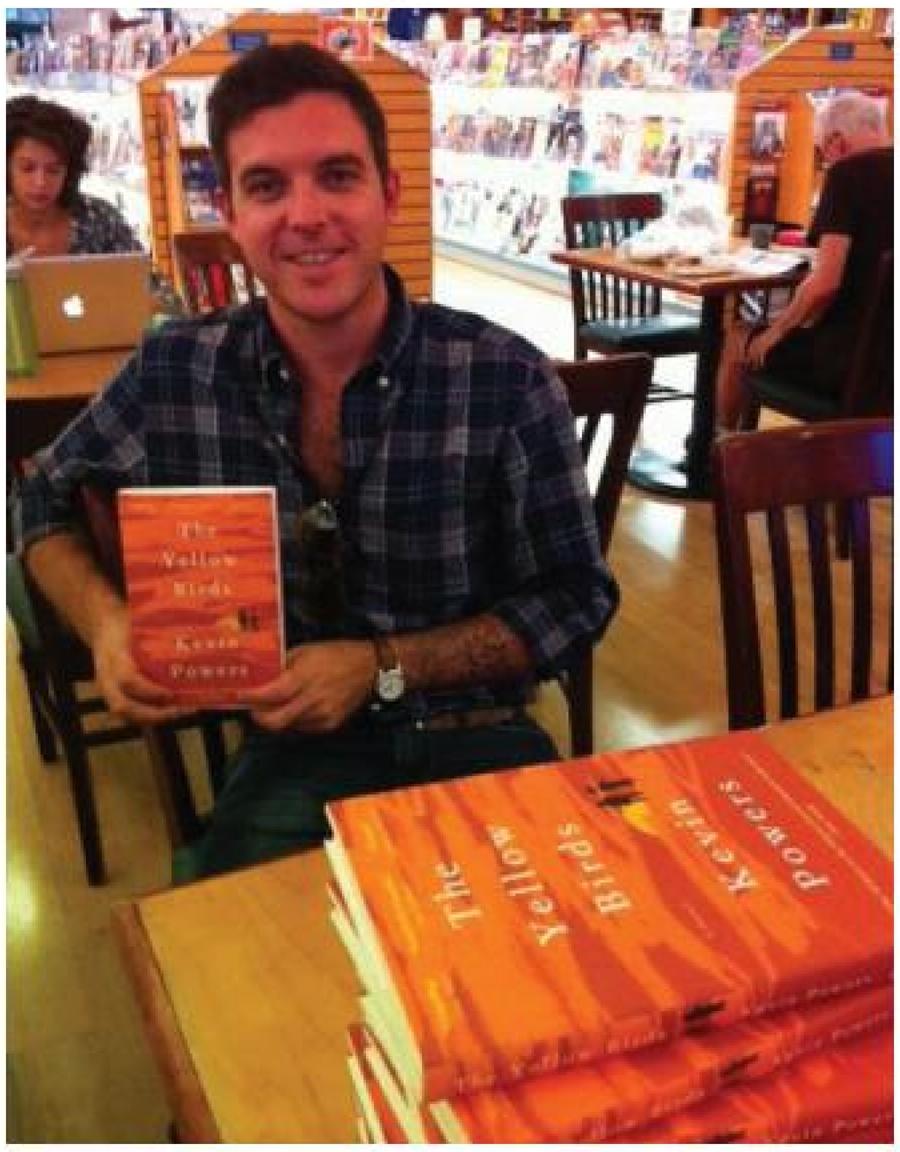

و: شەماڵ وەلی

کوین پاوەرز، لەدایکبووی ١٩٨٠، شاعیر، نووسەر و سەربازی پێشووی سوپاسی ئەمەریکا، لە حەفدەساڵیدا چووە ڕیزی هێزی سەربازییەوە و لە ٢٠٠٤دا چوو بۆ عێراق و تا ساڵێک لەوێ شەڕی کرد. ڕۆمانی «باڵندە زەردەکان» ڕیوایەتی پاوەرزە لە جەنگی عێراق، کە دەستبەجێ دوای بڵاوبوونەوەی نیو یۆرک تایمز وەکوو شاکارێکی کلاسیک لە ئەدەبیاتی جەنگدا ناوی هێنا و خستییە لیستی دە باشترین ڕۆمانی ساڵی ٢٠١٢ـەوە. ڕۆمانی «باڵندە زەردەکان» گەیشتە قۆناغی کۆتایی خەڵاتی میللیی ڕەخنەگرانی ئەمەریکا و سەرەنجام توانی خەڵاتی کتێبی یەکەمی گاردیان و خەڵاتی پێن هەمنگوەی بباتەوە.

«جەنگ دەیویست ئێمە لە بەهاردا بکوژێت.» ئەمە ڕستەی دەستپێکی ڕۆمانی «باڵندە زەردەکان»ـە؛ سەرەتایەکی بەهێز بۆ ڕیوایەتی مەرگ و دۆستی. باڵندە زەردەکان گێڕانەوەی ژیانی دوو سەربازە، جان بارتێلی بیستویەکساڵە و دەنیل مۆرفی هەژدەساڵان، کە هاوکاتی ئەوەی لە گەرمەی جەنگدان لە ئالەعفار، درێژە بە ژیان دەدەن.

پ: تۆ شاعیریت و ئەمە لە ڕۆمانی «باڵندە زەردەکان»ـدا بە وردی هەست پێ دەکرێت. ئایا ئەم کارەت بە شێوەیەکی ئاگایانە بۆ ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ خامیی دایەلۆگەکاندا ئەنجام دا؟

کوین پاوەرز: نەک تەنیا بۆ ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ خامیی دایەلۆگەکاندا، بەڵکوو بۆ ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ خامیی ئەزموونی مرۆییدا. لەم بارەیەوە شتەکە هەر بەم ئاراستەیەیە، نەک بە ئاراستەیەکی دیکە. بۆ نیشاندانی دۆخی ڕۆحی و زەینیی سەرباز بارتێل، بە قووڵی هەستم بەوە دەکرد کە دەبێت زمان باڵادەست بێت. زمان لە ڕاستیدا کۆمەڵەیەکە لە دەنگەکان و نیشانەکان، کە بەیانکەرەکەی شتێکە بە دەروونی سەری ئێمەدا تێدەپەڕێت.

پ: گوتووتە، کاتێک لە عێراق گەڕاویتەوە، هەموان لێیان پرسیویت لەوێ چی ڕووی داوە. ئایا پێت وایە ڕۆمان باشتر لە ڕاپۆرتی ڕۆژنامەوانی دەتوانێت وردەکاری و حەقیقەتی جەنگ بە خەڵکی بگەیەنێت؟

کوین پاوەرز: ناتوانێت ئەم کارە بکات. بڵکوو بە جۆرێکی تر جێبەجێی دەکات. سوودێک کە چیرۆک هەیەتی ئەوەیە کە دەتوانێت چاوەڕوانی پێچەوانە بکاتەوە، بە تایبەت لە بارەی جەنگەکانی ئەو ناوچەیەوە کە ماوەیەکی زۆرە بەردەوامن. بە تەواوی ڕوونە کاتێک توندوتیژی بۆ ماوەی دە ساڵ بەردەوام نیشانی خەڵکی بدرێت، ئەوا ئەو خەڵکە پێی ڕادێن. هێندێک کات هونەر دەرفەتی ئەوەمان دەداتێ کە شتێک بە شێوەیەکی تازە ببینین.

پ: ڕۆمانەکەی تۆیان، باڵندە زەردەکان، بە «بەرەی ڕۆژئاوا ئارامە»ی ئیریش ماریا ڕیمارکە «کەچ ٢٢»ی جۆزێف هێلەر و «ئەو شتانەی بە کۆڵ دەیانبەن»ی تیم ئۆبراین بەراورد کردووە.

کوین پاوەرز: ئەم کتێبانە بۆ من زۆر بە نرخن. حەز دەکەم ناوی «مەدیتیشن لە گرین»ـی ستیڤن ڕایت، نووسەری ئەمەریکی لەدایکبووی ١٩٤٦ و شیعرەکای یووسف کمۆنیاکا، شاعیری ڕەشپێستی ئەمەریکایی، لەدایکبووی ١٩٤١، بەرم.

من ڕۆمانی «باڵندە زەردەکان»م بۆ ئەوە نووسی تا بڵێم لە عێراقدا چی ڕووی دا. لە ڕۆمانی «باڵندە زەردەکان»ـدا هەوڵم داوە حاڵەتی نێوان خۆف و ئیدراک نیشان بدەم. ئەم حاڵەتە یەکێک لە تایبەتمەندییە سەرەکییەکانی ئەزموونی جەنگە؛ بەوپەڕی هێز و کتوپڕییەوە دێت و تۆ بۆ درکێکی لەسەرخۆ و قۆناغ بە قۆناغ دەرفەتت نییە. من تەنیا هەوڵم داوە نزیکەی دە لە سەدی ئەوەی لە عێراقدا تێپەڕی، نیشانی ئەو کەسە بدەم کە ڕۆمانەکەم دەخوێنێتەوە.

جەنگ دەیویست ئێمە لە بەهاردا بکوژێت

ڕاویی ڕۆمانی «باڵندە زەردەکان» پێشتر لە شیعرێکیشمدا دەرکەوتووە. ئیدەی ئەم سەربازە بەر لەوەی بمەوێت ئەم ڕۆمانە بنووسم بە نیگەرانییەکانییەوە لای من دەرکەوتبوو. لە ڕاستیدا، هەمان ئەو تۆخمانەی نێو شیعرەکە، هەمان ئەو پرسیارانە، بەردەوام لە زەینمدا دەهاتن و دەچوون. ئەمە وای کرد نوسخەی جۆراوجۆر لەم شیعرە بنووسمەوە، ئاخری پێویستم بە نوسخەیەکی مەزنتر بوو، کە ئەویش ڕۆمانە.

بەڵگەنامەکانی دادگاییکردنی "گوڵەکانی خراپە"ی بۆدلێر

و. لە عەرەبییەوە: نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد

بەشی سێیەم

دابینیی بەڕێز پینار بریکاری جێگری گشتیی ئیمپراتۆری

دادوەریکردنی کتێبێک لەسەر ڕیسواکردنی ئیتیکی گشتی، هەمیشە مەسەلەیەکی هەستیارە. ئەگەر ئەم دادوەریکردنە سەرکەوتوو نەبوو، ئەوا دەبێتە جۆرە سەرکەوتنێک بۆ دانەرەکە، چونکە پێشتر خۆی وا پیشانداوە کە هەستی بە چەوساندنەوە کردووە. دانەری کتێبەکە -لەم سکاڵایەی ئێستادا- بەچەشنێک دێتە لاتان کە لەلایەن چەندین نووسەری گرنگ و چەندین ڕەخنەگری جدی، پارێزگاری لێدەکرێ، گەواهیی ئەو نووسەرانە ئەرکی جێگری گشتی پەکدەخات.

سەرباری ئەمە، بەڕێزان من دوودڵ نیم لە ئەمەگ و وەفام بۆ جێگرایەتیی گشتی. لەراستیدا ئێمە ئەو پیاوە دادگایی ناکەین، بەڵکو کتێبەکەی دادگایی دەکەین، ئینجا من ئەنجامی دادوەریکردنەکە سەرقاڵم ناکات، بەڵکو زانینی ئەوەی کە ئاخۆ (دادوەریکردنەکە) دامودەزگایە.

شارل بۆدلێر سەر بەهیچ قوتابخانەیەک نییە، ئەو تەنها دوای خۆی دەکەوێت. پرەنسیپ و تیۆری بۆدلێر بریتییە لە وێنەگرتنی هەموو شتێک و ڕووتکردنەوەی هەموو شتێک. ئەو لە قووڵاییە هەرە شاراوەکەیدا سروشتی مرۆڤایەتیی هەڵداوەتەوە، بۆ بەدیهێنانی ئەمەش، دەنگ و قیژەیەکی بەهێزو کاریگەر بەکاردەهێنێت، لەمەشدا زیادەڕۆیی دەکات، بەتایبەتی لەلایەنە هەرە دزێوەکانی، زیاد لەپێویست قەبەیان دەکاتەوە، لەپێناوی خوڵقاندنی هەست و دەربڕینەکان.

بەمجۆرە شارل بۆدلێر دژی هەموو شتێکی کلاسیکی و تەقلیدییە، بەتایبەتی شتی ڕۆتین و بێزارکەر کە ملکەچی هیچ نابێت جگە لە شتی دروستکراو.

دادوەریش بەهیچ جۆرێک ڕەخنەگرێکی ئەدەبی نییە تا هەڵوێستی خۆی ڕابگەیەنێت لە بەرامبەر شێوە جیاجیاکانی هەڵسەنگاندنی هونەرو حوکمدان لەسەری. ئەو بەهیچ جۆرێک دادوەری قوتابخانە (هونەری)یەکان نییە، بەڵام یاسادانەرەکە ئەرکێکی دیاریکراوی پێ سپاردووە. لە قانونەکانی ئێمەدا یاسادانەر سەرنجی خستۆتە سەر تاوانی ڕیسواکردنی ئیتیکی گشتی. ئەم جۆرە تاوانەی بەچەند سزایەکی دیاریکراو سزا داوە، دەسەڵاتی دادوەرییشی سەرپشک کردووە لە دەستنیشانکردنی ئەوەی تا چەندە ئیتیکی گشتی ئیهانە کراوەو ئاخۆ ئەو ئیهانەکردنە سنووری بەزاندوە. دادوەر پاسەوانێکەو نابێت بهێڵێت سنوورەکان کراوەبن. ئەمەیە ئەرکی دادوەر.

لێرەدا و لەم کێشەیەدا، ئایا پێویستە جێگری گشتی زیادەڕۆیی بکات لە بەئاگابوون و بێداربوونەوە. فەرموو ئەمە دەعواو سکاڵاکە. جا بۆ ئەوەی ئەم دەعوایە شیبکەینەوە، با چەند پارچەو چەند کۆپلەیەک لەدیوانەکە بهێنینەوە.

سەیری لاپەڕە ٥٣ بکە لەدیوانەکەدا، شیعری ژمارە ٢٠، بەناونیشانی «گەوهەرەکان»، لەم شیعرەدا سێ پارچەی لێ دەخوێنمەوە کە لەلای ڕەخنەگرێکی زۆر لێبوردە، ئەم سێ پارچەیە وێنەیەکی شەهوانی-ئاڵۆوشی پێکدەهێنێت کە ئیهانەی ئیتکی گشتی دەکات:

باسک و لاقەکانی، ڕان و کەمەری
دەڵێی بە زەیت نەرم کراون،
وەک باڵندەی سەقاوش شەپۆل دەدەن
لەبەرامبەر نیگا تیژو هێمنەکانی مندا گوزەریان دەکرد
سک و مەمکەکانی، لە هێشووە مەی دەچوون

●●●

دەهاتە پێش، بەلەنجەولارێکی لەفریشتەی خراپە پتر، دەهاتە پێش
تا ئەو خۆشنودییەم بشێوێنێت کە ڕۆحم سوکنایی پێ دەهات
تا لەسەر ئەو بەردە کریستاڵییە رایمالێت
کە بەتەنها هێمن هێمن لەسەری دانیشتبوو

پێم وابوو چی دەبینم، لە وێنەیەکی نوێدا
ئەو ڕان و پوزانە دەبینم
کە ئاڵاون بە قەدی کوڕێکەیەکی کۆسەوە
قەدوباڵای، کەمەرو سمتی دەربەپەڕاند
لەم دەرکەوتنە قۆزەرەو پێستقاوەییەدا
چرۆ و سەوزی گەلێ قەشەنگ بوو.

لە لاپەڕە ٧٣ و لەشیعری ژمارە ٣٠دا بەناونیشانی «لیسێیە« ئەم دوا کۆپلەیەتان بۆ دەخوێنمەوە:

دەیمژم، تا ڕۆ و کینەم بشارمەوە
ڕووەکی خۆشنودی لەملاو ئەولای
ئەو سینە دڵڕەقەی، هەرگیز
هیچ دڵێکی تیادا زیندانی نەکردووە

لەلاپەڕە ٩٢ و لەشیعری ژمارە ٣٩دا بەناونیشانی «بۆ ئەو کچەی گەلێک گەشاوەیە«، چۆن لەم سێ کۆپلەیە تێدەگەن کە خۆشەویستێک بۆ عەشیقەکەی وتووە:

بەمجۆرە دەمەوێ، شەوێک
کاتێک زەنگی شەهوەت لێدەدات
بەبێدەنگی و.. وەک ترسنۆکێک
خۆم بخزێنمە نێو گەنجینەی جەستەتەوە.

جەستە گەشاوەکەت بژار بکەم
سینە لێبوردەکەت زامدار بکەم و
برینێکی گەورەو قوڵ
لە کەمەرە حەپەساوەکەتدا چێ بکەم.

ئەی شیرینە سەرگێژکەرەکە
لەمیانی ئەم لێوە تازانەوە
ئەم لێوە زۆر بەزەتاو جوانانەوە
زەهری خۆمت تیادا پەخش دەکەم،
ئەی خوشکەکەم.

لەلاپەڕە ١٨٧ تا لاپەڕە ١٩٧، هەردوو شیعری ژمارە ٨٠ و ٨١ بەناونیشانی «لیسبوس» و «ژنە نەفرەتلێکراوەکان»، دەبێ ئەم شیعرانە هەر هەمووی بخوێنرێنەوە؛ لەدرێژەی ئەم دوو شیعرەدا، ڕەفتاری لیسبیانەکان (سوحاقیەکان) بەڕوونی دەبینن.

لەلاپەڕە ٢٠٦دا شیعری ژمارە ٨٧ بەناونیشانی «گۆڕانکارییەکانی ژنە خوێنمژێک» بەم دێرانە دەست پێدەکات:

لەگەڵ ئەوەشدا ژنەکە، بە زارە شیرینەکەی
وەک مارێک لەسەر پشکۆی ئاگر، لوول بووە،
دەستەکانی بە ستیانەکەی دەخوراند،
ئەم وشە بۆنخۆشانەی هەڵدەڕشت:
- «من، دوو لێوی تەڕو پاراوم هەیە،
دەشزانم هەستی دێرین، لەقووڵایی سەرنوێندا ون دەبێت
هەموو فرمێسکەکان لە مەمکە قوتەکانم وشک دەکەمەوە
وادەکەم پیرەکان وەک منداڵ قاقا لێبدەن
بۆ ئەو کەسەیشی کە بە ڕووت و قووتی و
بەبێ سەرپۆش دەمبینێت، من شوێنی
مانگ و خۆرو ئاسمان و ئەستێرەکان داگیر دەکەم،
من، ئەی خزمەتکارە ئازیزەکەم، شارەزای شەهوەتەکانم،
کاتێکیش لەنێوان باسکە ترسناکەکانم پیاوێک دەخنکێنم
یان کاتێک مەمکەکانم بۆ گازلێگرتن جێدەهێڵم
من لەوێدا سوزانی و شەرمنم، پەرت و پتەوم
تەنانەت لەم ڕووژانە تێرەدا، فریشتە پەژمورەکان
لەپێناوی مندا نەفرەت لەخۆیان دەکەن!»

گومانی تیا نییە کە دواتر بۆدلێر دەڵێ لەم کۆپلەیەی خوارەوەداو بەنووسینی ئەم دێرانەی تر، شتێکی پێچەوانەی کردووە:

کاتێک هەموو مۆخی نێو ئێسکەکانی مژی،
بەخاوخلیچکی ئاوڕم لێدایەوە
تا ماچێکی پێ ببەخشم،
هیچم نەبینی جگە لە مەشکەیەکی لینجی
پڕ لە کێم و زوخاو.

ئایا پێتان وایە دەکرێ، بەنیەتێکی باشەوە، هەموو شتێک بوترێ ، دەکرێ وێنەی هەموو شتێک بگیرێ، هەموو شتێک ڕووت بکرێتەوە؟ بەمەرجی ئەوەی کە دواتر قسە دەربارەی قێزەونییەک بکرێت کە داوێنپیسی بەرهەمی هێناوە، دیسان وێنەگرتنی ئەو نەخۆشیانەی لەو داوێنپیسیەوە دێن.

بەڕێزان، وابزانم ئەو چەند کۆپلە شیعرەی بۆم خوێندنەوە بەسە بۆ ئەوەی جەخت لە بوونی ئیهانەکردنی ئیتیکی گشتی بکەینەوە. ئیدی یان ئەوەیە هەست بە حەیاو شەرمکردن بوونی نیە، یان بەچاوقایمی سنووری ئیتیک بەزێنراوە.

ئیتیکی ئاینی بەقەدەر ئیتیکی گشتی شوێنی ڕێزێکی گەورە نییە، بۆ ئەم حاڵەش سەرنجتان بۆ ئەم شیعرانە ڕادەکێشم: «نکوڵیی سان پییر»شیعری ژمارە ٩٠ لاپەڕەی ٢١٧، «هابیل و قابیل» شیعری ژمارە ٩١ لاپەڕەی ٢١٩، «نزاکانی شەیتان» شیعری ژمارە ٩٢ لاپەڕەی ٢٢٢، «مەیی بکوژ» شیعری ژمارە ٩٥ لاپەڕەی ٢٣٥.

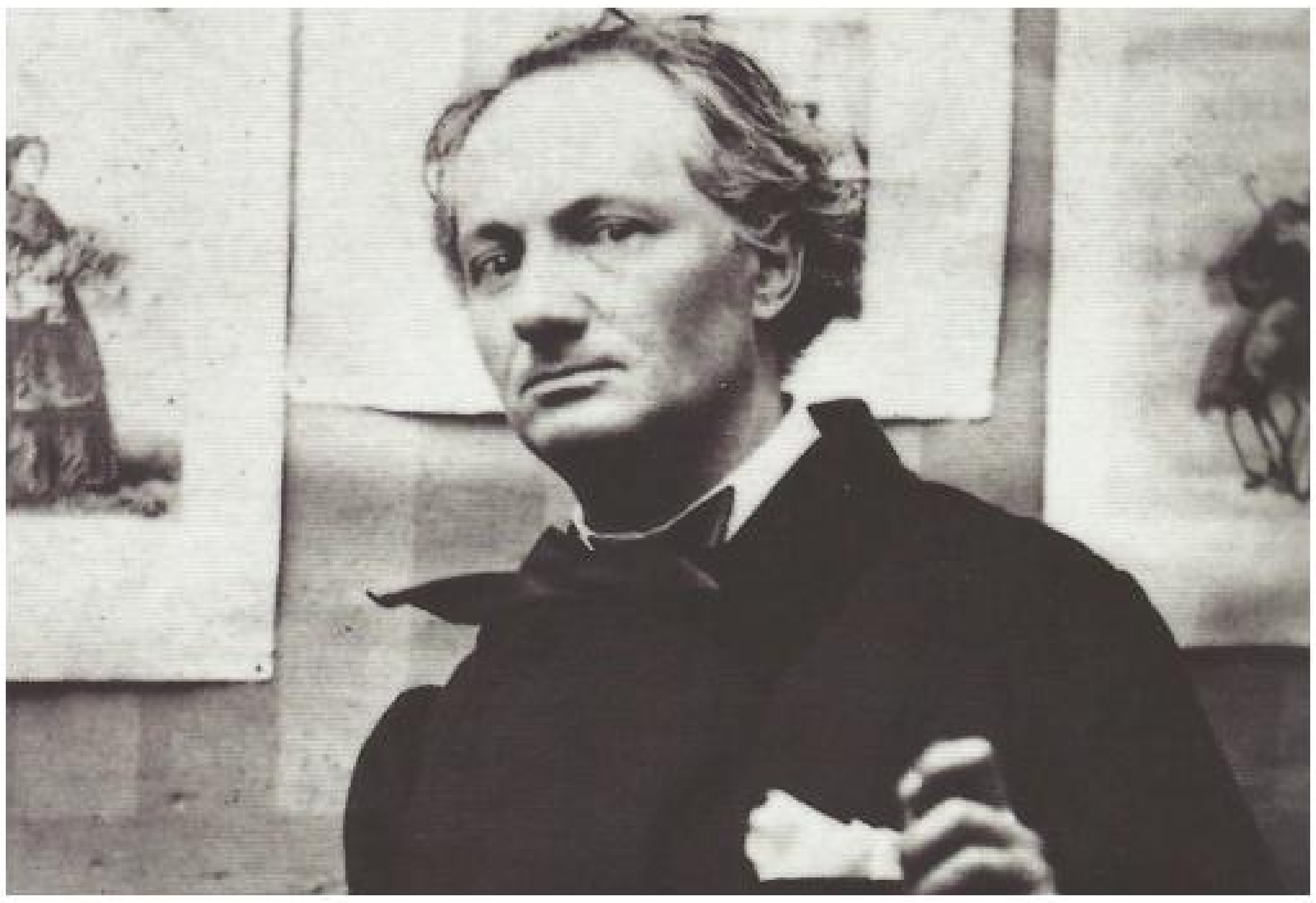

شارل بۆدلێر سەر بەهیچ قوتابخانەیەك نییە، ئەو تەنها دوای خۆی دەکەوێت. پرەنسیپ و تیۆری بۆدلێر بریتییە لە وێنەگرتنی هەموو شتێك و ڕووتکردنەوەی هەموو شتێك

ڕۆمانی منداڵانی گەڕەك و شكستی زمانی دایك

شێرزاد حەسەن
(١-٢)

●دەستپێکی ڕۆمانەکە بۆ خۆی لەو ساتەوەختەوە دەست پێدەکات کە نزیکمان دەخاتەوە لە کۆتایی پێکەوە بەستنەوەی هەر سێ تاقی: ڕابردوو، هەنووکە و داهاتوو، بەو مانایەی کە داهاتوو زادەی هەنووکە و ڕابردووە.

وەک شوێن: کتێبفرۆشی ئاکادیمیایە کە (سیسیلیا) دوای ٢٥ ساڵ بە نیازە (د.گۆستاف لۆنگفیست)ی باوکی ببینێت کە بۆ واژۆکردنی ڕۆمانی «منداڵانی گەڕەک» ئامادە بووە، بە واتا هەر لە دوای دەسپێکی ڕۆمانەکەوە «هیوا قایەر» وەک ڕۆماننووس و هەقایەتبێژ خۆی لە پشت «گۆستاف»دا دەشارێتەوە.

دیارە «سیسلیا» نیگەران و گیرۆدەی جیابوونەوەی دایک و باوکی بووە، ئەو وەختەی باوکە بە چیرۆکی دەست تێکەڵکردنی (یولیا)ی هاوسەری دەزانێت لەگەڵ «جۆرج» ناوێکی ئەفریقایی، لە میانەی گەشتێکیان بۆ (تانزانیا) کە نیازی هاتنەکەشیان لە پێناو یارمەتیدان و کارکردن بووە لە ئۆردوگای پەنابەرانی «هوتوو»ییەکاندا. (جۆرج)ی ئەفریقایی وەک یاوەری ژنە و مێردەکە خۆی تەرخان کردووە، سیسیلیا لە «تانزانیا» لە دایک دەبێت، تۆرانی «گۆستاف» لەوەوە سەرچاوە دەگرێت کە خانمەکەی دانی پێدا دەنێت کە نازانێت (سیسیلیا)ی کچی: (جۆرج)ی دۆست یان گۆستاف-ی مێردی باوکییەتی.

لێرەدایە کە هەر لە سەرەتاوە دەکەوینە ناو سێگۆشەی ململانێی سۆزداری کە بۆ هەمیشە بە هاتنی قاندڕ و غەریمێک چیرۆکی عیشقێک هەڵدەوەشێتەوە، کە «ژانری فیکشن» لە کلاسیکەوە تاوەکو ئێستا وازی لەو گەمەیە نەهێناوە کە فەزایەکی درامی بە ڕۆمان بەخشیوە.

هەر لە سەرەتاوە دەکەوینە ناو گەمە و نیازی بەدکارانەی «سیسیلیا»ی هیپیی ئاکار کە مەرجی بۆ باوکی داناوە کە نامەیەکی عاشقانە و ئیرۆتیکی خۆی بۆ «گوڵ محمد»ی دڵداری بئاخنێتە دوتوێی ڕۆمانەکەوە، سەرباری نامەیەکی دایکی کە زۆر ڕووت و هەوەسبازانە نووسیوویەتی، لە ساتەوەختێکی نۆستالگییانە، یادی گۆستاف-ی کۆنەمێردی کردۆتەوە، تێهەڵکێشکردنی هەر دوو نامەکە تۆڵەیە لە باوکی و ئازاردانی کە دڵڕەقی سیسیلیای کچی دەنوێنێت. بە گەڕانەوە بۆ ئەو پۆرترێتەی کە بۆ سیسیلیا ڕەسمکراوە کە وەک کچە هیپییەکان خۆی نواندووە: بە خۆی و پشتێنە پان و بە فیشەکرێژراوەکەی، نەخشی دوو دڵۆپ خوێنی بەری چاوانی کە سیمبولی لێکترازانی دایک و باوکی بووە. پۆستاڵی ڕەشی، لێوی ڕەشی، گۆرەوی موشەبەک و دڕێندراوی، ئەو هەستەمان قووڵ دەکاتەوە کە ئەم یاخی و دژەباوە و سڵ لە هیچ ناکاتەوە.

سیسیلیا ئیمزاکردنی باوکی بۆ ڕۆمانەکەی دەکات بە بیانوو بۆ بینینی باوکی، سەرباری ئەوەش مەراقێکی پیس و کونجکۆڵ دنەی دەدات تا بزانێت ئاخۆ باوکی ئەو نامەیەی خستۆتە ناو ڕۆمانەکەی کە بۆ گوڵ موحەمەدی دڵداری ناردووە کە وەک پەناهەندە لە سوید ژیاوە.

دیارە ئێمە بە درێژایی ڕۆمانەکە گەشتێک بە ناو بەشێکی زۆری ڕووداوەکاندا دەکەین، لەتەک ئانوپۆ و چنینەکەی وەک چەق و ڕۆحی دەقەکە کە گێڕانەوە هەڵگری هەموو پایەکان و کۆکەرەوی ماجەرا و ڕایەڵەکان و وردە مێژووی چارەکە سەدەیەکە لە ژیانی ڕامیاری و کۆمەڵایەتی ئێمەدا.

ئێمە لەم ڕۆمانەدا لە بازبازێندایین لە نێوان دوو جوگرافیادا: سوید و کوردستان وەک هەرێمێکی نۆستالژیا و بەرجەستەکردنی قۆناغی شۆڕشی شاخ و زیندەگی شارۆمەندانە بە مانا نێگەتیفەکەی کە پڕە لە بڕێکی زۆر لە توندوتیژی و مەرگەساتی بەردەوام، بە تایبەتی کە منداڵانی گەڕەکە هەژارنشینەکان تیایدا گیرۆدەن، هەر هەمووشی لەسەر زاری (گوڵ محەمەد)ەوە بە ئێمە دەگات، کە خۆی ئەکتەرێکی سەرەکی ناو ڕووداوەکانە، کە دوای هەوڵ و کۆششێکی زۆر و کەین و بەینێکی بێ وچان (گۆستاف)ی نووسەر و دەروونناس ناچار و قایل دەکات کە ژیانی ئەم لە ڕۆمانێکدا یاداشت بکات، کە هاوکات لەباری دەروونییەوە کۆمەک بەو قوربانییە دەکات وەک ڕۆماننوس و دەروونناس، تاوەکو بیسەلمێنێت کە «ئەگەر مرۆڤ توانای گێڕانەوەی لە دەستدا، هەر هەموو شووناسی دەکەوێتە مەترسییەوە. لاپەڕە/١٧» وەک دکتۆر گۆستاف ئاماژەی پێدەدات:

« تا مرۆڤ لە بەردەم کەسێکدا دەستنەکات بە گێڕانەوە، نازانێت لە کوێی دونیادا وەستاوە/هەمان لاپەڕە«

کەرەستەی خاوی ڕۆمانەکەش قوتوویەکی پڕ لە نامەیە، سەرەتا دکتۆر گۆستاف نایخوێنێتەوە، لە میانەی شەوێکی خەوزڕاندا دەست دەکات بە خوێندنەوەی نامەکانی «گوڵ محەمەد»، نامەکان تکاکارانە بوون کە ئەم وەک دکتۆر و نووسەر لە ڕووی مرۆییەوە بەرپرسە کە گوێ لە نەخۆشەکانی بگرێت.

گوڵ محەمەد داوای لێدەکات ژیانی بکات بە ڕۆمان. بەڵام گۆستاف وەک دکتۆرێکی ڕەوشتپارێز لە خۆی دەپرسێت: ئایا هەموو بەسەرهاتێک بە کەڵکی نووسین دێت؟ مۆراڵی دکتۆر ڕێگا نادات کە ژیانی تایبەتی نەخۆشەکانی بکات بە کەرەستەی نووسین.

گۆستاف وەک سیماناسێک هەست دەکات کە گوڵ موحەمەد هی فەرامۆشکردن نییە، هەڵبەتە لە نائاگاهی خۆیدا ئەو مەراقەش هانی دەدات کە «گوڵ محەمەد» یار و دڵخوازی سیسیلا-ی کچی بووە، هاوکات خەونی گۆستاف وازهێنان بووە لە دەروونناسی بە نیازی ڕووکردنە نووسین.

لەم ڕۆمانەدا شوێن بە مانا کۆن و باوەکەی ٔهەستی هاونیشتمانی تێدا نییە، بەڵکو جوگرافیایەکە بۆ جەنگ و ململانێ و سەرگەردانی، بەڵام زەمەن و شوێن وەک هەڵگری ڕۆحی لۆکاڵی بوونی هەیە. وەک ئەوەی گەر ئەو شوێن و کاتە نەبێت، بوونی وەها کارەکتەر و ڕووداوگەلێک مەحاڵە، واتا ئێمە یادەوەریمان ئامادە دەکەین بۆ خولقانی ژینگەیەکی پڕ لە توندوتیژی، باوەجوو.. چەندە واقیعییە، ئەوەندەش خەیاڵئامێزە. زەمەنێک و گۆڕەپانێکە بۆ پەڕینەوە لە زمانی دایکەوە بۆ زمانی باوک، واتا لە شکستی زمانی دایکەوە بۆ زاڵبوونی زمانی ستەمکارانەی باوک: زمانێکی زبر و بارگاوی بە هەموو میراتی ستەم و چەوساندنەوە و مەرگدۆستی، کە درێژکراوەی هەمان قۆناغی منداڵی و هەرزەییە.

سەرزەمینێکە کە کۆی وردەکاری دەقەکە لە ناو خۆیدا کۆ دەکاتەوە، ڕاستگۆیی لە مێژووەکەدا هاوشانە بە ڕاستگۆیی لە هونەردا، مامەڵەکردنێکی ئاسۆیی و ستوونییە لە تەک کۆی پەیکەر و ساختمانی ڕۆمانەکەدا.

هەڵبەتە بە گشتی دیاردەی ٔنامێژوویی بۆ خۆی لە ئەدەبی داستانئامێزی ئێمەدا لە کەم ئەزموونییەوە بووە، لە پاڵ ئاشنانەبوون بە یاسا و ڕێساکانی هونەری داستاننووسی کە خودی مێژووەکە ڕەسمی ئەو پەیوەندییە دەکات لە نێوان پارچەکانیدا، ژمارەیەکی کەمی ڕۆمان و چیرۆکمان دەست دەکەوێت کە بکەوێتە دەرەوەی ئەو هەڵاوێردکردنە، نووسەر ناچار نییە بەوەی ڕێز لە شوێنە ڕاستەقینەکانی ناو جوگرافیایەکی دیاریکراو بگرێت، مافی ڕەوای نووسەرە کە لەو لەیەکچوونە نزیک بێتەوە یان دوور بکەوێتەوە، کە لەم ڕۆمانەدا هەوڵێکی شێلگیرانە بەم ئاراستەیەدا هەیە.

شوێن لەم ڕۆمانەدا بۆ خۆی ڕوو هەڵمالینە لەسەر کەسانێکی پەراوێزخراو نەک دیار و پایەدار. ڕادەی کاردانەوەی خودی گەڕەکە میللییەکە وەک ژینگەی ڕۆمانەکە کاردانەوە و کاریگەری خۆی داناوە لەسەر هەر جووڵە و ڕەفتارێکی هەرزەکار و تۆلازەکان، بگرە بڕی توندوتیژی ئەو گەڕەکە میللییانە لە سەدەی بیستەمدا خەسڵەتی سەپاو و زاڵ بووە، کە دواتر دەبێت بە سەرزمین و سەرچاوەیەک بۆ ململانێی خوێناوی حیزبەکان، بە درێژایی نیو سەدە، کە درێژکراوەی شەڕە گەڕەک بوون، ئامادەگی زەق و ڕەنگدانەوەی پتری لە ناو دونیای هونەر و ئەدەبدا بەرجەستە دەبێت، بۆ ئەوەشیان زیانێکی بریندار و بریندارکەر کۆی پەیکەری داستانەکە داگیر دەکات.

کەواتە ئێمە بە تەنیا ماجەرای منداڵانی گەڕەک ناخوێنینەوە، بەڵکو کۆی کوچە و کۆڵانەکان و ماڵەکان و قوتابخانەکان و بازاڕ و خانەکانی دیکەی پەروەردە و شەڕ و جنێوەکان، سەرباری دابونەریتی قۆناغێکی ڕۆحی ستەمگەری باوکسالاری و دەرەبەگی خۆسەپێنەر، ڕەنگ و دەنگی زاڵی ڕۆژگارێکی جەنگئامێز کە هاوشانی ژیانێکە کە کارەکتەرەکان لێی بەهرەمەند نەبوون: ژیانێکی بزد و کوژراو. هەڵبەتە درێژەپێدەری هەمان دۆخی شەڕە گەڕەکە لە قۆناغی شاخیش خوێناوییانە هاوڕێکان سەنگەر لە یەکدی دەگرن.

ئایا دەکرێت گەڕەکێک وەک شوێن و زەمەن ململانێی کارەکتەرەکانی ببێت بە نموونە و نوێنەری شار یان هەتا وڵاتێک؟ بەڵێ دەکرێت هەڵگری هەموو خەسڵەتە جوان و ناشیرینەکانی شار و وڵاتێک بێت، ئەگەر گەڕەکی ناو ئەم ڕۆمانە شوێنێکی گریمانەکراویش بێت، با ڕەهەندێکی واقیعیشی هەبێت، بەڵام بەو مانایە نایەت کە هێزی ئەوەمان لێبستێنێتەوە کە مەزەندەی شوێنێکی دیکە نەکەین کە ئێمەش تیایدا ژیا بین، ڕۆمانەکە نەخشی خۆی لەسەر خەیاڵی ئێمە بەجێدێڵێت بە بێتەوەی واقیعێکی پڕ لە توندوتیژی کۆنکریتی لە یاد بکەین.

گەرچی شوێن لە ژێر بارستایی ئەو هەموو هەرا و زەنا و بە یەکدادانی مەردومەکان بە یەکدیدا دەکشێت و لە خەیاڵی ئێمەدا بەرەبەرینتر دەنوێنێت، پتر کارەکتەرەکان وەک کۆمەڵێک مێردمنداڵی بێزمۆت و بەلەسە فەزایەکی پڕ لە زبروزەنگ دروست دەکەن، هەمیشە چیرۆک و ڕۆمانی ئێمە هەوڵیداوە باس لەو زەبروزەنگە بکات کە گەڕەکە میللی و هەژارنشینەکانی پێدەناسینەوە، گەرچی بەو مانایە نایەت کە خواپێداوەکان لە شەڕانگێزی بە دوور بن، بەڵام لە ڕووکەشدا، لەسەر ئاستی واقیع بوو بێت یان فانتازی، وا دەرکەوتوو کە ژینگەیەکی خراپ هەر دەبێت هەژاری و نەخوێندەواری تیایدا سەرەوەر بن.

وەک ژینگە کۆی فەزاکە ساز و ئامادەیە بۆ بەرپابوونی ڕۆحی توندوتیژی، چونکە هەموویان کەوتوونەتە ناو تۆڕێکی گەورە و ورد چندراو بۆ نەشونماکردنی ڕۆحێکی سادیستانە و دەمارگیری، لە نێو دۆخێکدا کە سیستمێکی (هایراکی - هەرەمی - قووچەکی)، لە باری پلە و پایەی کۆمەڵایەتییەوە، وایکردووە هەمووان یەکدی بچەوسێننەوە، وەک دەرئەنجامێکی ناچاری ناژاوژێکردنی

هەر هەمان ژینگە و ئەتمۆسفێری خوێناوی شاخ و براکوژی بۆ خۆی درێژکراوەی هەمان فەزای شەڕە گەڕەکەکانە لە شارەکانی کوردستاندا

زەبروزەنگێکی نەبڕاوە، بەو مانایەی کە بە بێ ئەو تۆڕی ستەمە کەسیان ناتوانن زیندەگی بکەن، لەوێدایە کە هەمووان دەبن بە عاشقی دەستەڵاتخوازی، خاوەن خەسڵەتی کەسییەتی خووگرتوو بە (سادۆ ـ ماسۆشیزم)، کەسانێک کە چێژ لە ئازاردانی بەرامبەرەکانیان وەردەگرن، هاوکات وەک دەردەدارێکی ماسۆشی لەزەت لەوەش دەکەن کە ستەمیان بەرامبەر بکرێت. لە ڕاستیشدا بە درێژایی مێژوو کۆمەڵگایەک نادۆزینەوە کە بەم دۆزەخی ستەم و چەوسانەوەیەدا تێپەڕ نەبوو بێت. بەڵام بۆ هەنووکە و لێرەدا کە وەک جوگرافیا بە ڕۆژهەڵات ناسراوە، ئێمە لە ناو جەرگەی ئەم زەماوەندی خوێنبارانەدا سەرمەستانە هەڵدەپەڕین، بە ناوی خۆشەویستی خودا و نیشتمان و خەڵکەوە گەورەترین قەسابخانەمان ڕازاندۆتەوە.

بۆ سەلماندنی ئەم هەقیقەتە تاڵە نووسەر بەربەرینترین پانتایی بۆ خوێناویترین دیمەنی ناو سترک و یاریگاکەیەک بە ئێمە ئاشنا دەکات کە لەبری ئەوەی ئەو کوڕە گەنجانە سەرمەستی گەمە و کەیف و خۆشی بن، بەوپەڕی دڕندەییەوە یەکتری دادەپاچن و دەکوژن، پارادۆکس و ئەوەسەکە لەوەدایە کە یاریگا و سترک دەکەن بە قەسابخانە و گۆڕستان.

هەبووە، بە تایبەتی لە شەستەکانی سەدەی بیستەمدا، کە لە هەموو پارچەکانی کوردستان هەمان تراژیدیا دووبارە بۆتەوە. ئەوەش بەو مانایە نایەت کە کۆی شۆڕش و بزافی کوردی لە شاخدا بەر نەفرەتی ململانێی براکوژی و ناکۆکی نێوان حیزبەکان بکەوێت، وەلی گومانکردن لە خودی ئەو شۆڕشە گەلەک ڕەوایە، نائومێدی ملیۆنەها لە خەڵکی ئێمە لەمڕۆکەدا گەورەترین بەڵگەیە.

«هیوا قادر» لە هەر دوو ڕۆمانی (منداڵانی گەڕەک) و (منداڵێک لەسەر مانگ)ی خۆیدا هەوڵیداوە توێژی نەوجەوانان بکات بە کارەکتەری بەربڵاوی ناو دەقەکانی کە دەکرێت ڕووی لەو تەمەنە بێت کە تازە گەشە دەکەن و لە نێوان منداڵی و قۆناغی پەڕینەوە بۆ پیاوەتی هەڵزڕاو و دوو لەت بوون، نیگەران و بزێو و بێئۆقرە و وەستاو لە نێوان دوو هەڵبژاردندا کە پتر وەڵامدانەوەیە بە کۆمەڵگایەکی پاتریارکی، ئەوەیەکی دۆشداماو و لەتبوو لە نێوان ترانسیۆنی کۆن و تازەدا، عەقڵانی و ناعەقڵانیدا، زانست و میتافیزیک، زمانی سەردەستەیی و زێدە زبری باوکەکان و زمانی بندەستەیی و ڕۆحی شەرمنانە و شکستی دایکەکان، کە لە ئاکامدا بە سەرکەوتنی یەکەمیان کۆتایی هاتووە، کە بە ناو ڕۆحی ڕۆمانەکەدا پەرت و بڵاوە، کە ئاشکرایە کۆی فەزاکە بووەتە کۆسپ و بەربەست لەبەردەم گەڕانەوە بۆ هەوا و هەوەسی تەمەنی ناسکی ترانزشیناڵی نێوان منداڵی و قۆناغی باڵقبوون و خۆناسین، خودی ئەو زمانە زبر و پڕ لە تین و تاو و تەوژمەی نێرینەی زاڵ و زەبروەشێن، هەوڵێکە بۆ لاسایی کردنەوەی پیاوەکان کە بڕی توندوتیژی لە زماندا دەستکردی ڕۆحی شەڕانگێزی گەورەکانە بە مانای خۆسەپاندن و ستەمگەری، لە ناوئاخنی هەیکەلی ڕۆمانەکەدا ئەو دژوارییە لە زماندا بە زەقی دیارە، بە تایبەتی لە جنێوەکاندا کە گوزارشتە لە ڕۆحی سادیستی نێرانە بەرامبەر بە مێینە، هەمان میراتی پیاوەکانە کە منداڵەکان لە گەورەکانەوە بۆیان ماوەتەوە. پێویستیش بە نموونە هێنانەوە ناکات کە خودی ڕۆمانەکەی داگیر کردووە. هەر هەمان ستەم و ژیانێکی شێواو، بۆ قۆناغێکی دواتر کە تەمەنیان هەڵدەکشێت دەکەونە سەر سیخوڕی و یەکدی بە گرتندان، بە هەمان ڕۆحی تیغبازییەوە دەچنە شاخ، بە هەمان کینەوە، تێکەڵبوونی هەوا و هەوەس و نیازە خودگەراکان و بەستنەوەی بە ئایدیۆلۆژیاوە بۆ تۆڵەسەندنەوە لە یەکدی، نێربازی و دزی، ئەتک کردن، دەست تێکەڵکردن لە تەک ئاسایشدا بۆ تۆڵەکردنەوە لە یەکدی.. لەتەک دەیەها ئەنگی دیکە.

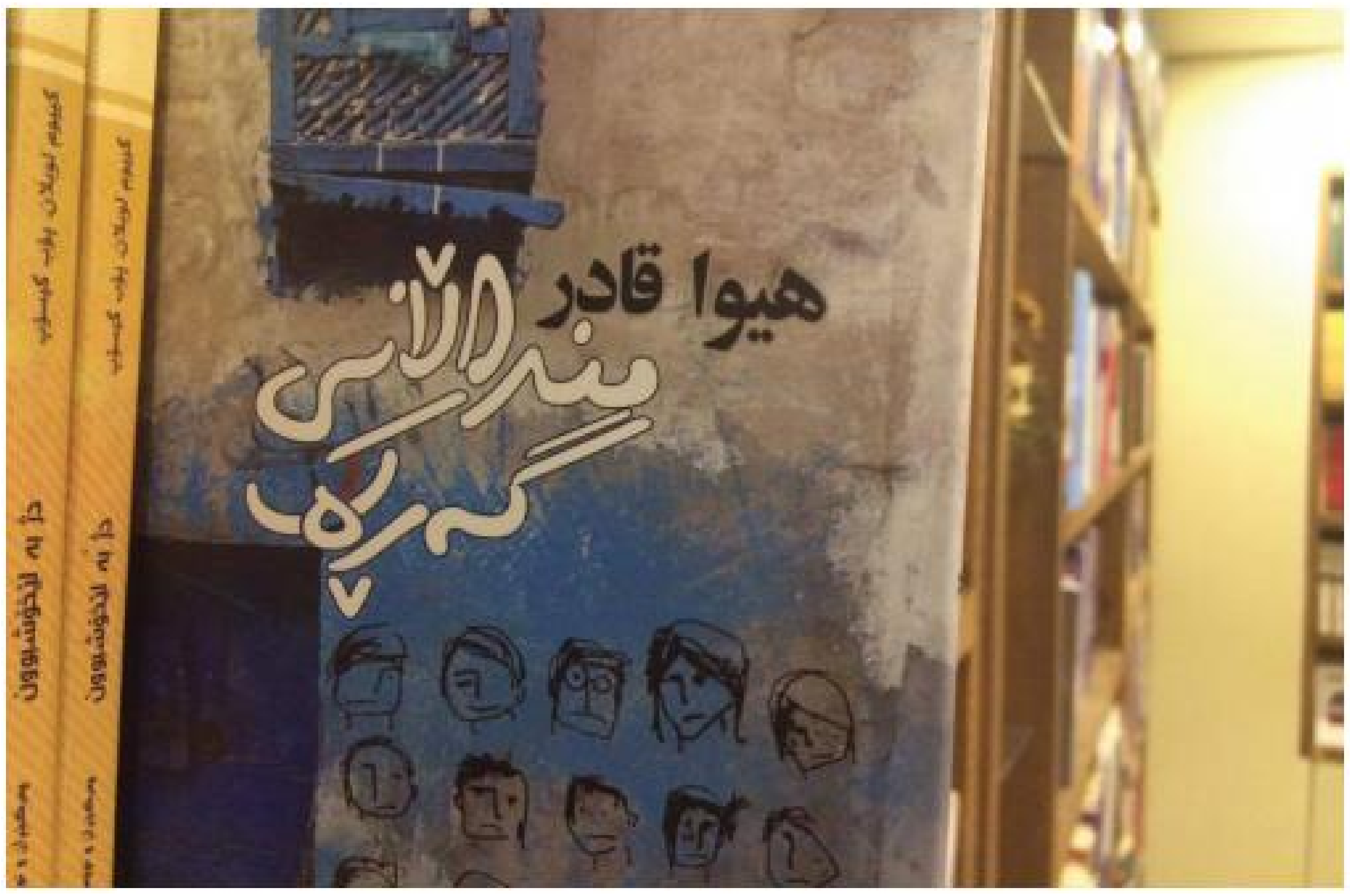

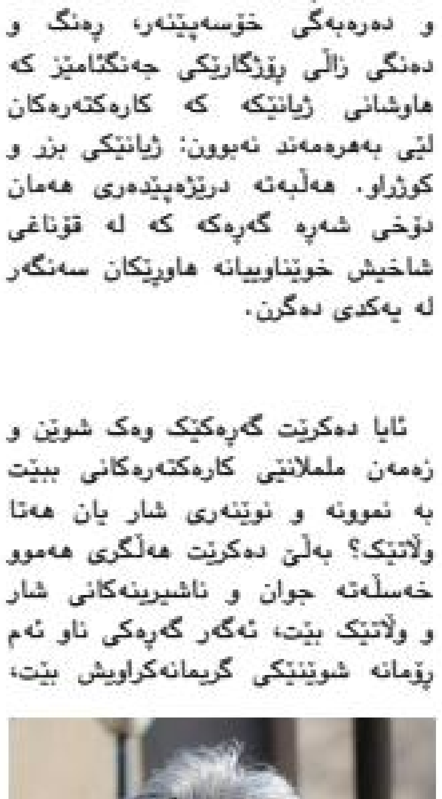

لەم ڕۆمانەدا هەر لە سەرەتاوە دەکەوینە ناو سێگۆشەی ململانێی سۆزداری کە بۆ هەمیشە بە هاتنی قاندڕ و غەریمێک چیرۆکی عیشقێک هەڵدەوەشێتەوە، کە «ژانری فیکشن» لە کلاسیکەوە تاوەکو ئێستا وازی لەو گەمەیە نەهێناوە

ناوێکی تر

بەیانییەک لەخەو ڕائەبم، ئەبینم کوژراوم،
بە فیشەک گشت ئازام خەڵتانی خوێن بووە
نە فریای چەند دێڕێ وەسێت و
نە پێڕاگەشتووم، بۆینباخی دواشیعرم ببەستم
ئەو بەیانییە ناو ئەنێم، سپێدەی جوودابوونەوە...
جوودابوونەوەی خۆم لە داوە وردەکانی ژیان
نیوەڕۆیەک، پێش ئەوەی سەرخەوێ بشکێنم،
هەست ئەکەم ساردوسڕ، ترپەیەک لە دڵم هەڵناستێ...
چەقۆیەک لە گیانما جێماوە،
چەقۆیەک، نازانم لەکوێوە ڕێی کەوتۆتە لای چەپی سنگم و
چۆڕە چۆڕ خوێنی پیا دێتە خوار
ئەو نیوەڕۆیە ناو ئەنێم، نیوەڕۆی بێئاگایی...
بێئاگایی خۆم لە جەستە و لە خوێن و هەناسەم
ئێوارەیەک بەر لەوەی دەست بەرم بۆ یەکەم تیکەنان
ئەبینم، سەری بڕاوم لە تەنیشت خۆمەوە کەوتووە
قرخەقرخ ئەمەوێ شتێک بڵێم و هاوارێک،
ئەو ئێوارەیە، جیاواز لە هەموو ساتەکان ناو ئەنێم...
ئێوارەی غەدرێکی بێڕەنگ و کۆستێکی ڕەنگاوڕەنگ
شەوێک، بەرلەوەی بخزێمە نێو جێکەم...
خۆم بە خنکاویی بە پانکەی ژوورەکەمەوە ئەبینم
ڕەنگزەردیم ئەچێتەوە سەر ڕووخساری منالێکی کەفتەکار
ئەو شەوە شایستەی ناوێکی زۆر سەیرە
ناوی... ناوی... ناوی ئەنێم...
شەوی هەڵهاتن لە مردن، پشتاوپشت تا بەر دەرگای مەرگ

بەیانییەک چاو ئەکەینەوە، ئەبینین کوژراوین
وەک شارەمێرووڵەیەک...
ئەوتی بەسەردا کرابێ...
یان دارستانێکی ژەهرخواردکراو
ئەو بەیانییە ناو ئەنێین...
سپێدەی غەفڵەتمان لە دڵڕەقیی دۆستەکانمان
نیوەڕۆیەک، بەر لە خواردنەوەی چایەکی شیرین
هەست ئەکەین خوێن لە دەمارەکانمانا چکی کردووە
خوێنێک، لە گەرمەی قووڵپدانا بوو
ئەو نیوەڕۆیە ناو ئەنێین...
نیوەڕۆی ڕژانی نامیهرەبانییە شاراوەکانی ئینسان
ئێوارەیەک پێش ئەوەی تەلەفیزۆن پێبکەین
سەری پەڕیوی خۆمان لەبەر قاچمانا ئەبینین
ئەو ئێوارەیە ناو ئەنێین...
ئێوارەی نووسینی سیناریۆی قەڵاچۆکردن
شەوێک بەرلەوەی بگەینە سەر پێخەفەکەمان
گوێمان لە قرخەی خنکانی خۆمان ئەبێ
ئەو شەوە ناو ئەنێین، ناو ئەنێین، ناو ئەنێین...
شەوی سڕینەوەی زەمین لە شوێنپێی یەکتر

مارت و نیسانی ٢٠١٦
ئەڵمانیا/کۆڵن

***

بەرزان هەستیار

ئێستا کاتی هەڵفڕینە بەرەو ئاسۆ

مردن وەك سەگێکی مات خۆی دەکاتە کۆڵانەکانی زیهنمدا
وەك چەقەڵێکی برسی، یەکبەیەکی خانەکانی مێشکم دەخوات
وەك ترسێکی نەفرەتی ئەندێشەم گرمۆڵە دەکات
لەوانەیە شەوێك بێت و لەژێر نووری مانگەشەودا خۆم بکوژم
لەوانەیە بە لێواری ئەستێرەیەك ڕەگم ببڕم
لەوانەیە مێشکم لەژێر قیتارێکدا بپژێنم
یان پاشماوەی ژەهری سوقرات هەڵقوڕێنم
لەوانەیە لە کەناری سپێدەیەکی تەماویی نێوڕۆحی باخچەیەکدا
سەری نەفرەتلێکراوم بە پەڕەی گوڵ بپەڕێنم

یان شەوێکی ساردی زستان
پیاوێك بە چەقۆی نیگاوە، بە پێڵاوی قوڕینەوە
خۆی دەکاتە ژوورەکەدا
نە دەزانم کە ئەو کێیە
نە دەزانم ناوی چییە
نە دەزانم مەخلوقی کام هەسارەیە
پیاوێکی بەرز و بەهەیبەت
چاوێکی وەك کاسەی خوێنە و چاوێکی وەك دەریا وایە
دەستێکی پڕ لە گولە و ئەو دەستەکەی چەقۆی تیایە

لە سادەیی چاوی ڕاستیدا خۆم دەبینی
خۆم دەبینی کە چۆن وەك شێت
پرچەکانم پەرێشانی دەستی با بوو
خۆم دەبینی بە شەوقەوە ڕامدەکردە سەر کێوەکان
دەمبینی چۆن بازم دەدا بەسەر جۆگەی شینی ئیمان
چۆن مەست دەبووم بە شەونمی سەرگولەکان
چۆن دەچوومە شاری ئەهمەق و بێنەقڵان
چ چاوێکی ساف و بێتاسەیە چاوی
فەراغ ڕێگاکانی چاوی پڕە لە چناری بەرز بەرز
پڕە لە گژوگیای کێوی
پڕە لە دارسێوی دڵتەڕ
پڕە لە تۆڵەکەی بێخەبەر
چ چاوێکی ساف و بێتاسەیە چاوی!

لە سادەیی چاوی ڕاستیدا خۆم دەبینی
من خەریکی هەڵکۆڵینی وێنەی خوا بووم
لەسەر کێوی بێڕەنگیی ئاو
من خەریکی چاندنی تۆوی ئەستێرە بووم
لەسەر ئاسمان
من خەریکی دروستکردنی پردێك بووم
لە نێوان نووری خۆر و مانگ
من تێشووی سەفەرێکم ئەبەست
سەفەر بۆ شاری گەڵایەك
سەفەرێك بۆ گڕی چرایەك
سەفەر بۆ نێوبێقەرارییەکانی عارفێك
بۆ نێو چرکەساتێك لە دێوانەگی
سەفەر بۆ نێو هەقیقەتێکی پەنهان
سەفەر لە بۆ سەرزەمینی وەڵامەکان

لەنێو چاویدا خۆم دەبینی
من خەریکی بەستنی باڵی کۆترێکی بریندار بووم
لە سادەیی چاوی ڕاستیدا
من لە ئەودیو گومانەوە
ژوورێکم بە سەت وشەی خۆشەویستی
بە سەت شکۆفەی نەوبەهار
بە ملیۆنێك گولەبەیبوون
بە سەبەتەیەك پێکەنین
بە هەگبەیەك پڕ لە ئاوازی چۆلەکە
بە دڵێکی پڕ لە عیشق
بە چاوێکی پڕ لە فرمێسك
لای خوا بەکرێ گرتبوو

لە ژوورەکەم من دراوسێی پیرەژنێکی سەرمەست بووم
لە ژوورەکەم دوو پەرداخی زێڕین هەبوو
کە شەوانە لەگەڵ ئەو ژنە مەستەدا
مەیمان دەخواردەوە و مەست دەبووین
مەست دەبووین و مەست دەبووین و مەست دەبووین
سەمای ئازادییمان دەکرد
لەسەربانی بێئاگایی
لەو سەرەوە، سەیری مرۆڤەکانمان دەکرد
سەیری جووتبوونی گولەکان
سەیری ئارەزووی مەلەکان
سەیری مەستە بەئاگاکان
سەیری ڕۆحی خۆمان دەکرد
لەولاشەوە
لە خوێناویی چاوی چەپیدا خۆم دەبینی
خۆم دەبینی کەللەسەرم تۆپی یاریی منالان بوو
خۆم دەبینی دەست و قاچم داری تەنووری ژنان بوو
دەمبینی کە خۆڵەمێشم توتنی نێو جگەرەیەکی پیاوان بوو
دەمبینی چۆن هاڕاوی ئێسقانەکانم
دەکران بە نانی عیبرەت و دەدرانە کاروانچییەکان

چاوی چەپی پڕ بوو لە خوێن
من لە چاویدا
شەڕی خوێناویی سەگەکانم لەبەر ئێسقانێك دەبینی
لە خوێناوی چاوی چەپیدا
جەستەی بێڕۆحی باوکمم بەنێو قوردا ڕادەکێشا
تەرمی گەنیوی دایکمم دەبردە سەر تەپۆڵکەیەك
پارچەپارچە بە دەرخواردی هەڵۆکانی وەحشەتم دەدا

لە خوێناوی چاوی چەپیدا
من شەڕێکم بەرامبەر تەرەشوعی سەر دیوارێك هەڵدەگیرساند
لە خەیاڵما دەمکردە پیاوێکی زاڵم
بە زەبری شەق مافی ژنم لێ وەردەگرت
لە خەیاڵمدا دەمکردە ژنێکی خۆویست
چەقۆم دەخستە سەر ملی سادەییەکانی و

شنە

پیاوێکم لە دەماری دەردەهێنا
من شەڕێکم بەرامبەر بە قەترەکانی بۆڕی ئاوێك هەڵدەگیرساند
من بەست دەبووم
هەرچیم دەوت دووبارەیان دەکردەوە
شەڕێکم دژیان دامەزراند
چەند سەرکێش بوون ئەو قەترانە
لە کاتی ڕۆحدەرچوونیشدا
ناوی من بوو، وێرد و زیکری سەر زمانیان

لە شەوێکی ساردی زستان بە پێڵاوی قوڕینەوە
خۆی دەکاتە ژوورەکەمدا
چاوێکی وەك کاسەی خوێنە و چاوێکی وەك دەریا وایە
دەستێکی پڕ لە گولە و دەستەکەی دیی چەقۆی تیایە
من چوومە نێو چاوی چەپی
سەفەرێکی وەحشەتم کرد
من بەبێ ترس خۆمم دایە دەستی چەپی
جەستەمی پارچە پارچە کرد
ڕۆحمی کرد بە چەند قاژێکەوە

دواجار ئەو هات
لەسەر لوتکەی شاخێکی بەرز
هەردوو دەستی پڕ بوو لە گوڵ
هەردوو چاوی بووبوو بە دەریا
هاواری دەکرد و دەگریا
هاواری دەکرد و دەینەڕاند

پارچەکانی جەستەی شنە
پارچەکانی ڕۆحی شنە
یەك گرنەوە بە ئەمری من یەك گرنەوە
ئێستا کاتی هەڵفڕینە بەرەو ئاسۆ

یاریدەدەری سەرپەرشتیار: بڕوا بەرزنجی
ستاف: پێشەوا محەمەد .. شاڵاو حەبیبە

سەرپەرشتیار:
بەهمەن تاهیر نەریمان

چاودێر
ڕوانگەو ڕەخنە

٣٠٥

پاشکۆیەکە لەسەر ئیسلامی سیاسی، ئایینناسی، هزر | rwangewrexne@yahoo.com | ژمارە (٣٠٥) دوشەممە ٢٠١٦/٨/١ | www.chawdernews.com

ئیخوان موسلیمین... لەدەسەڵاتەوە بۆ شکست

بەرزانی مەلا تەها

گەر بۆ مێژووی هەشتاکانی پەیوەندییەکانی نێوان ئیخوان ئەلموسلیمین و دەوڵەتی میسر بگەڕێینەوە، حوسنی موبارەک لەو قۆناغەدا دەیویست جۆرێک لەهاوسەنگیی دروست بکاتو ئیخوان ئەلموسلیمین بکاتە بەدیلی گرووپە رادیکاڵو توندڕەوەکان، کە جەنگێکی خوێناوییان دژ بە دەسەڵاتی میسر بەرپاکردبوو، لەپاڵ ئەمەشدا دەیویست جۆرێک لە ئاسانکاریی بۆ ئیخوان بۆ بهێنێتە کایەوە تا لەرێگەی خەباتی سەندیکایی سنوورداروەوە سەرەلەقێ بکەن، بەڵام بەهەمان شێوەی ئاسانکارییەکانی پێشووی سیستەمی پاشایەتیو کۆماریی عەبدوننا‌سرو سادات ئیخوان توانی بەزوویی ئەو هەلە بقۆزێتەوەو، هەڕەشەی گەورە بۆسەر دەوڵەتی میسر دروست بکات. بۆیەشە سەرلەنوێ لەناوەڕاستی نەوەدەکانی سەدەی ڕابردوودا هەڵمەتی توند دژ بە ئیخوان گیرایەبەر. دامەزراندنی «کیفایە» لەژێر ناوی «جووڵانەوەی میسریی لەپێناو ریفۆرم» لەئەیلولی ٢٠٠٤دا سەرەتای دەرکەوتنی بزووتنەوەیەکی ناڕازایەتیی جەماوەریی کارابوو، کە دروشمی «نا بۆ درێژکردنەوە، نا بۆ میراتگریی» بەرزکردبۆوەو، قەڵەمبازێکی نموونەیی بوو بەرەو ئاسۆکانی ریفۆرمخوازیی لەمیسرداو، سەرەتای ڕووبەڕووبوونەوەیەکی ڕاستەقینە بوو لەگەڵ ڕژێمەکەی موبارەکدا.

هەر لەو سەروبەندەدا چەندین ڕەوتی سیاسیی گرنگ لەمیسر دایانەپاڵ کیفایە وەک «چەپی ناسریی‌و مارکسیی، ڕەوتی دیموکراتیی کۆمەڵایەتیی، ڕەوتی لیبراڵیی پێشکەوتنخواز، ئیخوان ئەلموسلیمین، پارتی ناوەند»، تێکڕای ئەو پارتو ڕێکخستنە سیاسییانە بەخۆکەوتن بەئامانجی بەدیهێنانی ریفۆرمی دەستووریی، سیاسیی‌و فەرهەنگیی، کیفایە لەڕێگەی چەندین خۆپیشاندانو ناڕەزایەتیی جەماوەرییەوە درێژەی بە بزووتنو جموجۆڵەکانی دا.

٢٥ی یەنایەری ٢٠١١ ڕۆژێکی مێژوویی گرنگە بۆ میسرییەکان، کە توانیان بەتەواوی پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکانەوە بڕژێنە سەر شەقامەکانو، داوای گۆڕینی دەسەڵاتی سیاسیی حوسنی موبارەک بکەن، لەو ڕۆژەدا میسرییەکان توانییان نموونەیەکی گەورەی خەباتی بێ توندوتیژیی پیشان بدەن بۆ گۆڕینی دەسەڵاتە دیکتاتۆرییەکەی حوسنی موبارەک، کە بڕشی جووڵانەوەی لەتەواوی هێزو ئاراستە سیاسیی‌و کۆمەڵایەتییەکان بڕی بوو. سەرکەوتنی شۆڕشی تونسو تێقوچانی سەرۆکی ئەو وڵاتە زەینی لعابدین بن عەلی گوڕمێکی توندی دایە خۆپیشاندەرانی میسر تاکو بەردەوام بن لەسەر ناڕەزایەتییەکان بەئامانجی سەرنخونکردنەوەی ڕژێمەکەی موبارەک. لەسەردەمی حوکمڕانیی موبارەکدا ئیخوان ئەلموسلیمین وەک جووڵانەوەیەکی سیاسیی ڕۆڵی ئۆپۆزسیۆنێکی کارتۆنیی دەبینی، بەتەواویی پابەندبوو بەو هێڵە سوورانەی، کە ڕژێمەکەی موبارەک بۆیان کێشابوو، بۆی نەبوو بیانبەزێنێت، بەڵام ئیخوان سوودمەندبوو لەو ئاسانکارییانەی بۆی ڕەخسابوو تاکو بەگوڕو تینێکی نوێوە لە کاتی خۆیدا بتوانێت بەخێرایی خۆی گرد بکاتەوەو ئەو ڕۆڵە مێژووییە بگێڕێت، کە دەیان ساڵ بوو خەونی پێوە دەبینی. بەکرداریش ئیخوان لەسەردەمی حوکمڕانیی موبارەکدا تاقە هێزی ڕێکخراو بوون، کە بتوانن ڕۆڵ بگێڕنو، سازو ئامادەبن بۆ هەر قەومانێکو پێشهاتێکی لەناکاو. بۆ هەڵوەستەکردن لەسەر ئەو دروشمانەی، کە میسرییەکان لە ٢٥ ی یەنایەردا بەرزیان کردەوە، دەبێت بگەڕێینەوە بۆ ئەو **پاڵنەرە**

جۆراوجۆرانەی، کە هاندەری میسرییەکان بوون بۆ ڕووخاندنی دەسەڵاتەکەی حوسنی موبارەکە لەدیارترینیان:

١. یاسای باری نائاسایی، کە لە ساڵی ١٩٨١ەوە پیادە دەکرا.

٢. گۆڕانکارییە دەستوورییە یەک بەدوا یەکەکان، کە ژیانی سیاسیی لەمیسردا لەبندا وشککرد.

٣. تۆڕی ئاسایشیی، کە پتر بوو لە ملیۆنو نیوێک کەس بۆ چاودێریکردنو سوسەکردنی بەرهەڵستکارانو لەناوبردنی هەرجۆرە یاخیبوونێک.

٤. گەندەڵیی بەربڵاو لەتەواوی جومگەکانی دەوڵەتو شارەکانی میسردا، کە ژێرخانی ئابووریی‌و خزمەتگوزاریی گشتیی کەنەفتکرد.

فەسادی سیاسیی، کە پارتەکەی حوسنی موبارەک پێڕەویی لێدەکرد نەک بەتەنها کەرتی ئابووریی نەگرتەوە، کە خۆی لە بەهەدەردانی ملیارەها جونەیهدا بینییەوەو زۆرینەی دەوڵەمەندانی میسر قازانجیان لە دارایی گشتیی وەردەگرت بەتایبەت خانەوادەی موبارەک، بەڵکو فەسادە سیاسییەکە گەیشتە ئەو ئاستەی بەشێوەیەکی ئابڕوبەرانە خواستو ویستی گەلی میسر ساختە بکرێت لە هەڵبژاردنەکانی پێش ٢٥ی یەنایەردا. تەواوی میدیاکانی جیهانیش وێنەی ئەو ساختەکارییانەیان دەگواستەوە، کە لە هەڵبژاردنەکاندا ڕوویاندا، ئامانجیش لەو ساختەکردنی خواستی گەلی میسر بەردەوامبوونی سەرمایەدارانی دەوڵەتو بێبەشکردنی ئۆپۆزسیۆنی میسریی بوو، بەتایبەت ئیخوان ئەلموسلیمین. خەسارەتمەندی یەکەمی ئەو ساختەکارییانە ئیخوان بوو، کە گەورەترین ڕێکخستنی میسریی بوو لەڕووی ڕێژەی بەئەندامبوونی حیزبییەوە، ئەندامەکانی ئیخوان دەیان هەزاری لەخۆدەگرت، کە سەر بە بۆرژوای گچکەو ناوەند بوونو گیرۆدەی دەستی بێکاریی‌و سیاسەتە توندەکانی دەسەڵات بوون.

خواستی ئەو شۆڕشە جەماوەرییەی، کە لە میسر ڕوویدا دژ بە خانەوادەی موبارەکو پارتی فەرمانڕەوا خۆی لەم داواکارییانەی خوارەوەدا بینییەوە:

١. ئەنجامدانی ریفۆرم لە دامەزراوەی حوکمڕانیی لەڕێگەی وازهێنانی سەرۆکی دەوڵەت لە بەرپرسیاریەتی حوکمڕانیی.

٢. ئەنجامدانی ریفۆرمی سیاسیی‌و دەستووریی لەپێناو بنجاکوتینی بنەما ڕاستەقینەکانی دیموکراسیەت لەوڵاتدا.

٣. لێپێچینەوەو جەزرەبەدانی گەندەڵکاران، ئەوانەی هۆکاری بەهەدەردانی سامانی گشتیی بوون لەپاڵ سوسەکردنو بەدواداچوونی شەفافانە بۆ داراییە دزراوەکان.

٤. چەسپاندنی پرنسیپی دەوڵەت یاساو، ڕێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤو، ئازادییە بنەڕەتییەکان لەڕێگەی چالاککردنی ئەدای دامەزراوەیی‌و حکومیی.

بەهۆی شەپۆلی توندی ناڕەزایەتییەکانو تینوتاوسەندنی تووڕەیی ئەو بزووتنەوەی جەماوەرییەی لەمیسر ڕوویدا سەرۆکی میسر حوسنی موبارەک لە ١١ی شوباتی ٢٠١١دا دەستلەکارکێشانەوەی خۆی لەپۆستی سەرۆکایەتیی کۆماری میسر ڕاگەیاندو، ڕێبەرایەتیی گشتیی هێزە چەکدارەکانی ڕاسپارد بۆ گرتنەدەستی جڵەوی کاروباری وڵات. لەو سەروبەندەدا ئیخوان موسلمین وەک تاقە هێزی ڕێکخراوی سەر گۆڕەپانی سیاسیی میسر توانی ئامادەیی خۆی بسەلمێنێتو لەهەڵبژاردنەکەی ساڵی ٢٠١٢دا کاندیدی ئیخوان دکتۆر محەمەد مورسی توانی سەرکەوتن بەدەست بهێنێت، سەرکەوتنی مورسی هەلێکی گەورەی بەخشیی بە ئیخوان تا بەوپەڕی هێزو هەرەکەتییەوە لەمەیدانی سیاسیدا ڕۆڵی گەورە بگێڕێت.

محەمەد مورسی، لەقۆناغی یەکەمی حوکمڕانییەکەیدا لەڕێگەی گرتنەبەری چەندین ڕێوشوێنی ئیدارییەوە هەوڵیدا دەست بەسەر دامەزراوەکانی دەوڵەتدا بگرێت، هەوڵیشیدا دەستکاریی‌و بڕیار لەسەر چەند ڕێوشوێنێکی تایبەت بە هێزە چەکدارەکان بدات لەپاڵ دیاریکردنی چەندین فەرماندەی سەربازیی‌و دیاریکردنی ماوەی خزمەتی سەربازیی. لەلایەکی ترەوە دۆخی ناوخۆیی میسر بەهۆی ڕاگەیاندنی دەستوورییەوە لە ٢٢ی ١١ی ٢٠١٢دا پێی نایە قۆناغێکی دژوارەوە لەسایەی حکومەتەکەی «هیشام قندیل»دا، هەروەها هەستان بە گواستنەوەی دادوەرانو دیاریکردنی پارێزگاری نوێ، لەهەمووشی گرنگتر گۆڕینی فەرماندە سەربازییەکان بوو. ئەوەی لێرەدا مەبەستمە ئاماژەی پێبدەم، هەندێک لە توێژەرانی عەرەبیی‌و بیانیی شۆڕشەکانی تونسو میسریان بە «شۆڕش» لەقەڵەم نادەن، بەڵکو بە ناوکی شۆڕشگەلێک ناوزەدیان کردووە، کە لەقۆناغی پێکهاتندایە، چونکە سەری ڕژێمەکان لەتونسو میسر کەوتنو سیستەمەکانیان بەتەواوی پەیکەری سیاسیی‌و ئابووریی‌و سەربازییەوە وەک خۆیان مانەوە.. «شۆڕشی دیموکراسیی ڕاستەقینە بەتەنها کورت نابێتەوە لەسەر بەدیهاتنی گۆڕانکاریی لەبونیاتی ئابووریی، کۆمەڵایەتیی‌و سیاسیی لەوڵاتدا، بەڵکو گرنگترین دەسکەوت، کە بەدەستی بهێنێت بەرپاکردنی شۆڕشی فەرهەنگیی نوێیە، بەشێوەیەک دیموکراسیەتی ڕاستەقینە لەئامێز بگرێتو، ئازادیی دەربڕین فەراهەم بکات، لەپاڵ بەرجەستەکردنی دابرانێکی کرداریی لە میراتی سیستەمە فەرهەنگییە کۆنەکە، ئەوەی باڵادەستو زاڵ بووە..» بەمانایەکی تر شۆڕشە عەرەبییەکان «تونسو میسر» نەیانتوانی زەبرێکی توند لە پەیکەری سیاسیی‌و ئابووریی‌و سەربازیی سیستەمە سیاسییەکان بسرەوێنن، بەشێوەیەک بونیاتی ئەو پەیکەرە برمێننو بە بونیاتێکی نوێ لەشوێنی بونیاتە کۆنەکە جێ بکەنەوە، هەر بەوهۆیەشەوە بوو، کە دژە شۆڕش ڕوویدا. ئیدی لەپاش دە مانگ لە حوکمڕانیی محەمەد مورسی، کە چەندین هەڵەی ستراتیژیی لەخۆگرتبوو، قۆناغی یەکلاکردنەوە هاتەپێشێ، لە ٢٦ی ٤ی ٢٠١٣ بووتنەوەی یاخیبوون/ التمرد دامەزراو، «حەمدین سەباحی» سەروکاری وازۆکردنی سەندنەوەی متمانەی دەکرد لە سەرۆکی هەڵبژێردراو، هەروەها بۆ سەرلەنوێ ئەنجامدانەوەی هەڵبژاردنی سەرۆکایەتیی کۆمار، ئەم هەوڵانە، مورسی ناچارکرد بانگهێشتی تەواوی لایەنە سیاسییەکان بکات بۆ گفتوگۆو پێکهێنانی لیژنەی گۆڕینی دەستوورو دەستکردن بە پرۆسەی ئاشتەوایی نیشتیمانیی، بەڵام دۆخەکە بە ئاراستەیەکی دژواردا هەنگاوینا، لە ١٢ی ١٢ی ٢٠١٣ دامەزراوەی سەربازیی میسر بانگهێشتی لایەنە سیاسییەکانو نووسەرانو ڕێبەرە دیارەکانی کرد تاکو بە ڕوانینێکی ڕوونو ئاشکراوە چارەسەری دۆخی ناهەمواری وڵات بکەن.. خۆپیشاندانەکان بەردەوامییان هەبوو دژ بە مورسیی، سەرەنجام وەزیری بەرگریی میسر لە ٣ی ٧ی ٢٠١٣ کۆدەتای بەسەر مورسی کردو، جڵەوی دەسەڵاتی دایە سەرۆکی دادگەی دەستووریی «عەدلی مەنسور»، مورسیش خرێنرایە زیندان.

شکستی ڕەوتی ئیسلامیی لەمیسر، کە خۆی لە ئیخوان ئەلموسلیمیندا دەبینێتەوە خۆی لەم هۆکارانەدا دەبینێتەوە:

یەکەم، ئاوێتەکردنی ئایینو سیاسەت، دووەم، هەڵوێستی نەرێنییان لەبەرامبەر دەوڵەتی نەتەوەیی، سێیەم، باڵادەستیی گوتار زاڵبوونو لەبەرچاوگرتنی زۆرایەتیی. چوارەم، بێ بەڵێنیی لەبەرامبەر ئەو پەیمانانەی دابووی بە تەواوی ئاراستە سیاسییە مەدەنییەکان، پێنجەم، نەبوونی بەرنامەو پرۆژەیەکی ڕاستەقینە (بۆ نموونە عەبدونناسر کاتێک جڵەوی دەسەڵاتی گرتەدەست دەستیدایە هەڵوەشاندنەوەی خاوەنداریتیی‌و دەرکردنی ریفۆرمی کشتوکاڵیی، کە بە هۆیەوە ملیۆنان جووتیارو پاڵەی هەژار دایانەپاڵی)، شەشەم، دەست بردن بۆ شوناسو تایبەتمەندیی‌و یەکێتیی کۆمەڵگەی میسریی (بۆ نموونە دروستکردنی بزووتنەوەی «التجرد» لەبەرامبەر بزووتنەوەی «التمرد» لەپێناو پاڵپشتیکردن لە محەمەد مورسی)، حەوتەم، تۆمەتبارکردنی بەردەوامی ئەقباتەکان بە پشتیوانیکردن لەهێزە سیکولارەکان دژ بە شەریعەتی ئیسلامیی، حەوتەم مەترسیی بە ئیخوانیکردنو بەئیسلامیکردنی دەسەڵاتو کۆمەڵگەی میسریی، واتە دروستبوونی دەوڵەتێکی تری ئیسلامیی بەهەمان شێوەی ئێران لەگەورەترین وڵاتی عەرەبیدا، هەشتەم ترسی دەوڵەتانی زلهێز لەدروستبوونی دەوڵەتێکی بەهێزی ئایینیی لەمیسر، کە گەمە بە دۆسیەی پەیوەندییە دەرەکییەکانی میسر بکات بەتایبەت پەیوەندیی لەگەڵ ئیسرائیلدا..

دەسەڵاتەکەی پاش کودەتا سەربازییەکەی میسر دەستیدایە هێرشێکی توند بۆ سەر ئیخوانەکانی میسر، بەهەزاران ئەندامی ئەو ڕێکخراوەو باڵە سیاسییەکەی قۆڵبەستکران، تەواوی خۆپیشاندانو ناڕەزایەتییەکان ئیخوان بە زەبری هێز بڵاوەیان پێکراو بەسەدانیان لێ کوژرا، بەهۆی کۆبوونەوەی خۆپیشاندەرانی مورسیی‌و ئیخوانەکانو ڕەوتە ئیسلامییەکانی تری ژێر باڵی ئیخوانو کاریگەرییان لەسەر ڕای گشتیی ناوخۆیی‌و دەرەکیی لە مەیدانی ڕابیعەی عەدەویی‌و نەهزە هێرشیان کرایە سەرو، بەوهۆیەوە پتر لە ١٠٠٠ کەس بوونە قوربانی، کۆمەڵکوژییەکەی ڕابیعەی عەدەویی بەرەنگاربوونەوەی توندی لەنێوان ئیخوانو دامەزراوەی سەربازیی دروستکرد، مورشیدی ئیخوان محەمەد بەدیعو سەرکردەکانی ئیخوان خرێنرانە زیندانو، پارتی ئازادیی‌و دادپەروەریی باڵی سیاسیی ئیخوان یاساغ کرا، بە نزیکەی ٢٠ هەزار کادیرو لایەنگری ئیخوان زیندانیکران، بەئێستاشەوە دەسەڵاتی میسر بە سەرۆکایەتی عەبدولفەتاح سیسیی بەردەوامە لە ڕاوەدونانی سەرکردەو لایەنگرانی ئیخوانو، بڵاوە پێکردنی خۆپیشاندانو ناڕەزایەتییەکانیان. بەبڕوای ئەشرەف ئەلشریف، لەپاش ئەو لێدانە توندو بەردەوامەی، کە دەسەڵاتی نوێی میسر دەیکردە سەر ئیخوانەکان، بەناچاریی ئیخوان گۆڕانکاریی ڕێکخراوەییان ئەنجامدا بۆ هەڵکردن لەگەڵ بارودۆخە نوێکە، بۆ ئەم مەبەستە زنجیرەیەک گۆڕانکاریی ڕێکخراوەیی‌و ئایدیۆلۆژییان ئەنجامداوە، لەکاتێکدا سەرکوتی بەردەوامی دەسەڵات ناچاریکرد پەنا بۆ لامەرکەزیەت بەرێتەوە، گرتنی زۆربەی سەرکردە باڵاکانو ڕێبەرانی بزوێنی چینی یەکەم بۆ سێیەمو زۆرینەی ئەندامانی مەکتەبی ئیرشادو ئەنجومەنی شورای ئیخوانو سەرۆکی نووسینگە ئیدارییەکان بووە هۆی پسانی رایەڵەی ڕێکخراوەیی ئیخوان، ئەمەش دەسەڵاتی بەخشییە توێژی خوارەوەی ئیخوان تا لەسەر ئاستی مەحەلیی ڕۆڵ بگێڕن.. بۆ یەکەمجاریش خانمانی ئیخوان کەوتنە بەر زەبری توندی دەسەڵات.. بەهۆی سەرکوتکردنی هەرجۆرە جموجۆڵێکی ئیخوانەوە وەرچەرخانی ئایدۆلۆژیی هاتۆتە ئاراوە، لەدیارترینیان گەڕانەوەی ئەندامانی ئیخوان بۆ بیرۆکەی پشتبەستن بە پرنسیپە سوننەتییەکان وەک سەرچاوەی شوناسی ئیخوان.. سەرەنجام، بەلابردنی محەمەد مورسی، ئیخوان ئەلموسلیمین زەبرێکی گورچکبڕی بەرکەوتو، ئەو زەمینەسازییە مێژووییەی، کە دەیان ساڵ بوو لەهەوڵی بەدیهێنانیدا بوون بوو بەپێی ڕوانینەکانی حەسەن ئەلبەننناو لەسەر بنەمای شەریعەتی ئیسلام لەکیسیان چوو، ئەوەی ماوەتەوە قسەی لەسەر بکرێت ئەوەیە ئایا دەسەڵاتەکەی عەبدولفەتاح سیسی دەتوانێت بەشێوەیەکی ڕیشەیی ئیخوان لەبەین بەرێت؟ ئایا ئاسۆ ئایندەییەکانی پەیوەندییەکانی ئیخوان ئەلموسلیمینو دەوڵەتی میسریی بەچ ئاقارێکدا دەکەوێتەوە؟ ئایا ئیخوان سازش دەکات بۆ دەسەڵاتەکەی سیسیی‌و دان بە بنەماکانی حوکمڕانیی پاش کودەتاکەدا دەنێت؟ ئایا چارەنووسی ئیخوان لەپاش ئەو هەڵمەتە توندڕەوو پرۆکێنەرەی بەسەریدا هات چی دەبێت؟ ئایا سیسیی دەبێتە بنیاتنەری میسری نوێو تاچ رادەیەک دەتوانێت میسر لە ئیخوانۆفۆبیا ڕزگاربکات؟ ئایا ئیخوان دووچاری جەمسەرگیریی نوێ دەبێتەوەو بەسەر ئاراستەو باڵی جیاوازدا دابەش دەبێت؟ ڕەنگبێ زۆربەی سەرنجو لێکدانەوە لۆژیکییەکان لەقۆناغەکانی ئایندەدا بەئاراستەی ئاشتەواییدا بچن لەگەڵ دەسەڵاتەکەی عەبدولفەتاح سیسیدا، وەکچۆن لە قۆناغی پێشوتردا موبارەک ئەنجامی داو، توانی بەشدارییەکی ناکاراو لاوەکیی بە ئیخوان بکات، هەروەها ئیخوان لەداخران ڕزگار بکات بەرەو بیری شۆڕشگێریی «قوتبیزم»و، ناچاریان بکات لەچوارچێوەی کاری سیاسیی سنورداردا بکەونەخۆ، بەتایبەت دەوڵەتی میسر لەمڕۆدا توانیویەتی پشتیوانیی ئەزهەرو نوری سەلەفیی بەدەست بهێنێتو، لەدژی گوتاری ئیخوانی دەنەیان بدات. ئیخوان لەڕێگەی فشاری ئاسایشییەوە ناچارکراوە دەستبەرداری ژیانی سیاسیی ببێتو، چیتر ناتوانێت وەک تەوژمێکی کاریگەر خۆی نمایش بکات، ناشتوانێت لەماوەیەکی نزیکدا بەشێوەیەکی کارا خۆی ڕێکبخاتەوە، بەهۆی ڕێژەی بەرزی گرتنی سەرکردەکانیەوە، لەپاڵ ناساندنی وەک جووڵانەوەیەکی تیرۆریستیی، کە هانی کردەوەی توندوتیژیی‌و تیرۆر دەدات.

دیمەنێک لە خۆپیشاندانەکانی ئیخوان لە میسر پاش شکستی حکومڕانی

شۆڕشە عەرەبییەکان «تونسو میسر» نەیانتوانی زەبرێکی توند لە پەیکەری سیاسیی‌و ئابووریی‌و سەربازیی سیستەمە سیاسییەکان بسرەوێنن، بەشێوەیەك بونیاتی ئەو پەیکەرە برمێننو بە بونیاتێکی نوێ لەشوێنی بونیاتە کۆنەکە جێ بکەنەوە

تەکتیکی حاشالێکردن، لە بیری ئیسلامیی داکۆکیکاری نوێدا

لە چیرۆکی قەسابخانەی (بەنو قوڕەیظە)دا - مشتومڕێک لەگەڵ مامۆستا (ئەیوب زەڵمی)

سەروەر پێنجوێنی

بەشی بیستویەکەم

تەمومژی دەوری ئیبن ئیسحاق

شێوازێکی نوسەرە ئیسلامیە نوێیەکان، بۆ سازکردنی گومان لە چیرۆکی قەتڵوعامی خێڵی بەنو قورەیظە؛ ئەمەیە کە سەرەتا ئیبن ئیسحاق و کتێبی "المغازي"ـەکەی بە سەرچاوەی یەکەم و سەرەکیی چیرۆکەکە دەزانن، و ئینجا ئەو قسەوقسەڵۆک و تەمومژەی لە کەلەپوری ئیسلامیدا لەسەر ئیبن ئیسحاق و "مەغازی"ـەکەی هەبوە دوبارە دەکەنەوە، بەتایبەتی ئەوەی دوان لە حەدیسبێژەکانی مەدینە، لە هاوشاریەکانی خۆی، کە (مالیک) و (هیشامی کوڕی عوروە)ن، وتویانە دەربارەی ئیبن ئیسحاق.. ئەمەش بۆ نەهێشتنی متمانە بەو سەرچاوە سەرەکییەی ژیاننامەی پێغەمبەری ئیسلام، تەنها لەبەر ئەوەی بە وردەکاریی زۆرەوە چیرۆکی قەتڵوعامی بەنو قورەیظە و هەندێک چیرۆکی گرفتاویی تری وەکو ئەوەی گێڕاوەتەوە کە نامۆ و نەگونجاون لەگەڵ پێوەرەکانی کۆمەڵگای هاوچەرخ.. و بەبێ ساغکردنەوە و بەدواداچونی ئەو قسە و تەمومژەی هەبوە.

ئیتر بۆ نمونە: دەگێڕنەوە کە ئیمام (مالیک) دەربارەی ئیبن ئیسحاق وتویەتی: ئەمە درۆزنێکە لە درۆزنەکان "دَجّالٌ مِنَ الدَّجاجلة"! و گوایە ئەم درۆزنییەی لەوەدا بەرجەستە بوە کە ئیبن ئیسحاق بۆ گێڕانەوەی هەڵمەت و جەنگەکان "غزوات"ی پێغەمبەر بۆسەر یەهودی مەدینە پشتی بەستوە بە نەوەی دواتری ئەو یەهودیانە. و ئیتر گوایە ئەو بێزاری و ناڕەزاییەی مالیک لە ئیبن ئیسحاق دەگەڕێتەوە بۆ ئەم لایەنە، و لێرەدا بەڵگە بە وتەی (ابن سید الناس) ـ یەکێک لە نوسەرانی "سیرە" ـ لە "عیون الأثر"دا دەهێننەوە کە وتویەتی: خراپباسکردنی ئیبن ئیسحاق لە لایەن مالیکەوە لەسەر گێڕانەوەی "حەدیث" نەبو بەڵکو لەسەر ئەوە بو کە ئیبن ئیسحاق بۆ باسی غەزاکانی پێغەمبەر گوێی دەگرت بۆ نەوەکانی یەهود کە موسوڵمان ببون و چیرۆکی خەیبەر و قورەیظە و ئەل-نەضیر و چیرۆکی تری نامۆی لەو بابەتانەیان لە باووباپیرانیانەوە دەگێڕایەوە "ولم يكن يقدح فيه مالك من اجل الحديث، انما كان ينكر عليه تتبعه غزوات النبي ـ صلى الله عليه وسلم ـ من أولاد اليهود الذين أسلموا وحفظوا قصة خيبر وقريظة والنضير وما أشبه ذلك من الغرائب عن أسلافهم" (١)، کە دوایی ئەم قسەیەی ناوبراو لای (عەسقەلانی)یش لە "تهذيب التهذيب"دا دەبینینەوە (٢). و هەر لێرەوە گریمانەی ئەوەش دەکەن کە ئیمام (مالیک) دژی ئەم چیرۆکانەش ـ بۆ نمونە چیرۆکی بەنو قورەیظە ـ بوە.

لەم ئەڵقەیەی زنجیرەکەمانەوە بەدواداچونێک بۆ ئەم کێشەیە دەکەین؛ و هەوڵ دەدەین بزانین حەقیقەتی پشتی ئەم قسانە و ئەم تەمومژە و ئەم دژایەتی و پەسەندنەکردنەی (مالیک) و هەندێکی تر بۆ کەسێتیی ئیبن ئیسحاق چیە.

(ئیبن ئیسحاق) کێیە؟

"ئیمام"ی زاناکانی "مەغازی" و ژیاننامەی پێغەمبەر، ئەبو عەبدیللاه (موحەممەدی کوڕی ئیسحاقی کوڕی یەسار)، ناسراو بە (ئیبن ئیسحاق)ی موطەلیبیی مەدینەیی، لە "تابیعی"ـەکان. ساڵی (٨٥ ک.) لە مەدینە لە دایکبوە و پێگەیشتوە. (یەسار)ی باپیری لە دیلکراوە بەکۆیلەکراوەکانی کڵێسای (عين التمر)ی عێراق بوە کە (خالیدی کوڕی ئەل-وەلید) ساڵی (١٢ ک.) بردونی بە کۆیلە، و ئەو کاتە مەسیحی بوە (بەپێی هەندێک سەرچاوەش؛ بنەماڵەکە لە بنەڕەتدا ئێرانی بون)، بەڵام دوایی موسوڵمان دەبێت و خۆی و نەوەکەی ئازاد دەبن. (ئیسحاقی کوڕی یەسار)یش هەر حەزی زۆری لە گێڕانەوە و کۆکردنەوەی "حەدیث" هەبوە، و هەمان حەز بۆ موحەممەدی کوڕی ماوەتەوە و زۆریشی لێ گێڕاوەتەوە، دوای ئەویش سودی لە خەڵکێکی زۆر، لە صەحابە و نەوەی صەحابەوە، هەتا "تابیعی"ـە گەورەکان (بەتایبەتی ئەل-قاسیمی کوڕی ئەبو بەکر، و ئەبانی کوڕی عوثمان)، بینیوە، و گەورەترین قوتابیی ئیمام (زوهری)ـە (٣).

ئیبن ئیسحاق یەکێکە لە زانا ئیسلامیە پێشەنگەکان کە بایەخی زۆری داوە بە کۆکردنەوە و تۆمارکردنی گێڕانەوە ئیسلامیەکان بەگشتی (بۆیە لە ژیاننامەی پێغەمبەران و پێغەمبەری ئیسلام و جێنشینەکانی، و "حەدیث" بەگشتی، و هەتا "فیقه"یش، زانا بوە)، بەڵام بەتایبەتی لە بواری "مەغازی" و ژیاننامە "سیرة"ی پێغەمبەردا هەڵکەوتوە. ئەو تۆمارکردن و نوسینە ڕێکخراوەی ئەو کردویەتی بۆ "سیرە" و مێژوی ئیسلامی لە قاڵبی نوسراوێکی ڕێکوپێکدا بە پەخشان و لە شێوەی کتێب؛ لە ئەزمونە ڕچەشکێن و دامەزرێنەرەکانە (هەرچەند تۆمارکردنی هەواڵەکان و ڕێکخستنی مێژوییان پێشتر کاری تێدا کراوە)، و لەم لایەنەوە پێش (مالیک) و ئەوانی تریش کەوتوە. وەکو (ذەهەبی) دەڵێت: یەکەم کەسە کە زانستی "علم" [ی ئیسلامی]ی تۆمار کردوە، پێش مالیک و دەستەکەی، و لەو زانستەدا دەریایەکی بەخرۆش بو، هەرچەند ئاستی زانیاری و ساخکردنەوەی وەکو پێویست نەبو "وهو اول من دون العلم بالمدينة قبل مالك وذويه، وكان في العلم بحرا عَجّاجا، ولكنه ليس بالمجوّد كما ينبغي" (٤).

ئەو کارەی ئەو کردویەتی بە تۆمارکردنی ژیاننامەی پێغەمبەر و ژیانی خۆیی بۆ تەرخان کردوە؛ بە شیاویەوە پێشەنگی و پێشەوایەتی "ئیمامەت"ی ئەم بوارەی پێ بەخشیوە، بە شێوەیەک زۆربەی زاناکانی ئیسلام شایەتیی ئەوەیان بۆ داوە، لەوانە ئیمام (زوهری) کە وتویەتی: "لە مەدینە هەر زانستێکی زۆر دەمێنێت هەتا ئیبن ئیسحاق لەناو خەڵکی مەدینەدا بمێنێت" ("لا يزال بالمدينة علم جَمٌّ ما دام فيهم ابن إسحاق" (٥) [یان "لا يزال في الناس علم ما بقي مولى آل مخرمة"]، هەروەها هاتوە کە دەربارەی "مەغازی" لە (زوهری)یان پرسیوە، ئەویش ئاماژەی بۆ ئیبن ئیسحاق کردوە و وتویەتی: "ئەمە زاناترینی خەڵکە" ("هذا اعلم الناس") (٦)، یان وتویەتی: "ئەوەی زانستی 'مەغازی'ی بوێت؛ با دەست بگرێت بە ئیبن ئیسحاقەوە" ("من اراد المغازي؛ فعليه بابن اسحاق") (٧). هەروەها ئیمام (شافیعی) کە وتویەتی: "ئەوەی بیەوێت لە بواری 'مەغازی'دا قوڵ ببێتەوە؛ ئەوە بەتەواوی پشت دەبەستێت بە ئیبن ئیسحاق" ("من اراد ان يتبحر في المغازي؛ فهو عيال على ابن اسحاق") (٨). هەروەها (مەرزوبانی) دەڵێت: "موحەممەدی کوڕی ئیسحاق یەکەم کەسە کە 'مەغازی'ی پێغەمبەری کۆکردوەتەوە و ڕێکخستوە" (محمد بن اسحاق اول من جمع مغازي رسول الله ـ صلى الله عليه وسلم ـ والفها) (٩).

بەتایبەتی کە کتێبی "المغازي"ـەکەی یەکەم کتێبی ژیاننامەی پێغەمبەرە کە بەتەواوی مابێتەوە و پێمان گەیشتبێت، ئەوەش لە ڕێگەی گێڕانەوەی (زیادی بەککائی) و پاڵفتەکردنی زیاتری (ئیبن هیشام)ەوە، کە بە هۆی ئەمەوە هەندێک بەشی لابراوە، بەڵام گرنگ ئەوەیە دەقێکی پێکەوەبەستراوی بەگشتی تەواوی کتێبەکەیمان پێگەیشتوە.

هەر بۆیە ناوبانگی ئیبن ئیسحاق لەو بوارەدا هەتاکو ناوبانگی مامۆستاکەی کە (زوهری)ـە، و هەمو قوتابییەکانی تری زوهری و هەمو ئەوانەی کە پێشتر لەو بوارەدا کاریان کردوە، داپۆشیوە. هەرچەند لە کتێبەکەیدا زۆر پشتی بەستوە بەو مامۆستا گەورەیەی و قوتابیەکانیشی وەکو (ئەبو عەمری مەدینەیی) و (عەبدوڵلای کوڕی ئەبو بەکری مەدینەیی)، بەڵام لە خەڵکێکی زۆر و سەرچاوەگەلێکی زۆرەوە گێڕانەوە و زانیاریی وەرگرتوە. هەتا سەردانی میصریشی کردوە بۆ کۆکردنەوەی زانیاریی زیاتر. ئیتر هەر لە مەدینە جێگیر دەبێت، هەتا بە هۆی دژایەتیی هەردو (مالیک) و (هیشامی کوڕی عوروە) ناچار دەبێت مەدینە بەجێ بهێڵێت، و بگاتە (کوفە) و ئینجا (جەزیرە) و (ڕەیی) و پاشان بگەڕێتەوە عێراق و لەوێ کتێبی (المغازي)ـەکەی ـ کە پێشتر تەواوی کردبو و کەرەستەکانی لە مەدینە کۆکردبوەوە ـ پێشکەشی (ئەبو جەعفەری مەنصور) بکات. لە کۆتاییشدا ساڵی (١٥١ ک.) مردوە.

ئیبن ئیسحاق و نوسینەوەی "سیرە"

لە ڕاستیدا و لە بنەڕەتدا کتێبەکەی ئیبن ئیسحاق سێ بەشە: باسی سەرەتا "المبتدا" کە چیرۆکی پێغەمبەران و مێژوی عەرەبی پێش ئیسلام لە خۆی دەگرێت، کە لە گێڕانەوەکەی بەککائی و پاڵفتەکردنەکەی ئیبن هیشامدا ئەم بەشە بەتەواوی کورت کراوەتەوە و تەنها کورتەیەک لە باسی ئیبراهیم و ئیسماعیلی لێ هێڵراوەتەوە بەشی ئەوەندەی باسی باپیرانی پێغەمبەری لێوە بکات (دوایی طەبەری لە مێژوەکەیدا و ئەزرەقی لە "مێژوی مەککە"کەیدا گەلێکیان لەم باسە لابراوانە هێناوەتەوە و پاراستوە). و باسی ناردنی پێغەمبەر "المبعث"، ژیاننامەی پێغەمبەر هەتا کۆچی بۆ مەدینە و جێگیربونی لەوێ. و باسی جەنگەکان "المغازي"ی پێغەمبەر: قۆناغی مەدینە و جەنگەکان هەتا کۆچی دوایی. هەتاکو، وەکو (ابن النديم) باسی کردوە، بەشێکی تری بۆ زیاد کردوە دەربارەی جێنشینەکان "الخلفاء"ی پێغەمبەر (بەتایبەتی جێنشینە "ڕاشید"ەکان و ڕوداوەکانی ئەو سەردەمە، و کەمێک لە سەردەمی ئومەوی) و جەنگەکانی سەردەمی ئەوانیش؛ و بەم شێوەیە مێژوی ئیسلامیی دوای پێغەمبەریشی داپۆشیوە (١٠).

ئەم کتێبەی ئیبن ئیسحاق یەکەم دەقێکە کە ژیاننامەی پێغەمبەری بە ڕێکخستنی مێژویی و بابەتی و هونەری دارشتبێت، و بۆ ئەمە گێڕانەوەکانی پۆلێن کردوە و گێڕانەوەیەکی یەکبینەی گشتیی لێیان ساز کردوە، و سەرباری ئەوەش لێدوان و ڕونکردنەوە و ڕاڤەی لەسەر ڕوداوەکان هەیە؛ و بەم شێوەیە یەکەم کاری مێژویی تەواوی لەو بوارەدا پێشکەش کردوە، و کارێکی کردوە خوێندنەوە و لێکۆڵینەوەی "سیرە" ئاسان ببێت.

و لەبەر ئەوەی ناوبراو سەرچاوەکانی جۆراوجۆرن و ڕێباز و شێوازی خۆی هەیە و لە مامۆستا و سەرچاوەی عێراقی (کوفەیی..)یشەوە زانیاریی وەرگرتوە؛ بۆیە لەگەڵ قوتابخانەی مەدینەی ئەو کاتە و قوتابخانەی یەمەن (وەهبی کوڕی مونەببیه) هەندێک جیاوازیی هەیە، بۆیە هەندێک پێیان وایە دەکرێت گێڕانەوەکەی ئیبن ئیسحاق "قوتابخانەی عێراق" بنوێنێت.

زانیاریەکانی ئیبن ئیسحاق، بەتایبەتی لە بەشی "مەغازی"ی پێغەمبەردا، زانیاریی ورد و جیددین و بایەخی تەواویان بە "سەنەد" و سەرچاوەی هەواڵەکان تێدایە، و ئەوەندە زانیاریی واقیعی و چڕوپڕیان تێدایە کە گومانێک ناهێڵنەوە بۆ بونی بنچینەی مێژویی تەواو بۆ ئەو جەنگ و هەڵمەتانە، هەرچەند شوێنەواری چیرۆکی میللی و شیعری میلیی سازکراو لە گێڕانەوەکەیدا هەیە کە ڕەنگدانەوەی تەوژمە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکانی ئەو کۆمەڵگایە و ئەو ڕۆژگارەیان تێدایە، بەڵام بەگشتی ماددەیەکی مێژویی باش دەخاتە بەر دەست کە توێژەر دەتوانێت جیای بکاتەوە لە ڕەگەزەکانی تر.

هەتاکو سەرچاوە و کەرەستەکانی ئەم "سیرە"یەی ئیبن ئیسحاق دۆکیومێنت و بەڵگە و دەقی کۆنیشیان لە خۆگرتوە، هەندێک نامە و بەڵگەنامە و لیستە ناو و دەقی ڕێکەوتنی تۆمار کردوە کە ڕون دیارە هاتونەتە بەردەستی و گواستونیەوە بۆ نوسراوەکەی خۆی. لەمانە دۆکیومێنتێکی زۆر گرنگە کە نوسراوەکەی ناوبراو یەکەم سەرچاوە و تاکە سەرچاوەیەتی و نوسەرە کۆنەکانی تری بواری "سیرە" و "مەغازی" باسیان نەکردوە: ئەو دەقەیە کە پێی دەوترێت "دەستوری مەدینە"، کە هەرچەند دەکرێت هەندێک گومانی لێ بکرێت (بەتایبەتی لە شوێن و کاتی چەسپاندن و کارپێکردنی ئەو قەباڵەیە، و ڕێکخستن و بەدوایەکداهاتنی بڕگەکانی دەقەکە)، بەڵام کۆنی و تایبەتبونی زمانەکەی ـ بە بڕوای من ـ شایەتی بۆ ئۆریجیناڵبونی دەقەکە دەدات.

> کتێبی "المغازي"ـەکەی (ئیبن ئیسحاق) یەکەم کتێبی ژیاننامەی پێغەمبەرە کە بەتەواوی مابێتەوە و پێمان گەیشتبێت، ئەوەش لە ڕێگەی گێڕانەوەی (زیادی بەککائی) و پاڵفتەکردنی زیاتری (ئیبن هیشام)ەوە

> ئەو دەقەی پێی دەوترێت "دەستوری مەدینە"، دۆکیومێنتێکی زۆر گرنگە کە "مەغازی"ی ئیبن ئیسحاق یەکەم سەرچاوە و تاکە سەرچاوەیەتی، هەرچەند دەکرێت هەندێک گومانی لێ بکرێت، بەڵام کۆنی و تایبەتبونی زمانەکەی ـ بە بڕوای من ـ شایەتی بۆ ئۆریجیناڵبونی دەقەکە دەدات

كتاب سيرة رسول الله

Das Leben Muhammed's nach Muhammed Ibn Ishâk bearbeitet von Abd el-Malik Ibn Hischâm.

Aus den Handschriften zu Berlin, Leipzig, Gotha und Leyden herausgegeben von Dr. Ferdinand Wüstenfeld.

ERSTER BAND. Text. Erster Theil.

Göttingen, Dieterichsche Universitäts-Buchhandlung. 1858.

چاپی ئەوروپایی یەکەمی «سیرە»ی ئیبن ئیسحاق-ئیبن هیشام، گۆتینگن، ١٨٥٩

پەراوێز:

(١) ابن سيد الناس، عيون الأثر في فنون المغازي والشمائل والسير، تعليق: إبراهيم محمد رمضان، بيروت: دار القلم، الطبعة الأولى، ١٩٩٣، ج. ١، ص. ٢١.

(٢) العسقلاني، ابن حجر، تهذيب التهذيب، الهند: مطبعة دائرة المعارف النظامية، الطبعة الأولى، ١٣٢٦هـ، ج. ٩، ص. ٤٥.

(٣) بۆ ژیاننامەی ئیبن ئیسحاق بەگشتی؛ بڕوانە:

العسقلاني، تهذيب التهذيب، ج. ٩، ص‌ص. ٣٨-٤٠.

أمحزون، د. محمد، "جهود كتّاب السيرة في التدوين"، مجلة (البيان)، العدد: ٣٣٠. ٢٤ / ١١ / ٢٠١٤.

هوروفتس، يوسف، المغازي الأولى ومؤلفوها، ترجمة: د. حسين نصار، القاهرة: مكتبة الخانجي، الطبعة الثانية، ٢٠٠١، ص‌ص. ٩١-٩٤.

د. رياض هاشم هادي، د. نضال مؤيد مال الله، "منهجية ابن إسحاق في تدوين السيرة النبوية"، مجلة مكاتبة العلوم الإسلامية، مج. ٦، العدد: ١٢، ٢٠١٢.

(٤) الذهبي، سير أعلام النبلاء، تحقيق: مجموعة من المحققين بإشراف شعيب الأرناؤوط، مؤسسة الرسالة، الطبعة الثالثة، ١٩٨٥، ج. ٧، ص. ٣٥.

(٥) و (٦) الذهبي، سير أعلام النبلاء، ج. ٧، ص. ٣٦.

(٧) ابن خلكان، وفيات الأعيان وأنباء أبناء الزمان، تحقيق: إحسان عباس، بيروت: دار صادر، الطبعة الأولى، ١٩٧١، ج. ٤، ص. ٢٧٦.

(٨) الذهبي، سير أعلام النبلاء، ج. ٧، ص. ٣٦. ابن خلكان، وفيات الأعيان، ج. ٤، ص. ٢٧٦.

(٩) ياقوت، معجم الأدباء (إرشاد الأريب إلى معرفة الأديب)، تحقيق: إحسان عباس، بيروت: دار الغرب الإسلامي، الطبعة الأولى، ١٩٩٣، ج. ٦، ص. ٢٤١٨.

(١٠) لە لایەنی پێکهاتەی نوسراوەکەی ئیبن ئیسحاقەوە بڕوانە:

هوروفتس، المغازي الأولى ومؤلفوها، ص‌ص. ٩٨-١٠٣.

دیدگایەکی ڕەخنەیی دەربارەی کتێبەکەی تۆماس پیکیتی: «سەرمایە» لە سەدەی بیستویەکدا

دەیڤد هارڤەی
وەرگێڕانی: بابان ئەنوەر

نووسینی کتێبێک لەژێر ناوی «سەرمایە« لە لایەن (تۆماس پیکیتیThomas Piketty)ـەوە، هەرایەکی گەورەی نایەوە. نووسەر لەم کتێبەدا داوای جێبەجێکردن و سەپاندنی باجی هەڵکشاو (progressive taxation) و باجێکی گەردوونیی دەکات بەسەر سامان (wealth) دا، بەو پێیەی ئەم دوو باجە ئاکە ڕێگەن بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی خواست و ئاراستەی پێکهێنانی فۆرمێکی میراتی (patrimonial)ی سەرمایەداریی، کە خاڵی ناسینەوەی نایەکسانییەکی «تۆقێنەر»ی سامان و داهاتە. ئەو بە شێوەیەکی قورس و ناڕەحەت هەستاوە بە بەدۆکیومێنتکردنی وردەکارییەکانی چۆنیەتیی قوڵبوونەوەی نایەکسانیی کۆمەڵایەتی لە هەردوو لایەنی سامان و داهات، لە دوو سەدەی ڕابردوودا، لەگەڵ جەختکردنەوە لەسەر سامان بە شێوەیەکی تایبەتی. پیکیتی هەستاوە بە تێکشکاندنی ئەو بۆچوونە باوەی پێیوایە سەرمایەداریی بازاڕی ئازاد بەشێوەیەکی دادپەروەرانە سامان دابەشدەکات، و قەڵای سەختی بەرگریکردنە لە ماف و ئازادییە فەردییەکان. پیکیتی ئەوە پیشاندەدات کە سەرمایەداریی بازاڕی ئازاد، لە نەبوونی دەستتێوەردانێکی بەرچاو و سەرەکیی دەوڵەت بۆ دووبارە دابەشکردنەوە، دەبێتە بەرهەمهێنی ئۆلیگارشییە دژە دیموکراتیکەکان. ئەمەش بۆتە مایەی وروژاندنی تووڕەیی لیبراڵەکان و ڕۆژنامەی «واڵ ستریت جۆرناڵ»ی کەللەیی کردووە.

ئەڵتەرناتیڤی مارکس؟

زۆر جار ئەم کتێبە وەک ئەڵتەرناتیڤێکی سەدەی بیستویەکی بەرهەمەکەی مارکس —کە لە سەدەی نۆزدەدا نووسراوە— بە هەمان ناونیشان، هەڵدەسەنگێندرێت. هەرچەندە لە ڕاستیدا پیکیتی ڕەتیدەکاتەوە وەها نیازێکی هەبووبێت و قسەیەکی لەو جۆرەی کردبێت، لەبەرئەوەی هەر لە بنەڕەتەوە کتێبەکەی دەربارەی سەرمایە نییە. ئەو پێمان ناڵێت کە بۆچی داڕمان و قەیرانەکەی ساڵی ٢٠٠٨ ڕوویدا، و بۆچی خەڵکی بەشێکی درێژی ژیانیان سەرقاڵی خۆڕزگارکردنن لە ئەهامەتییە دوولایەنەکەی «بێکاریی درێژخایەن» و «لەدەستدانی ملیۆنان خانوو بەهۆی ڕەهنی سەر خانووبەرەوە». هەروەها هاوکاریشمان نابێت بۆ تێگەیشتن لە هۆکاری بەم چەشنەسستبوونی گەشەی ئابووریی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بەراورد بە چین؛ یاخود بۆچی ئەورووپا بە دەست سیاسەتی سکەهەڵگوشین و ئابوورییەکی داکشاوەوە دیل و زەلیل بووە. ئەوەی بە ڕاستی پیکیتی بە شێوەیەکی ئاماریی ئەنجامیداوە —کە دەبێت لەمەدا سوپاسگوزاری خۆی و هاوپۆلەکانی بین— بریتییە لە پیشاندانی ئاراستەی سەرمایە لە مێژووی خۆیدا، بۆ بەرهەمهێنانی ئاستی لەڕادەبەدەری نایەکسانی. کە ئەمە بۆ زۆرێک لە ئێمە هەواڵێکی تازە نییە. بەڵکو ئەمە بەتەواوی ئەو دەرئەنجامە تیۆرییەیە کە کارل مارکس لە بەرگی یەکەمی سەرمایەکەی خۆیدا پێیگەیشتووە. پیکیتی ئاماژە بەمە نادات و چاوی لێدەپۆشێت، ئەوەش جێگەی سەرسووڕمان نییە، کاتێک لە ڕووبەڕووی تۆمەتی ڕۆژنامە ڕاستڕەوەکاندا کە بە مارکسییەکی دەمامکدار دەیشوبهێنن، نکوڵی لەوە بکات کە کتێبی «سەرمایە»ی مارکسی خوێندبێتەوە.

پیکیتی بۆ پاڵپشتیی ئارگومێنتەکانی خۆی کۆمەڵێکی زۆر داتای کۆکردۆتەوە. ئامار و داتاکانی سەبارەت جیاوازییەکانی نێوان داهات و سامان قەناعەتپێکەر و سوودبەخشە. بە شێوەیەکی ورد و زیرەکانە پێداگریی دەکات لەسەر «باجی میرات Inheritance tax» و «باجی هەڵکشاو» و «باجی گەردوونی و سەرتاپایی لەسەر سامان -ئەگەر بڕەخسێت-»، بەوپێیەی ئەمانە چارەسەرن بۆ زیادبوونی چڕبوونەوەی سامان و دەسەڵات، لەگەڵ ئەوەی تاڕادەیەکی زۆر گومان لەوەدا نییە کە بەشی زۆریان قابیلی جێبەجێکردن نین لەڕووی سیاسییەوە.

بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە بۆچی بە تێپەڕبوونی کات ئەم ئاراستەیە دەبێتە مایەی قوڵبوونەوەی زیاتری نایەکسانی؟ لەسەر بنەمای داتاکانی (کە بە هێنانی هەندێک ئاماژەی جوانی ئەدەبیی لە بەلزاک و جەین ئۆستینەوە، ترش و خوێی پێداکردووە) یاسایەکی ماتماتیکیی داڕشتووە بۆ ڕاڤەکردن و پیشاندانی ئەوەی دەگوزەرێت: کەڵەکەکردنی ڕوولەزیادبووی سامان لەلایەن یەک لەسەدە بەناوبانگەکەوە (کە بەهۆی بزووتنەوەی «واڵ ستریت داگیربکەن»ەوە بۆتە چەمکێکی باو) دەگەڕێتەوە بۆ هۆکارێکی سادە و ساکار، ئەویش ئەوەیە کە بڕی داهاتی گەڕاوەی سەرمایەی (r)، هەمیشە خواستی زیادکردنی تێکڕای گەشەی داهاتی (g)ی هەیە. کە ئەمەش بەپێی پیکیتی لە ڕابردوو و ئێستا و داهاتووشدا هەمیشە وەک «دژبەرییەکی سێنتراڵ»ی سەرمایە دەمێنێتەوە.

مەنزومەیەکی ئاماریی لەم چەشنە، دەکرێت ڕاڤەیەکی بەجێ پێشکەش بکات، بەڵام توانستەکەی لەوە دەردەچێت ببێتە یاسایەک. هەربۆیە پرسیارەکە ئەمەیە: چی هێزێک ئەم چەشنە دژبەرییە بەرهەمدەهێنێت و پارێزگاریی لێدەکات؟ ئەمە ئەو پرسیارەیە کە پیکیتی وەڵامەکەی لانییە. یاسا هەر یاسایە، ئەمە هەموو پرسەکەیە. ئەگەر پرسیاری بوونی یاسایەکی لەم جۆرە بگێڕینەوە بۆ مارکس، بێگومان وەڵامەکەی بریتییە لە «ناهاوسەنگیی نێوان کار و سەرمایە». ئەمەش ڕاڤەیەکی ڕوونە و هەتاوەکو ئێستا بە زیندوویی ماوەتەوە. لە دوای ساڵانی حەفتای سەدەی بیستەوە، پاشەکشێی ڕاست و جێگیری پشکی «کار» لە داهاتی نەتەوەییدا، دەگەڕێتەوە بۆ پوکانەوەی هێزی سیاسی و ئابووریی کار، بەڵام لای خۆیەوە «سەرمایە» تەکنەلۆژیاکان مۆبیلیزە دەکات، و بێکاریی بەرهەمدەهێنێت، و پیشەسازییەکان هەناردە [ی دەرەوەی ئەورووپا و ئەمریکا] دەکات، سیاسەتە دژە کرێکارییەکانیش (وەک سیاسەتەکانی مارگرێت تاتچەر و ڕۆناڵد ڕەیگان) کاریان لەسەر شکاندنی گشت بەرهەڵستییەک دەکرد. وەک (ئالان باد)ی ڕاوێژکاری ئابووریی مارگرێت تاتچەر، لە ساتەوەختی دوورکەوتنەوەیدا دان بەوەدا دەنێت کە سیاسەتەکانی دژە هەڵاوسان لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا، «ئامرازێکی کاریگەر بوون بۆ زیادبوونی تێکڕای بێکاری، زیادبوونی تێکڕای بێکارییش ئامرازێکی خوازراو بوو بۆ لاوازکردنی هێزی چینی کرێکار… ئەوەی ئێمە نەخشەمان بۆ کێشا، بەپێی چەمکە مارکسییەکان، هیچ نییە جگە لە دروستکردنی قەیرانێکی سەرمایەداریی، کە دووبارە سوپایەکی یەدەگی کار بەرهەمدەهێنێتەوە، ئەمەش ڕێگەی بۆ سەرمایەدارەکان خۆشکرد، کە لەو کاتە بەدواوە بەردەوام قازانجە زۆرەکانیان کۆبکەنەوە». لە حەفتاکاندا، جیاوازیی نێوان کرێیی کرێکارە مامناوەندییەکان و سەرۆکی ئەنجومەنی بەڕێوەبردنی کۆمپانیاکان دەگەیشتە نزیکەی (١ بەرامبەر ٣٠). ئەم ڕێژەیە لە ئێستادا دەگاتە زیاتر لە (١ بەرامبەر ٣٠٠)؛

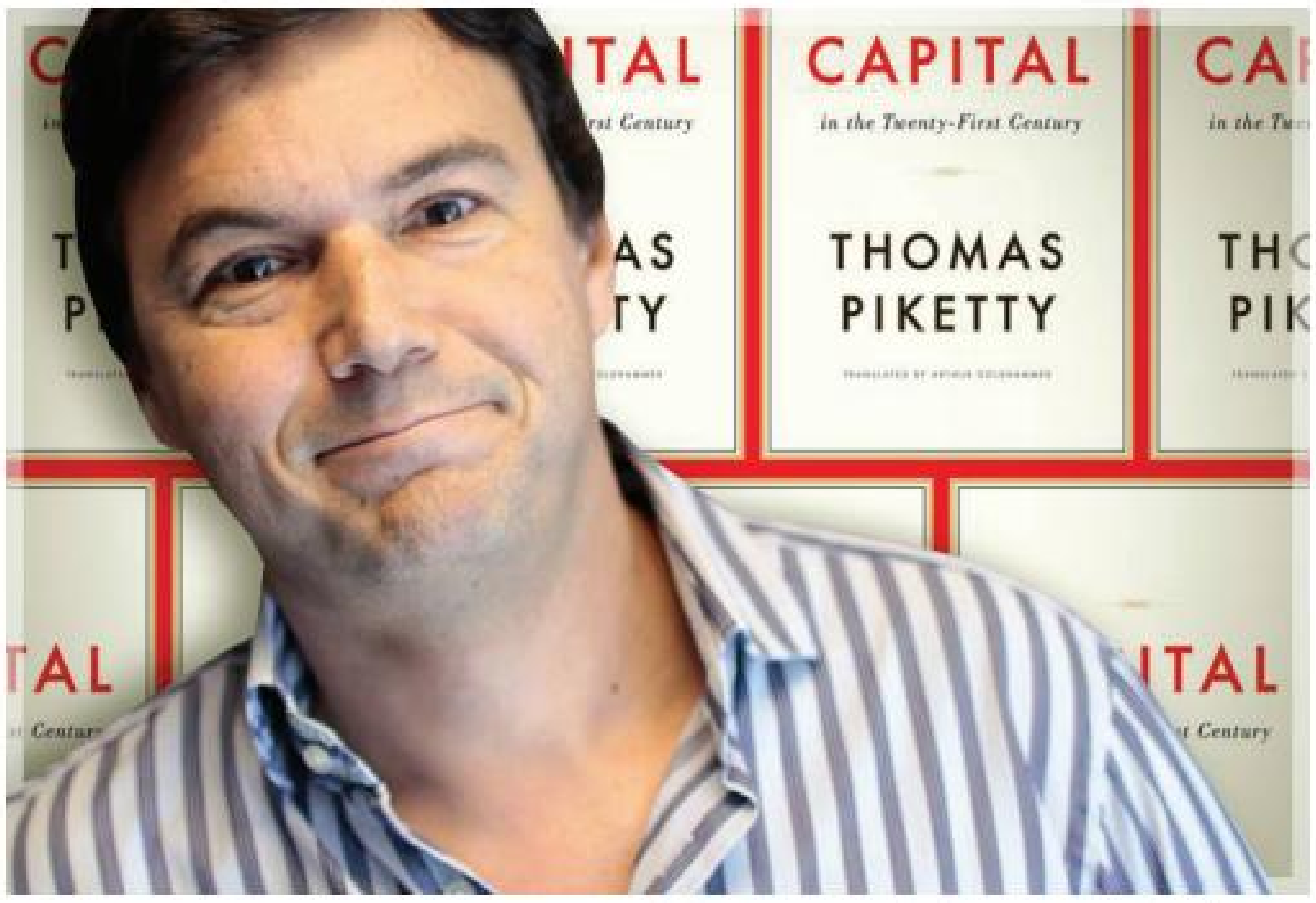

تۆماس پیکیتی، نوسەری سەرمایە لە سەدەی بیست و یەکدا

لە دۆخی کۆمپانیاکانی هاوشێوەی «مەکدۆناڵدز»یشدا دەگاتە نزیکەی (١ بەرامبەر ١٢٠٠).

بەڵام لە بەرگی دووەمی سەرمایەکەی خۆیدا —کە پیکیتی نەیخوێندۆتەوە و بە ئاسوودەییەوە لە ئاستیدا چاو دەپۆشێت— مارکس ئاماژە بەوە دەدات کە خواستی سەرمایە بۆ کەمکردنەوەی کرێکان، دەگاتە ئاستێک توانای بازاڕ بۆ وەرگرتن و پێشوازیکردن لە بەرهەمەکانی سەرمایە، بەرتەسکدەبێتەوە. (هێنری فۆرد) دەمێکە ئەم تەنگەژەیەی ئاشکراکردووە و فەرمانیدا بە پێدانی کرێیەکی ٥ دۆلاری بۆ ڕۆژێکی کارکردنی ٨ سەعاتی، کە بەپێی گوتەی خۆی لەپێناو هاندان و بەرزکردنەوەی خواستی بەکاربردندایە. زۆرێکیش پێیان وایە نەبوون یاخود لاوازیی خواستێکی کاریگەر، بەرپرسە لە بێبازاڕیی گەورە (Great Depression)ی ساڵانی سیی سەدەی بیست. هەر ئەمەش ئیلهامبەخشی سیاسەتە کینزییە فراوانخوازەکان بوو لە دوای جەنگی جیهانیی دووەمەوە، کە بووە مایەی کەمکردنەوەی جیاوازی و نایەکسانیی نێوان داهاتەکان (ئەگەرچی هیچ کاریگەرییەکی گەورەی نەبوو لەسەر کەمکردنەوەی جیاوازی و نایەکسانیی نێوان سامانەکان) لە ناو گەشەیەکدا کە خواستێکی بەهێز پاڵنەر و جوڵێنەری بوو. بەڵام ئەم چارەسەرە پشتدەبەستێت بە توانادارییی (empowerment) ڕێژەیی چینی کارکەر و بونیادنانی «دەوڵەتی کۆمەڵایەتی social state» (چەمکەکەی پیکیتی)، کە سەرچاوەی تەمویلکردنی بریتیدەبێت لە باجی هەڵکشاو. پیکیتی دەنووسێت: «دواجار، بەدرێژایی ساڵانی ١٩٣٢-١٩٨٠، واتە نزیکەی نیو سەدە، باجی داهاتی (income tax) ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا گەیشتۆتە تێکڕای ٨١ لەسەدا». لەگەڵ ئەوەشدا ئەم ڕێژەیە بە هیچ جۆرێک ئاستی گەشەی پەکنەخستووە (کە ئەمەش بەڵگەیەکی دیکەی پیکیتییە بۆ بەدرۆخستنەوەی بیروباوەڕ و تێڕوانینی ڕاستڕەوەکان).

لە کۆتایی شەستەکاندا، زۆرێک لە سەرمایەدارەکان گەیشتنە ئەو باوەڕەی کە پێویستییان بەوەیە ڕێوشوێنێک بگرنەبەر سەبارەت بە زیادبوونی لەڕادەبەدەری هێزی کار. لێرەوەیە (کینز) لە عەرشی ئیکۆنۆمیستە موحتەرەمەکان دەهێنرێتەوە خوارەوە و پەنادەبرێتە بەر بیرکردنەوەیەکی تەوەرەیی لە دەوری «خستنەڕوو-عرض» لای (میلتۆن فریدمەن)، وەک دەستپێکی هەڵمەتێکی خاچپەرستانە بۆ جێگیرکردنی —نەوەک کەمکردنەوەی— تێکڕای باجەکان، و هەڵوەشاندنەوەی دەوڵەتە کۆمەڵایەتییەکە و لەوێشەوە سەپاندنی دیسپلین بەسەر هێزەکانی کاردا. دوای ساڵی ١٩٨٠ تێکڕاکانی باج ڕوویان لە نزمبوونەوە کرد، قازانجەکانی سەرمایە —کە سەرچاوەی سەرەکیی داهاتی گەورە دەوڵەمەندەکانە— ڕووبەڕووی باجێکی هەرە نزم دەبنەوە لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، ئەمەش پاڵنەرێک بوو هەتاوەکو لێشاوی سامان ڕوویکاتە نزیکەی لەسەدا یەکی دانیشتوان. بەڵام کاریگەرییەکانی ئەمە لەسەر گەشە (growth) کەمبایەخە، وەک پیکیتی دەیخاتەڕوو. بەمجۆرەکاریگەریی «داچۆڕان*»ی قازانجی دەوڵەمەندەکان بۆ گشت توێژەکانی کۆمەڵگە (کە ئەمەش گوتەیەکی دیکەی دڵخوازی ڕاستڕەوەکانە)، بەدینەهات. ئەم شتانە هیچ یاسایەکی ماتماتیکیی ناتوانێت بیانسەپێنێت. کارەکە گشتی پەیوەستە بە سیاسەتەوە.

پاشان لە ساڵانی دواتردا ڕەوڕەوەکە بەردەوام بوو لەتەواوکردنی سووڕی خۆی، ئەو پرسیارەش کە زۆرترین جەختی لەسەردەکرایەوە ئەمەبوو: خواست لەکوێیە؟ هەمان ئەو پرسیارەی پیکیتی بە شێوەیەکی سیستماتیک چاوی لێپۆشیوە. ساڵانی نەوەدەکان خۆی لەم پرسیارە لادا، ئەویش بە بەرفراوانبوونێکی گەورەی «کریدیت»، لەناویشیدا درێژبوونەوە و بەرفراوانبوونی دارایی ڕەهنەکان بۆ بازاڕگەلێکی لاوەکی— بازاڕی ڕەهنە خانووبەرەییەکان—، بەڵام باڵۆنی دەستمایەکان (assets) کە یەکێک لە بەرئەنجامەکانی ئەو دۆخە بوو، هەر دەبێت بتەقێت، ئەمەش لە ساڵانی (٢٠٠٧ و ٢٠٠٨)دا ڕوویدا و کۆمپانیای «لیهمان برەزەرس» کەوت و لەگەڵیشیدا کۆی سیستەمی کریدیت. هەرچۆنێک بێت تێکڕای قازانج و زیادبوونی چڕبوونەوەی سامانی فەردیی بەو خێرایییە لەڕادەبەدەرە لە دوای ساڵی ٢٠٠٩ەوە، وەهای کردووە گشت کەرتە ئابوورییەکان و تەواوی مرۆڤایەتی لە دۆخێکی گراندا بژین. لە ئێستادا تێکڕای قازانجی کۆمپانیاکان، زیاتر لە هەر کاتێکی دیکەی مێژووی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا ڕووی لە بەرزبوونەوە کردووە. کۆمپانیاکان لەسەر بڕی گەورەی پارەی کاش دانیشتوون و خەرجکردنی ڕەتدەکەنەوە، لەبەرئەوەی دۆخی بازاڕ گەرم و پڕجوڵە نییە.

فۆرمولەکەی پیکیتی بۆ یاسا ماتماتیکییەکە، زیاتر سیاسەتە چینایەتییەکان پەردەپۆش دەکات وەک لەوەی پەردەیان لەسەر هەڵبداتەوە. وەک (وارن بافیت) —سێیەم گەورەترین پیاوی جیهان— تێبینیی کردووە: «بەدڵنیاییەوە شەڕێکی چینایەتی لەئارادایە، ئەوەش چینەکەی منە، چینی دەوڵەمەندەکان، کە ئەم شەڕە ئەنجامدەدات و هەر خۆشمان براوەین». یەکێک لە فاکتەرە دەروازەییەکان بۆ بردنەوەی دەوڵەمەندەکان، بریتییە لە گەشەی کەلێن و جیاوازییەکانی نێوان سامان و داهات، سامان و داهاتی نێوان یەک لەسەدەکەی سەرەوەی دانیشتوان و زۆرینەی خەڵکە ئاساییەکە.

سەرمایە وەک پرۆسە

سەرەڕای ئەوە، ئارگومێنتەکانی پیکیتی گرانییەکی گەورەیان تێدایە. لەسەر پێناسەیەکی هەڵە بۆ سەرمایە ڕاگیر بوون. سەرمایە جگە لە پرۆسە هیچی دیکە نییە. زۆربەی کات پرۆسەی دەستاودەستکردنی پارەیە لەپێناو ڕاکێشانی پارەی زیاتردا، هەر بە تەنها لە چوارچێوەی چەوساندنەوە و ئیستغلالکردنی هێزی کاردا قەتیس نەبووە. بەڵام پیکیتی سەرمایە وەک سندوقی دەستمایەی هەڵگیراوی تاکەکان و کۆمپانیاکان و حکومەتەکان دەناسێنێت، کە ئامادەی ئاڵوگۆڕە لە بازاڕدا، بەبێ ڕوانین لەوەی شیاون بۆ بەکارهێنان یاخود نا. ئەمەش هەریەکە لە زەوی، خانوبەرە و مافی خاوەندارێتیی فکری دەگرێتەوە، هاوشان لەگەڵ کارە هونەرییەکان و ئەو خشڵ و ڕازێنەرەوە هەمەچەشنانەی مرۆڤ هەیەتی. چۆنیەتی دیاریکردنی بەهای ئەم شتانە کێشەیەکی تەکنیکیە و کۆدەنگییەک نییە لەسەر شێوازی چارەسەرکردنەکەی. لەپێناو هەژمارکردنێکی ورد و دەقیقی تێکڕای داهات (د)، بە دڵنیاییەوە پێویستمان بە ڕێگەیەکە بۆ دیاریکردنی بەهای سەرمایەی بنەڕەتی. بەداخەوە ڕێگەیەک بوونی نییە بۆ دیاریکردنی، کە بێبەری و سەربەخۆ بێت لە بەهای شمەک و ئەو خزمەتگوزارییانەی لە بەرهەمهێنانیدا بەکاردەهێنرێن، یاخود سەربەخۆ بێت لە نرخەکەی لە بازاڕدا. کۆی بیری ئابووریی نیۆکلاسیکی (کە بنەمای بیرکردنەوەی پیکیتییە)، لەسەر ئەم بازنە بەتاڵە دامەزراوە (دوای هەموو هەوڵێک، ئاو بە ئاو ڕاڤە دەکات**).

تێکڕای داهاتی سەرمایە، بە شێوەیەکی یەکلاکەرەوە ڕاوەستاوەتە سەر تێکڕای گەشە، چونکە سەرمایە بە چاوپۆشین لە پرۆسەی بەرهەمهێنان و بە جەختکردنەوە لەسەر ئەوەی بەرهەمیهێناوە، دیارینەکرێت. بەهاکەی بە شێوەیەکی گەورە کاریگەر دەبێت بە بارودۆخی سەوداگەریی، کە دەتوانرێت ئاراستەکەی لە میانەی (ناعەقڵانییەکی کارا)دوە بگۆڕێت، کە ئەمەش دانراوی ئیکۆنۆمیستی ئەمریکی (گرینسپان)ـە، وەک سیمایەکی ئاوازەی بازاڕەکانی کۆمپیالە و نیشتەجێکردن (الاسکان- housing) ئەگەر نیشتەجێکردن و سەوداگەرییە خانووبەرەییەکان (العقارية- estate)—ئەمە جگە لە بەهای بابەتە هونەرییە جۆراوجۆرەکانی خاوەن سندوقەکانی وەبەرهێنان— لە پێناسەی سەرمایە دەربکەین (پاساو و ئارگومێنتی خستنەناو پێناسەکەوە تاڕادەیەک لاوازە)، ئەوا تەفسیرەکەی پیکیتی بۆ قوڵبوونەوەی جیاوازییەکان لە سامان و داهاتدا، ڕاستەوخۆ سەر بەرەوخوار هەڵدەگەڕێتەوە، ئەگەرچی پێناسەکەی بۆ دۆخی جیاوازی و نایەکسانییەکانی ئێستا و داهاتوو بە ڕاوەستاوی دەمێننەوە.

پارە، زەوی، خانووبەرە، کێڵگەو ئەو ئامێرانەی بە شێوەیەکی بەرهەمهێن بەکارناهێندرێن، سەرمایە نین. ئەگەر تێکڕای داهاتی سەرمایەی بەکارهێندراو بەرز بێت، دەگەڕێتەوە بۆئەوەی کە بەشێک لەم سەرمایەیە، لە دەستاودەستکردن کشاوەتەوە، یاخود بە شێوەیەکی کردارەکیی مانگرتنی خۆی ڕاگەیاندووە. کورتبوونەوەی پانتایی سەرمایە بەتەنها لە سەرمایەگوزارییە نوێیەکاندا (کە ئەمە دیاردەیەکە و ئێستا دەیبینین)، دەتوانێت تێکڕای داهاتی بەرز لەو بەشەی سەرمایە دەستەبەر بکات کە لە ئاڵوگۆڕ و دەستاودەستکردندایە.

دروستکردنی دەگمەنیی دەستکرد تەنها لەوەدا کورتنابێتەوە کە کۆمپانیا نەوتییەکان بۆ دەستەبرکردنی تێکڕای داهاتی بەرز دەیکەن، بەڵکو پەنابردنی گشت جۆرەکانی سەرمایە بۆ هەمان میکانیزم کاتێک هەلیان بۆ دەڕەخسێت، هەمان بابەتە. ئەمە بناغە و زەمینەکەیە: خواست بۆ تێکڕای داهاتی سەرمایە (جا پێناسە و ڕێگەی پێوانەکەی هەرچییەک بێت)، هەتاوەکو هەمیشە تێکڕای گەشەی داهات زیادبکات. بەمجۆرە سەرمایە دووبارە بەرهەمهێنانەوەی خۆی مسۆگەر دەکات، ئیدی ئاکامەکەی بۆ زۆرینەی زۆری خەڵک چەندێک ناڕەحەت بێت، چینی سەرمایەداریش بەوجۆرە دەژین.

ئەو داتایانەی پیکیتی ئامادەیکردوون، شتی گەلێک بەهاداریان تێدایە. بەڵام لەڕاستیدا تەفسیرەکەی بۆ زیادبوونی نایەکسانی و جیاوازییەکان و دەرکەوتە ئۆلیگارشییەکان، گەلێک ناڕەوا و پڕ کەموکورتین. پێشنیارەکانیشی سەبارەت ڕاستکردنەوەی نایەکسانییەکان ساویلکانەن، ئەگەر نەڵێین یۆتۆپیین. ئەوەی گومانی تێدا نییە ئەوەیە کە پیکیتی مۆدێلێکی عەمەلیی بۆ سەرمایە و شێوازی کارکردنی لە سەدەی بیستویەکدا بەرهەمنەهێناوە. هەربۆیە هێشتا پێویستمان بە مارکس یاخود بە هاوتاکەیەتی لە سەدەی بیستویەکدا.

* Trickle-down economics، گوزارشتێکی سیاسیی-ئابوورییە، لەگەڵ ئەوەی سیاسەتێکی ئابووریی سەرمایەدارییە، بە گوتەی خۆیان بۆ چارەسەری قەیرانەکانی خواست بەکاریدەهێنن، هاوکات لەلایەن ڕەخنەگرەکانیانەوە بەرامبەر ئەو سیاسەتە ئابوورییەی داوای وەبەرهێنان و سەرمایەگوزاریی زیاتری دەوڵەمەند و سەرمایەدارەکان دەکات، بەکاردەهێنرێت، بەو پێیەی هەر جوڵەیەکی ئەمان کاریگەریی پۆزەتیڤی لەسەر هەژارەکان دەبێت، بەو مانایەی هەر چی لەپەرداخە گەورەکەی سەرەوە سەرڕێژیکرد و چۆڕایەوە، دەچێتە ناو پەرداخە بچووکەکانی خوارەوە! ئیکۆنۆمیستەکانی دەوروبەری ڕۆناڵد ڕەیگان، بەشێکی سەرەکی بوون لەبەرگریکارانی ئەم سیاسەتە.

** ئیدیۆمێکی ئینگلیزییە، لێرەدا واتە ڕاڤە و شیکارییەکانی، هیچ ئیزافەیەک ناخەنە سەر پرسیار و ئیشکالەکان.

سەرچاوە: گۆڤاری (بدایات)، ژمارە (١١)، بەهاری (٢٠١٥).

چاوپێکەوتن لەگەڵ سەیران ئەتیس

ئیسلام پێویستی بە شۆڕشێکی سێکسییە

و. لە عەرەبییەوە: شوان ئەحمەد
(٢-١)

(ئیسلام پێویستی بە شۆڕشێکی سێکسییە)، کتێبەکە لە نوسینی نوسەری ئەڵمانی (سەیران ئەتیس)ە. سەیران لەو کوردانەی تورکیایە کە بنەماڵەکەیان بەمەبەستی کارو باشترکردنی ژیانیان؛ لە شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا ڕوویان لە ئەوروپا کـردووەو لەشاری بەرلین گیرساونەتەوە.

سەیران ئەتیس یان سەیران ئاگری (ئەتیس بەمانای ئاگرێت)، لەتەمەنی شەش ساڵیدا دەچێتە ئەڵمانیا. منداڵییەکی بەدبەختانە دەگوزەرێنێ، چونکە هەر کە ڤامدەکاتەوە، ناچاردەکرێت ڕۆڵی مێینەیەکی تەقلیدی بگێڕێ و خزمەتی براکانی و دایکی و باوکی بکات و هەرگیز ڕێی پێنەدراوە، بەتەنها لەماڵ بچێتەدەر.

گەر لەوەشدا سەرپێچی بکردایە، ئەوا ڕووبەڕووی سزاو لێدان و قسە پێوتن دەبـووەوە. هەر ئەمە وای لێدەکات لەو قۆناغی منداڵییەوە، لەو هۆکارانە بکەڕێت کە وادەکەن (ژنان و کچان) لەنێو خێزانە موسڵمانکارەکانی وەک ئەواندا، وەک مرۆڤێکی کەمترو خوارتر لە کوڕان و پیاوان سەیربکرێن. ساڵی ٢٠٠٣ لە کتێبی یەکەمیدا (رحلە کبیرە الی النار)، بەدرێژی باس لەو قۆناغە تاڵ و تاقەت پڕوکێنەی ناو خانەوادەکەی دەکات.

ئەڵبەت ئەو خانم ملنادات و لەو قەزایە پاخی دەبێت. لەزانکۆ یاسا دەخوێنێت، بۆ ئەوەی بەرگری لە ژنانی چەوساوەو بەشمەینەت بکات. نوسینی کتێبی (جیهانی ئیسلام پێویستی بە شۆڕشی سێکسییە)، هەر دەچێتە ئەو چوارچێوەیەو لەوێدا ئەوە ڕوندەکاتەوە کە بڕیاری ئۆتۆنۆم و خۆبەخۆیی کچان و ژنان لەژیانی سێکسیاندا چ گرنگییەکی هەیەو پێی وایە، ئەوە یەکێکە لەو هۆکارە سەرەکیانەی دەبنە مایەی ئەوەی پەرە بە کەسایەتی ژن بدات و لە هەموو کایە جیاجیاکانی ژیاندا دەسکراوەی بکات و هەست بەبوونی خۆی بکات.

یەکێک لەو شتانەی جەختی لێدەکاتەوە ئەوەیە کەدەبێت بەدەنگی بەرز و بە چپە پڕی، باس لە چەمکی سێکس بکرێت لای ژنـان لەوڵاتانی ئیسلامیدا. ئەو دەڵێت: (کەمنداڵ بووم بەشێکی کەیل و لە فەزایەکی پڕ لەبێدەنگی کوشندەدا، بەدوای وەڵامی زۆرێک لەو پرسیارانەدا دەگـەڕام کەڕێجیان ماندووکردبووم.. دواتر زانیم ئەوە هەر دەردی من نییە، بەڵکو ملیۆنەها کچی موسڵمانی تر، لەسایەی مۆراڵێکی سەختگیرانەی جنسیدا پێوەی گرفتارن).

ئەو کچ و ژنە موسڵمانانەی لە وڵاتێکی وەک ئەڵمانیادا دەژین، پەروەردەیەکی سەرکوتکەرانە دەکرێن و ئازارێکیشیان لـەسـەرەتـای تەمەنیاندا هـەسـت بە ئازارێکی زۆر دەکەن، چونکە تێناگەن بۆچی باوانیان بـەو جـۆرە لەگەڵیان دەجوڵێنەوە. هەرپرسیارێکیش بکەن، وەڵامەکانی هـەریـەک شتەو لەچەند وشەیەکی وەک (ئاکرێ و نابێ و حەرامەو شورەییە و ئێمە تورک و موسڵمانین و عادات و تەقالیدمان ئاوایە، کۆتایی دێت.

هەر لەو کتێبەیدا باس لەو فشارە گەورەیە دەکات کە کچان لەمنداڵییەوە ڕووبەڕووی دەبنەوەو وەک بونەوەرێک مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت کە پێویستە هەمیشە دڵپێشراوبن و سەر بەدەربنەبن. لەو بارەیەوە دەڵێت: (هەر لەمنداڵیمەوە سەرنجی ئـەوەم دابـوو، لە بەینی ڕانەکانمدا زۆنێک هەیە، بەبۆچونی هەندێ پێویستە هەر نەبوایە.. کەچی بۆ کـوڕان وانەبوو، بۆ ئـەوان عەیب نەبوو ئەندامی جنسیان هەبێت). لێرەوە داوادەکـات لە کۆمەڵگەدا دیموکراسی لەنێوان هـەردوو ڕەگەزەکەدا هەبێ و بەیەک چاو سەیربکرێن.

سەیران ئاگر کاتێک باسی پێویستی شۆڕشی سێکسی لە جیهانی ئیسلامیدا دەکات، دەڵێت: (ئەو شۆڕشە لە ئێستادا هەیەو دەستی پێکردووە، بەشێوەیەکی پەنهان و نهێنی و تاکە تاکە. گرنگ ئەوەیە ئەم شۆڕشە ببێتە حاڵەتێکی ئاشکرا، چونکە بە پەنهان مانەوەی دووڕاقێتی ئەخلاقی دروستدەکات).

بەبڕوای ئەو جیهانی ئیسلامی پێویستی بە شۆڕشێکی سێکسی هەیە، بۆئەوەی بە کۆمەڵگە کراوەو پێشکەوتووەکان ڕابگات. جیهانی ئیسلامی گەر عەودالی دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵگەیە بەڤیعلی، سەرەتا دەبێت دان بەیەکسانیی ژن و پیاودا بنێت. یەکسانبوونیش مانای وایە ژنان و کچان بتوانن بڕیار لە ژیانی جنسیی خۆیان بدەن و جەستەیان موڵکی خۆیان بێت.

ئـەم قسانـەی سـەیـران ئـاگـر سەرپێخستنی پرۆژەیەکە بۆ گۆڕینی ئەو کۆمەڵگایانەی بەناوی دینەوە مرۆڤ کۆتدەکەن و بەناوی شەرەف و حەیا و حورمەتەوە، ژیان دەکەنە دۆزەخ.

دواجـار ئـەو خـانـمـە کتێبەکەی پێشکەشدەکات بە هەموو ئەو کچانەی گیانیان بەخشی، تەنها لەبەرئەوەی دەیانویست بە ئازادی و خواستی خۆیان بژین.

لـەسـەرو بەندی دەرچـونـی کتێبی (ئیـسـلام پێویستی بەشۆڕشێکی سێکسییە) زۆرێـک لـە دەزگاکانی ڕاگەیاندنی ئەڵمانیا دیدارو چاوپێکەوتنیان لەگەڵ نوسەرەکەیدا سازکرد، وەک (دێرچپیگەڵو شپیگڵ و... هتد). ئەوەی دەیخوێنیتەوە ئەو دیدارەیە کە (شپیگڵ) لەگەڵ سەیران ئاگردا سازی کردووەو باسی تەوەرە سەرەکییەکانی کتێبەکەی و ماجەرای ژیانی خۆی دەکات.

***

دەقی گفتوگۆکە

●لەو کتێبەتدا کە هەڵڵای ناوەتەوە، داوای شۆڕشی سێکسی دەکەیت لە جیهانی ئیسلامیدا؟

-ئێوە نـازانـن شۆڕشێکی وا چەند گرنگە.

●باشە، بەلام ڕێکوڕاست مەبەستت لە شۆڕشی سێکسی چییە؟

-ئـەو زاراوەیـەم بە پشتبەستن بە ولیەم رایش و کتێبەکەی (دەربـارەی شۆڕشی سێکسی) بەکارهێناوە. پێم وایە پێویستە لەسەر جیهانی ئیسلامی وەهـا مامەڵە لەگەڵ دەرەنجامەکانی مۆراڵی سەختگیری سێکسیدا بکات کە لەکاتی خۆیدا، یەکیەتی سۆڤیەت کردی و ولیەم رایشیش ئەوەی لە کتێبەکەیدا باسکردووە.

دەبـێـت جیهانی ئیسلامی ڕێی گۆڕان بگرێتەبەر، بە تەواوەتی وەک هەر سستمێکی تۆتالیتار کەبیەوێت بەرەو سستمێکی دیموکراسی بگۆڕێت. ئەوەش پێویستی بەوەیە، وەها سەیری پەیوەندی جنسی بکرێت کە پرۆسەیەکو هەرکەسەو خۆی بڕیاری لێبدات. واتە دەبێت هەرچی دامودەزگای پۆلیسی ئاکاری، یاخود پۆلیسی ئایینی هەیە نەمێنێت.

کاری نەکردەیە کۆمەڵگا ئەو کەسانە سزابدات یان تەریکیان بکات کە بەر لە هاوسەرگیری سێکس دەکەن. پێویستە باوکان و دایکان وەڵامی ئەو پرسیارە بدەنەوە کەچی دەبێت ڕێیان بە کچە شانزە ساڵانەکەیان نەدا هاوڕێیەکی کوڕی هەبێت، ئەمە لەکاتێکدا کوڕەکانیان خۆیان بەوەوە هەڵدەکێشن کە چەندین هاوڕێی کچیان هەیە.

دەبێت پـەروەردەی سێکسی ببێتە بەشێك لە پرۆگرامی خوێندن و نابێت دایکوباوك ناچاربکرێن ئـەو جـۆرە پەروەردەیەیان بۆ دەستەبەربکەن، بەلام پێویستە لەسەریان هەرکاتێک قوتابخانە ئەو پەروەردەکردنەی بۆ ڕەخساندن، دایکان و باوکانیش پەسەندی بکەن. هەروەها پێیستە لەسەر ئەو کوڕ و کچە گەنجانەی لە جیهانی ئیسلامیدا دەژین، بەویستی خۆیان سێکس ئەزموون بکەن و متمانەی زیاتریان بەخۆیان هەبێت.

●هێندێکی وا بەدی دەکەیت، نیشانەی ئەوەبێت کە کاتی ئەم جۆرە گۆڕانکارییە هاتووە؟

-زۆرێـــک لـە گـەنـجـان بـەرلـەوەی هاوسەرگیری بکەن، سێکس دەکەن و تەنانەت زۆربەیان بڕوایان بە دامەزراوەی خێزان نییە. هێندە بەسە بیر لەو کوڕ و کچە گەنجانە بکەینەوە. ئەوانە لەگەڵ خۆیاندا ڕاستگۆن و حەز و ئارەزوویەکی گەورەیان بۆ ژیان هەیە، بەلام لەگەڵ ئەوەشدا بێئەندازە کۆت و بەندکراون.

خەڵکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست هەموو شاعیرن. لەبەیانی خوا ڕۆژ دەکاتەوە تا ئێوارە شیعر دەنوسن، بەلام بابەتی شیعرەکانیش چییە؟ حەز و ئارەزووە. مێرد منداڵێک لە شەقامەکاندا وا دەکات، هەروەها کرێکار و خوێندکارێکی زانکۆش. هەر هەموویان شیعر دەربـارەی هەمان بابەت دەنوسن. لەبارەی ئەو بابەتەوە دەنوسـن کە لەهەرشتێکی تر زیاتر سەرکوتدەکرێت و سانسۆری لەسەرە.

●تۆ باس لەخەڵکی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست دەکەیت، بەلام موسڵمانان لەهەموو جێگایەکی دنیادا هەن. گەورەترین دەوڵەتی ئیسلامی لەدنیادا ئەندۆنیسیایە کە وڵاتێکی ئاسیاییە. ئایا دەکرێت وەک گشت و گرووپێکی یەکگرتوو، قسە لە موسڵمانان بکەین؟

-من لەو بڕوایەدام ئەوە دەکرێت. پەیوەندیەکی کلتوری زۆر بەهێز لە نێوان موسڵمانانی جیهاندا هەیە، ئەویش ئایینە. من پێم وایە ئیسلام ئایینێکی جوانە، وەلێ لێکدانەوەی کلتـوری بـۆ ئـیسلام بـۆتـە مـایـەی سەرکوتکردنی جنسی. تا ماوەیەک پێش ئێستا، باروودۆخەکە لە خۆرئاواش زۆر جیاوازنەبوو. بەلام من ناموێت بڕیاری هەرەمەکی بدەم، وەها سەودا لەگەڵ ئەڵمان و موسڵماناندا بکەم، وەک ئەوەی هەموو وەک یەک بن.

●هاوکات زەحمەتە حوکم بەسەر گروپێکیشدا بدەین کە بەو ڕادەیە یەکگرتوونین، وەک ئەوەی خەڵک و خوا مەزەندەی دەکەن. لەم ماوەی دواییدا تیلۆ سارازین (ئەندامی ئەنجومەنی بەڕێوەبردنی بانکی ناوەندی لە ئەڵمانیا)، ڕووبـەڕووی ڕەخنەگەلێکی توندبووەوە. لەبەر ئەوەی ڕێکوڕاست، بێزاری خۆی لەدەست موسڵمانانی ئەڵمانیا دەربڕی (بەتایبەت لە بەرلین). ئایا ڕەخنەکانی لەجێی خۆیدا بوو؟

-من پێم وایە سەرنج و ڕەخنەکانی بەڕێز سارازین ڕاست و ڕەوان بوون. لە کۆمەڵگەکەماندا کە کۆمەڵگەیەکی فرە کلتورە، کێشەی جدیمان هەیەو بەڕێز سارازینیش یەکەم کەس نییە باسی لەو بابەتە کردبێت.

●تۆ دەتەوێت بڵێیت سارازین زۆر لەسەر هەقە؟

-نا مەسەلەکە بەو سادەییە نییە. بەڕێز سارازین ئەڵمانییەو سەروەختێکیش کارەکتەرێکی بڵندپایەی ئەڵمانی ئاماژە بۆ تورکەکان دەکات کە هیچ کارێکی بەرهەمهێن ناکەن، ئەو قسانەی ڕەنگە لێکدانەوەی زۆر خراپی بۆ بکرێت.

من تورکی ئاسایی دەناسم هەمان ئەو شتە دەڵێن، بەلام ئەوە بۆ ئەوان ڕێپێدراوە. لەبەرامبەردا ڕێپێدراونییە بەڕێز سارازین بە ئاشکرا ئەوە بڵێت. سـەرەڕای ئـەوەی بەشەکانی دیکەی وتارەکـەی باش بوو. هاوکات ڕەنگە ئەوانەی بەتوندی ڕەخنە لەوتارەکەش دەگرن، نەیان خوێندبێتەوە. بەلام پێویستە لەسەرمان (ئێمەی موسڵمان)، دەست پێشخەربین بۆ ئاوتوێکردن و قسەکردن لەسەر ئەو بابەتانە، چونکە پەیوەندیی بەخۆمانەوە هەیە.

●زۆر چاکە، باسی ئەزموونی خۆتمان بۆ بکە. واهەستدەکەیت ئەوەی کەتۆ کچێکی نمونەیی بوویت و لەبەرلین لەگەڵ کەس و کارتدا ژیاویت و ڕێی ئەوەت پێنەدراوە ئەڤینداری بکەیت؟

-سێکس لـەو بابـەتانـەنـەبوو، خانەوادەکەم قسەی لە بارەوە بکات. ماڵەوەمان ڕێوشوێنی ئەوەیان گرتبووە بـەر، تـا بـۆیـان دەکـرێـت نەهێڵن هەڵسوکەوت لـەگـەڵ کوڕانـدا بکەم. ئاساییە کەبۆم نەبوو هاوڕێی کوڕ (بۆی فرێند)م هەبێت.

ئەڵبەت هەموو ئەو شتانە بەئاشکرا نەدەوتران. واتە ڕۆژێک لە ڕۆژان کەس و کارم دانەنیشتون تا پێم بڵێن: (تۆی ئازیز، تۆی کچ، لەبەر ئەم هۆیە ناتوانیت بـۆی فرێندت هەبێت، چونکە ئێمە نامانەوێت بەر لە هاوسەرگیری، سێکس لەگەڵ پیاودا بکەیت)، یاخود پێم بڵێن: (کچە ئازیزەکەم، تۆ پەردەی کچێنیت هەیەو پێویستە لەسەرت تا شودەکەیت بیپـارێـزیـت). سستمەکە بەجۆرێک دارێژراوە، هەرکەسەو ئەو ڕێنومابیانەی پێدەدرێت- کە پێویستە چی بکات و چی نەکات- . بەزمان پێی ناوترێت، بەڵکو دەبێت خۆی حاڵی بێت و تێبگات.

●باشە بۆچی پەردەی کچێنی ئەوەندە گرنگە؟

-چونکە ئەوە بۆخۆی سەرمایەیەکە، سەرمایەیەک لەنێوان ڕانەکانمدا.

●ماڵی موسڵمان چۆن دەتوانن- بەو جۆرەی تۆ باسی دەکەیت-، ویست و ئیرادەی خۆیان بەسەر منداڵەکانیاندا بسەپێنن. زۆرێک لە خانەوادەکانی ئەڵمان تەنانەت ناتوانن منداڵەکانیان ڕازی بکەن بەوەی قاپ و دەورییەکانی خۆیان لەسەر مێزی نانخواردنەکەوە، بەرن بۆ لای غەسالەی قاپ شۆرینەکە؟

-ئاخر باوکانی ئەڵمانی بیریان چۆتەوە کەدەتوانن پشت بە خۆشەویستی فەرزەندەکانیان ببەستن. منداڵان باوکودایکیان خۆشدەوێت، لەوکاتەوەی دێنە دنیاو چاودەکەنەوە، لەسستمێکدا پەروەردەدەبن حەزدەکەن خۆشەویستیان پێببەخشرێ و دانیـان پێدابنرێ. زۆرێک لەو ئەڵمانانەی بەرەوچەڵەک تورکن، خۆیان لەدنیای جیاوازدا پەروەردەبوون. ئەمەش بۆخۆی هەستکردنیان بەبوونی ئینتیما بۆ گروپ تێدا دروستدەکات.

●بـەلام لـەگـەڵ ئـەوەشـدا تۆ باس لەدنیایەک دەکەیت کە لەناوخۆیداو لەچەندین ڕووەوە، پـەرت و دابـەش بووە. دەشڵێیت پێوەدانگی دژیەک و دووڕاقێتی لەنێوان ڕەفتار و ژیانی ناوخۆییدا هەیە؟

-بەڵێ، من بەو جۆرە مەسەلەکان دەبینم. لەکاتی ئامادەکردنی کتێبەکەمدا چەندین دیدار و گفتوگۆم ئەنجامدا. زۆرێک لەو کوڕ و کچانەی قسەم لەگەڵدا کردن، داد و بێدادیان بوو لەدەست ئەوەی کەناتوانن (بەدواوە نەبێت) سێکسبکەن، بەهۆی پـەردەی کچێنییەوە. کەس و کار غایلەی شتێکی وادەکەن و تەنانەت هەندێکیشیان بەوە دەزانن، کەچی لەگەڵ ئـەوەشدا ئـەو داواکارییە نابەجێیانە لەمنداڵەکانیان دەکەن. دەی ئەگەر ئەوە دووڕاقێتی نەبێت، چییە؟

●لەفیلمی (لـەسـەر دیـوارەی دەرمێنـەری ئەڵمانی- تورکی فاتیح ئەکین)دا، دیمەنێکی تێدایە دوو پیاوی تورکی بەدەم تاوڵەکردنەوە، خەریکی قسەکردنن. یەکێکیان دەڵێت: (ئەرێ ئەچین بۆ ماڵی لەشفرۆشەکان)، ئەوی دیکەشیان دەڵێت: (بۆ ژنت نییە تا ئامبازی بیت؟).

لەوێدا کابرای یەکەم بەرزدەبێتەوەو بوتڵێکی شوشە دەشکێنێ و لەگەردنی کابرای دیکەی گیردەکات و بەهەڕەشەوە پێیدەڵێت: (خوا لە گیانت جارێکی تر باس لە گان و ئامبازبون بکەیت؛ کاتێک قسەبێتە سـەر ژنـی خـۆمـان). تۆ لەو باوەڕەدایت ئەو دیمەنە واقعی بێت؟

-بـەڵـێ. پـیـاوان لـە چاخانەکاندا باس لە سەرکێشییە سۆزدارییەکانی خۆیان دەکـەن، بەلام بەهیچ کلۆجێک باسی ژیانی سێکسی خۆیان لەگەڵ ژنەکانیاندا نـاکـەن. ژن پـیـرۆزە!!. کەسانێک هەن هاوسەرگیرییان کردووەو دەڵێن: (لەچوارچێوەی خێزاندا ژیانی سێکسیمان بەگشتی، بۆتە پرۆسەیەکی ڕۆتینی و هیچ کەف و کوڵ و گەرم و گوڕیەکی تێدانییە).

●بۆچی پێت وایە ئەم دۆخە زۆر لەهاوسەرگیری ناو کلتورەکانی دیکە جیاوازترە؟

-نا دۆخەکە لە کلتورەکانی دیکەدا جیاوازترنییە، بەلام ئەوەی باسیدەکەم تـەواو جـیـاوازە کاتێک مەسەلەکە پەیوەندی بە موسڵمانانەوە دەبێت. زۆربـەی زۆری موسڵمانان لە ژیانی هاوسەریدا، گرنگییەکی ئەوتۆ بەسێکس نـادەن و بیری لێناکەنەوە. بەلام بەو دیویشدا بەلایانەوە ئاساییەو بەمافی پیاوانی دەزانن، لەشوێنی لەشفرۆشاندا بەدوای چێژ و لەزەتدا بگەڕێن.

●دەی خۆ پیاوانی ئەڵمانیش بەهەمان شێوە، ڕوو لە شوێنی لەشفرۆشان دەکەن؟

-ئـەوە ڕاستە، بـەلام ئەو تورکانەی ئامشۆوڕۆتی ماڵی لەشفرۆشان دەکەن، ڕاستـەوخـۆ لـەگـەڵ ژنەکانیاندا ئەو مەسەلەیە باس ناکەن. هەرچەند زۆرجار ژنە دەزانێت مێردەکەی ڕوو لەو جێگایانە دەکات. مێردەش پێی وایە ژنە دەبێت بەو وەزعە ڕازی بێت.

● ئەو حەز و ئـارەزووە زۆرەی تۆ باسی دەکەیت گەر مێندە بەهێزە، بۆچی بەسەر ئایینیدا زاڵنابێت؟

-ئاخر لە جیهانی ئیسلامیدا، هێزە کۆنسێرڤاتیزمەکان دەسـەڵاتـێـکـی سیاسی ئێجگار گەورەیان لەدەستدایە. دەسەڵات و کۆنترۆڵی نیوەی دانیشتوانی بەدەستە (واتە ژنان). بۆ ڕاگرتنی ئەو دۆخەش، ترس بڵاودەکاتەوەو توندوتیژی بـەگـەڕدەخـات. گۆڕینـی سێکس بۆ تابۆیەک لەلایەن ئەو دەسەڵاتەوە، بواری ئەوەی بۆ دەرەخسێنێ تاخۆی پێ لە خۆرئاوا جیابکاتەوە. ئەو خۆرئاوایەی بەدڕندەی دەزانـن و بەبۆچونی ئەوان بەرپرسیارە لەهەموو کێشەکانی دنیا.

ئـەوانـە دەڵـێـن ئایینـەکـەمـان لە دەسەڵاتی خۆرئاوا دەمانپارێزێت. ئێمە لـەوان چاکترین و ئێمەش ئسوولیین. ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە، ناهێڵێت کەم و کوورییەکانمان ببینین و کێشەکانمان دیاربیکەین.

دەبێت هەرچی دامودەزگای پۆلیسی ئاکاری، یاخود پۆلیسی ئایینی هەیە نەمێنێت

> لە جیهانی ئیسلامیدا، هێزە کۆنسێرڤاتیزمەکان دەسەڵاتێکی سیاسی ئێجگار گەورەیان لەدەستدایە. دەسەڵات و کۆنترۆڵی نیوەی دانیشتوانیان بەدەستە (واتە ژنـان). بۆ ڕاگرتنی ئەو دۆخـەش، تـرس بڵاودەکاتەوەو توندوتیژی بـەگـەڕدەخـات. گۆڕینی سێکس بۆ تابۆیەك لـەلایـەن ئەو دەسەڵاتەوە، بواری ئەوەی بۆ دەرەخسێنێ تاخۆی پێ لە خۆرئاوا جیابکاتەوە